

1975 | 6

Építészetünk
30 esztendejéről

Környezetünk védelméért

A középszintű vezetésről

Jánosy István, Banos János,

Tamás István,

Bódi Tóth Elemér

és Romhányi Gyula versei

Lakos György, Erdős István,

Hann Ferenc

és Boronyai Tamás

prózaí írásai

Merre tart Balassagyarmat?

Interju

Kokas Ignác festőművésszel

PALŐCFÖLD

„Hazánkban jelenleg a népesség 49,5 %-a él városban, az ezredfordulóra várhatóan ez az arány mintegy 70 % lesz.” (Részlet a „Magyarország megyei és városai” című, közelmúltban megjelent kötet bevezető tanulmányából.)

A távlatokban tehát még inkább erősödő városi jelleg azonos kategóriába egyesít (lakosságunk közel felének munkát, kenyeret, otthont adó, anyagi és szellemi létfeltételeket biztosító) nyolcvankét magyar települést: a kétmillió villágvárost az alig néhány ezer lélekszámú városokkal, a kiemelt felsőfokú központokat a részleges középfokú központokkal, a döntően ipari városokat a mezőgazdasági jellegűekkel. Az azonosság már e néhány jellemző jegy alapján

is ellentétébe fordul, s feltételezetté teszi a városi életforma különbözőségeit, megannyi árnyalatának jelenvalóságát. Kérdésfelvetésünk indokolja, hogy „mindössze” egyet emeljünk ezúttal ki az egyesítő jellemzők sorából: a városi életforma — mint az egyének összetevékenységének keretében — szerepét vizsgáljuk a szocialista életmód, tevékenységstruktúra általánossá válásának folyamatára, illetve folyamatában. (Persze, ennek is csak néhány összefüggésére utalhatunk ehelyütt.)

Miből is áll valójában (Aczél György találó kifejezésével élve) a mi új „életreceptünk”? Nincs benne semmi csodaszer, legfőbb elemei jól ismertek: a munka, a közösség, a kultúra — és e há-

romnak szerves, szocialista egysége. Marx és Engels írták „A német ideológia”-ban: „Csak a többiekkel való közösségben kapja meg az egyén az eszközöket ahhoz, hogy képességeit minden irányban kifejlessze, tehát csak a közösségben válhat lehetővé a személyes szabadság”. E paradoxnak is tűnő gondolatot folytatva — miután „az emberi lényeg az emberek igazi közössége” — csak a közösségeként funkcionáló társadalmi csoportok közvetítésével lehetnek létre olyan viszonyok, amelyek teljes gazdagságában bontakoztatják ki a személyiséget. Vagy mindez másként — politikai céljainkkal direkterben egybecsengően — fogalmazva: társadalmunk fejlett szocialista társadalommá válásának egyik sarkalatos pontja éppen az, hogy az egyes ember, az egyén dolgozzon szocialista módon, vegyen részt a közéletben, tudása, műveltsége révén legyen kész a szocialista értékek megismerésére és befogadására.

Egyén és közösség egysége mindenekelőtt a termelőmunkában valósul meg, a szocializmus a termelői közösségek rendszerként teljesebben ki. Ezért van ebben az értelemben is kitérített szerepe a szocialista brigádmozgalomnak, amely a szocialista életmód közvetítő közegeként egyaránt kerete lehet a közös munkának, művelődésnek, a szabad idő, úgymond hasznos eltöltésének. Ezt ismerte el a XI. kongresszus, amikor a soron levő feladatok között megfogalmazta: „Arra kell törekedni, hogy társadalmi méretekben teret nyerjen a szocialista brigádok hármaskövételme: szocialista módon élni, dolgozni, művelődni”. E mozgalom léte nem, — mint ahogyan a nagyüzemi termelés sem — kizárólagosan — de elsősorban a városokhoz kötődik. Főként az iparban igazolódik a lenini tanítás: „A munkások egy pillanatra sem felejtik el, hogy szükségük van a tudás hatalmára.” Mégis, „várostudatunkban” alig van még jelen ez az intézmény, a szükségesnél lényegesen kevesebb figyelem, támogatás nyilvánul meg olyan kezdeményezések iránt, mint például a szocialista brigádok kulturális vállalási rendszerének reformálására irányuló kísérlet.

Az életmód szerkezetét alkotó tényezők sorában meghatározó elem a munka minősége, amely egyebek közt a munkafeltételek szintjével, a döntési mechanizmusokban való részvétellel, a kultúrához való viszonytal jellemezhető. Városaink általában kedvezőbb körülményeket tudnak teremteni (már ma is, és a jövőben még inkább) e kívánalmaknak egyre színvonalasabb megvalósulásához. Ezzel összefügg az úgynevezett infrastrukturális fejlesztés szintje is, amely ugyancsak jobb háttérrel biztosít mind a munkához, mind a tanulásához, művelődéshez a városi életformában, mint a falusiiban. Ezt a nyilvánvaló összefüggést azonban még nem mindig vesszük figyelembe tervezőmunkánk során, döntéseinkben. Az is igaz, persze, hogy egyrészt városaink külsődleges megújulása, az építészetben teteszt őrő változások eleve értékteremtők, s nem választhatók el szorosan a szellemi mozgásoktól (még önkényesen sem); másrészt pedig, hogy az életmód anyagi feltételeinek, az érdekeltségi viszonyoknak — s általában az életszínvonalnak — a kedvező alakulása a városokban sem vonja automatikusan maga után a kulturális igények erősödő tendenciáit. (Lásd: kialakulatlan szokásrendszer, a növekvő szabad idő túlmunkára való felhasználása, befelé fordulás, privatizálódási tendenciák stb.) Érvényesül tehát a lenini tézis, miszerint a szocialista építés eredményei sorában csak azt lehet végérvényesen kivívottnak tekinteni, „ami bevonult a kultúrába, a szokásokba”. E folyamatban van szükség arra a megújított szemléletre, amelyet a művelődésre vonatkozó politikai állásfoglalások sugallnak, s amely a pártkongresszus határozatát is átszövi. (Más jellegű megoldást kívánnak az úgynevezett urbanizációs ártalmak, a környezetvédelem problémái.)

A közösségi létforma tényerése szempontjából nagyon fontos szerepe van a kultúrának, a művelődésnek, s ez nemcsak a szocialista eszmékkel, értékekkel való meglumerkedést biztosítja, hanem maga is tényezője a szocialista életmódnak. Mind a szervezett művelődéshez, mind az önképzéshez kedvezőbb feltételek teremtetők a városi életforma keretei között. De önmagában az a tény, hogy fejlettebb az intézményhálózat, gazdagabb a kínálat, bővebb a szolgáltatások köre (művészeti csoportok, szakkörök, klubok, tudományos egyesületek, szellemi műhelyek stb.), nem eredményez tartalmasabb művelődési tevékenységet. Erre a „miértre” viszont már csak a kulturális szférán belülről, a városok művelődését irányító, szervező szakemberek köréből érkező a válasz. Ami azonban elemző igény szintet és hatásvizsgálatokat, tudatosabb tervezést, összehangoltabb együttműködést, fejlettebb módszertani tevékenységet, differenciált rétegmunkát feltételez.

Csongrády Zsela

ÖRÖMTELI ÉS SIKEREKBEŒ GAZDAG ÚJ ESZTENDŐT

KÍVÁNUNK LAPUNK VALAMENNYI OLVASÓJÁNAK,

SZERZŐJÉNEK

a PALŐCFÖLD Szerkesztősége

1975 | 6

TARTALOM

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

3. Vadas Andor: Építészetünk 30 esztendejéről.
6. Szokács László: Víz, levegő, élet.
7. Szabó Gyula: Idegenforgalom Nógrádban.
9. Karácsony György: Kapocs és ütköző.

SZÉPIRODALOM

11. Lakos György: Megtisztulás.
14. Stefan Attila Brezany: Handlova, A telefondrótok panasza, Születő reggel.
15. Hann Ferenc: Zamenhopp halála.
17. Erdős István: Délután a járásbírószágon.
19. Banos János: Hadban, Világnyi kód.
20. Bódi Tóth Elemér: Vajda Lajos Szentendrén, Szilvás.
20. Tamás István: Fejünk fölött, Földeken.
20. Romhányi Gyula: Anyám.
21. Boronyai Tamás: Választóvíz.
22. Jánosy István: Monteverdi Esztergomban.

★

23. Szabó Károly: Merre tart Balassagyarmat?

MŰVÉSZET ÉS KÖZÖNSEGE

28. Interju Kokas Ignác festőművésszel (Pál József).

KÖRKÉP

28. Asperján György: Vészkijáratbejárat (Horpácsi Sándor).
29. Tóth Benedek: Nincs visszaút (Lakos György).
30. Varga Imre: Összevissza ivadékok (Rásó József).

A címdalalon Somogyi Gábor: Dózsa című zománcképe, a hátsó borítón Gugi László fotója, a borító belsőn és színes oldalakon a III. Országos Zománckiennálén, Salgótarjánban szerepelt alkotások (Fotó: Kovács Ferenc).

PALŐCFÖLD

TÁRSADALOMPOLITIKAI IRODALMI MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

A NÓGRÁD MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDESUGYI OSZTÁLYÁNAK LAPJA

Megjelenik kéthavonta

Felelős szerkesztő: Végh Miklós. Szerkesztőség: 3100 Salgótarján, Arany János út 21. Telefon: 14-13. Kiadja a Nógrád megyei Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Vida Edit. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben, és a posta Központi Hírlap Irodánál (KHI Budapest V., József nádor tér 1. sz. Postacím: 1900 Budapest (közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-961 62 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára 5 Ft, előfizetési díj fél évre 15, egy évre 30 Ft. Megjelenik kéthavonta. Kéziratokat és rajzokat nem örzünk meg és nem küldünk vissza.

INDEX: 25.925

75.13559 N. m. Ny. St.

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Építészetünk harminc esztendejéről

Építészetünk, építési tevékenységünk eredményeit, hibáit számtalanszor és különböző szempontokból értékeltük már az eltelt időszakban — egy adott alkalom vagy építmény aktualitásától függően. Értékelő munkánkat megkönnyíti, hogy felszabadulásunk óta időközben építészetelméleti irodalmunk is kifejlődött, és ennek módszerei nagy segítséget adnak ahhoz, hogy tárgyilagos és átfogó képet vázoihassunk fel erről a tevékenységről. Építészetelméletünk elemző módszere marxista módszer, és egyedül ez alkalmas arra, hogy építészetünk és építési tevékenységünk összetett folyamatrendszerét tárgyilagosan vizsgáljuk.

★

A felszabadulást követő években a háború okozta károk, a megrongálódott épületek helyreállítása, az üzemek beindítása volt a legfontosabb teendő. Az első jelentősebb lakóterületek az 1950-es évek első felében épültek — konkrétan a salgótarjáni „vásártéri” lakótelep és részben a nagybányai bányaváros. Ezeknek létrejöttében meghatározó szerepe volt a megyei iparszerkezet akkori összetételének, ami elsősorban Salgótarjánra koncentrálódott, illetve Nagybány súlyponttal a szénbányászat volt. Az adott időszak gazdasági-társadalmi adottságai között az építőipar legfontosabb feladatainak egyike a dolgozók lakáshelyzetének javítása volt: óriási erőfeszítéssel, igen sok lakást kellett létrehozni.

Az építőipar technikai felkészültsége ekkor még kezdetleges, kizárólag a hagyományos technológián alapult. Ilyen építéstechnikai viszonyok között a termelés növelését döntő részben extenzív módszerekkel lehetett fejleszteni: létszámemelés, vállalatok létrehozásával. Ennek ellenére nagy jelentősége volt már ekkor is az intenzív termelésnövelésnek, amely ez időben nagyrészt a munkaintenzitás növelésének eszközeivel történt. A kiszélesedett munkaverseny, a sztahanovista mozgalmak és a dolgozók lelkesedése jelentős eredményeket produkált.

Az akkor épült lakótelepek tervezése során azonban hibák is jelentkeztek. Az építészetben egyik alapvető törvényszerűség a tartalom és a forma egysége. Ebben az időszakban, mint ismeretes, igyekeztünk nagy mennyiségű lakást és egyéb középületet építeni csökkentett igénnyel, ami azonban csak látszólag volt csökkentett igény. Amit megtakarítottunk a lakások alapterületén, azt rápazaroltuk az épületek homlokzatára. Különböző történeti korok formaelemeit utánóztuk az épületek külső megjelenésében. A klasszicista oszloprendek timpanonok, díszes kapuzatok és párkányok alkalmazása erőltetett módon történt. Városrendezési szempontból a mindenáron erőszakolt sarokszekciók általában rossz megoldást eredményeztek, és nem tudták kellőképpen biztosítani a benapozást és átshellőzést.

A tervezésnek és a kivitelezésnek közös és végső célja, hogy az ember számára kellemes környezetet teremtsen. A mindennapi életünknek térbeli keretet adó környezet elképzelhetetlen a társelmvészetek nélkül. Az építészeti környezetalakításnak az is fontos és elengedhetetlen feladata, hogy a településtervezéssel, az építészeti alakításokkal egyidejűleg és összhangban terveződjenek a különböző társelmvészeti alkotások is (szobrok, mozaikok stb.) Ebben az időszakban a társelmvészetekkel való szintézis nem volt meg, vagy ha helyet is kapott, akkor csak az előbb említett történeti stíluslemek részletképzéseiben jutott kifejezésre.

Ez az átmeneti kor a „szocialista realista” építészet megvalósítását tűzte célul maga elé. A megvalósítás azonban téves értelmezésen alapult, és az igazi építészet céljaival ellentétes

eredményre vezetett. Az ily módon létrejött építészet a historizálásnak rossz példája, mely valójában sem szocialista, sem realista nem volt.

Az úgynevezett „szocialista realista” építészeti stílustörekvés erőszakolt alkalmazása ellentmondásban állott az adott időszak gazdasági-társadalmi valóságával.

★

Az 1955—56-os évektől kezdve építészetünk fokozatosan kezdett visszatérni a már megkezdett helyes útra. A területfejlesztéssel kapcsolatos gazdaságpolitikai célkitűzések megalapozottabbá tették a gazdasági tervező szervek munkáját. Megindultak az iparfejlesztés területi kérdéseivel összefüggő kutatások. Újraértékelték megyénk iparfeldrajzi helyzetét. Ezzel egyidejűleg a mezőgazdaság szocialista átszervezésének folyamata (majd befejeződése) a figyelmet egyre inkább a termelés területi elhelyezkedésének vizsgálata felé irányította. Ezek a gazdaságpolitikai irányvonalak döntően meghatározták megyénk gazdasági és társadalmi továbbfejlődését.

Mindennek eredményeként az 1960-as évektől kezdve fokozatosan új ipartelepek jönnek létre Balassagyarmaton, Pásztón, Szécsényben, Rétságán, Nagybányában és Salgótarjánban is. Fokozatosan megszűnik a megye ipari egyoldalúsága. Az ipartelepeknek mintegy vonzataként kiépülnek a lakótelepek, a szükséges közintézményekkel együtt, mind a két városunkban, valamint járási székhelyeken, illetve nagyközségekben. Az ipartelepek, a mezőgazdasági majorok, a lakótelepek létrehozása rendkívül nagy feladatot jelentenek az építészet számára is, egyben meghatározói is a települések fejlődésének.

★

Ha építészetünk fejlődéséről tárgyilagos és átfogó képet akarunk kapni, nem elég csak összességében értékelni; ha röviden is, de külön-külön is szólni kell az építészet egyes részterületeiről, annál is inkább, mivel ezek egymástól eltérő módon fejlődtek és fejlődnek ma is. A teljesség igénye nélkül ugyan, az alábbi fontosabb műfajokat kell vázolni mint az építészet egészének részeit:

- településrendezés,
- ipari és mezőgazdasági építészet,
- lakótelepek építésze,
- közintézmények építésze,
- kislakásépítés,
- „szabad idő” területek építésze.

Az építészet legátfogóbb, legnagyobb léptékű, legtöbb arcú kategóriája a városépítészet. A település a leghatásosabb építészeti alkotás, ami lényegében környezetünket alkotja, melyben élünk, falun és városban egyaránt. Öröndetes, hogy az eltelt időszakban megyénk minden nagyobb településére elkészültek a településrendezési tervek. E tekintetben nagy jelentősége van a 2006/1971. Korm. sz. határozat alapján elkészült országos településhálózat-fejlesztési tervnek. Ennek részeként született meg megyénk településhálózatának fejlesztési terve. Ez lényegében hosszú távú keretterv, mely meghatározza megyénk valamennyi településének jövőbeli szerepkörét, fejlesztési irányait. A települések tervszerű fejlesztésére irányuló törekvéseink ellenére is a településrendezési tervek ki vannak téve a gyorsuló fejlődésünkkel összefüggő avulásnak, részben pedig a gyakorlati élet olyan spontán beavatkozásainak, melyek az építész megkérdezése nélkül törnek át a tervek kötéseit.

„Település méretű” építészeti együttesekben igen kevés a jó példa. Megyénkben (de hazai vonatkozásban is) egyik leg-sikerültebb építészeti együttes Salgótarján városközpontja. A

Tanácsköztársaság tér építészeti alkotásainak — bár külön-külön is kiváló alkotások — igazi értéke abban van, hogy egymással is harmonikus egységet alkotnak, korszerű, esztétikus környezetet hoztak létre. Hogy a korszerű és kellemes környezet milyen hatást jelent a benne élőknek, azt nem tudjuk kimutatni semmilyen paraméterrel, a környezet formáló erejének létezésében és fontosságában azonban bizonyosak vagyunk.

Balassagyarmat rekonstrukciója később indult meg, igazi nagyvonalú kibontakozása csak az 1970-es években, illetve napjainkban történik. Balassagyarmaton — Salgótarjánhoz viszonyítva — jóval nagyobb a történelmileg örökölt, időálló épületeknek az aránya. Ez az adottság egyben meg is határozza a rekonstrukció mértékét és a városesztétika fejlődésének sajátosságát. A régi és az új építészeti együtteseknek színvonalas és jól átgondolt kapcsolódásai bontakoznak ki előttünk. A városrekonstrukció folyamatrendszere minden részletében alapos előkészítő munkáról tanúskodik. (Balassagyarmatot még 10 évvel ezelőtt is olyan városként választotta ki egy EGSZI-tanulmány, „ahol nem történik semmi.”)

Építészettünknek egy másik részterülete az ipari és mezőgazdasági építészet. Ebben a műfajban az új építészet elvei a lehető legoptimálisabb mértékben volósulnak meg. Ennek az épületfajtának tartalmát, sőt építészeti megjelenését is egyértelműen meghatározza az ipari technológia. A gyártási technológia, mint kategorikus igény, az építészettől is megköveteli a korszerű és gyors építéstechnikai eljárásokat, az ipari termelés bel- és külföldi versenyképessége érdekében. Ez a helyzet minimálisra csökkenti a gazdasági faktor alkuját az építészettel, és ez döntő tényezőt, illetve lehetőséget jelent ipari alkotásaink színvonalas megvalósulásában. Ipari építészettünk fejlődését részben a meglévő üzemek rekonstrukciója, részben pedig új ipartelepnek létesülésének formájában szemlélhetjük.

Ugyanez nem mondható el a tömeges „lakástermelés” építészetről. Az e téren jelentkező mennyiségi igények olyan nagymértékűek, hogy kielégítésük időleges megalkuvásra kényszeríti az építészeti színvonalat. Közismert és jogos panasz, hogy

új lakótelepeink monoton, egyhangú környezetet jelentenek: sávházak és kockaházak váltakoznak, a köztük levő szabad területek pedig „elbizonytalanodnak” és nincsenek kellő színvonalon rendben tartva. A tömeges lakásépítéstől megkövetelt mennyiségi és időbeli teljesítmények sodrásában nagyon kevés helyet kap sajnos, az új építészet és a társzművészetek érvényesülése, pedig ez is elengedhetetlen összetevője a korszerű építészeti környezetnek. Hangsúlyoznunk kell, hogy bár a korábbi időszakokhoz viszonyítva nagyot léptünk előre, amit a 15 éves lakásépítési programunk ismert eredményei is igazolnak. A mennyiségi eredmények mellett azonban elmaradtunk a máris jogos emberi létszükségletek kielégítésével. A gyorsan fejlődő életforma által támasztott igényeket az építészet — legalábbis ezen a részterületen — ma még nem tudja kellőképpen követni.

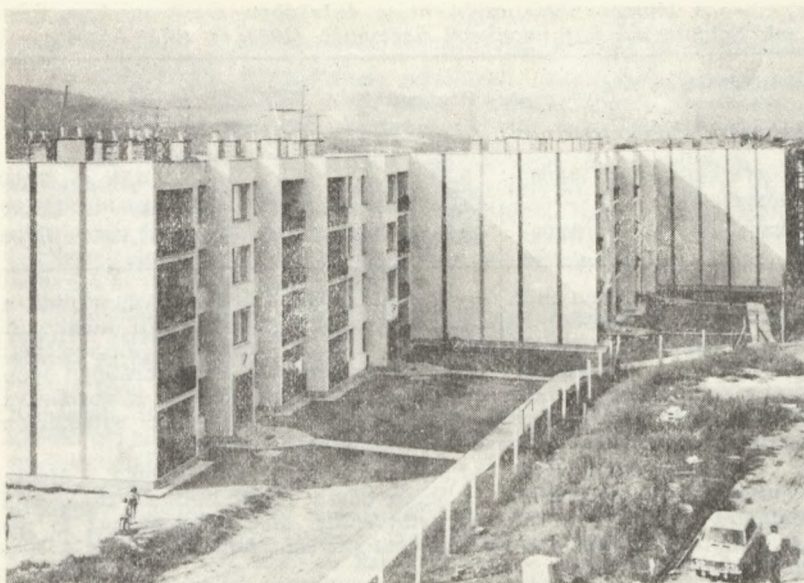
A lakótelepek építészetének egy másik lényeges meghatározója a technológiák fejlődése. Az alábbi 20 évben, de különösen 1957 óta, a hagyományos technológiát felváltották a nagyblokkos építésmód és a különböző építéssiparosítási eljárások. Megyénk lakótelepei döntő részben ezekkel a technológiákkal valósultak meg, melyek még formailag is magukon viselik a blokkos építés sajátos megjelenésformáit, épülettípusait. Építőiparunk mai gondja és legfőbb meghatározója az élők munkatakarékosságra való törekvés és ez törvényszerűen követeli új technológiák bevezetését. Ilyen a már közismert „PEVA” technológia és a most bevezetés alatt álló — angol cégtől átvett — ún. „WIMPEY” eljárás. Az új és korszerűbb technológia azonban csak akkor rentábilis, ha folyamatosan biztosított a megfelelő nagyságú munkaterület, a meghatározott sorozatnagyság.

Az utóbbi években egyre több jelét látni annak a törekvésnek, hogy lakótelepeink változatosabbak legyenek. Arra is van példa, hogy a tömeges lakásépítés mellett is lehet korszerű és kellemes építészeti környezetet kialakítani — amit igazol Salgótarján városközpontja.

Az előbb vázolt részterületek mellett a reprezentálásra is hivatott, egyedi tervezésű középületek adnak legnagyobb lehetőséget az építészeti teljesség kibontakozására (pl.: Salgótarjánban a megyei művelődési központ, a Karancs Szálló stb.). A gazdasági és technológiai kötöttségek itt kevésbé szorítóak. Egyedi középületeinknél kevesebb akadály van annak, hogy az új építészet elvei és módszerei érvényre jussanak.

Ennek az elérésére egyébként megvan a lehetőség a mindennapi szükségletekhez közvetlenebbül kapcsolódó középületek esetében is (óvodák, iskolák ABC-áruházak stb.). Megállapíthatjuk, hogy a kisebb ellátó szerepkörrel rendelkező közintézményeink között is nagyon szép és színvonalas eredményeket hozott az elmúlt 20 év építészete: pl.: pásztói ÁFÉSZ-áruháza, a rétsági művelődési központ, a salgóbányai KISZ-tábor, a szécsényi Rákóczi étterem és eszpresszó — és sorol-

hatnánk még nagyon sok építményt. Formailag és tartalmi vonatkozásban is rendezettek, összhangban vannak környezetükkel, időtálló, a divatszerű formai alakításoktól leginkább mentes alkotásai megyénk építészetének.

Nógrád építészeti fejlődésében jelentős helyet foglal el a magánlakás-építés, mely elsősorban községeinknek arculatformáló tényezője. Építészetünknek egy külön kategóriájaként kell szólni róla, annál is inkább, mert a családiház-építés sajátos törvényszerűségek között fejlődik és építészetünk összességén belül egyik legnehezebben értékelhető részterület. Megyénkben évente átlagosan 1000 családi ház épül, az összlakásépítésnek ez több, mint 50 százaléka, községeink viszonylatában pedig ez az arány 80—90 százalék körül alakul.

Falvaink építészeti arculatát, a családiházas-építkezéseket elég sok bírálat éri, és rögtön hozzá kell tennünk, hogy jogosan. A legjellemzőbb és leginkább helytálló kritikai észrevételek az alábbiakban foglalhatók össze:

1. Jelentős a tér- és anyagpazarlás. Ebből eredően sok a kihasználatlan tér, és nagy különbség keletkezik az épület értéke, valamint használati értéke között. 2. Építészeti kialakítás tekintetében sok az indokolatlan formaképzés (pl. manzardtetők, tornyok, rossz ízléssel alakított homlokzatok stb.). 3. Sok esetben kifogásolható a környezethez való alkalmazkodás foka. Az épület és utcaképi környezete, valamint a lakás és a természet közötti kapcsolat — sajnos, — a legtöbb esetben nem szempont, pedig ez sem követelne anyagi többletráfordítást.

Lényegében arról van szó, hogy építészetünknek ezen a részterületén a tartalom és a forma közti ellentmondás kiélezettebben jelentkezik, mint a többi „műfajnál”. Ennek az ismert ellentmondásnak a feloldását, (vagy akár mérséklését) ma még az alábbiak fekézik:

1. Az általános társadalmi igényfejlődés a falusi életmódban is olyan gyors változásokat hoz, hogy az építészet — sajátos helyzeténél fogva — ezt nem tudja követni. Az építészetet mindig is jellemezte egy bizonyos fokú fáziskésés a társadalmi fejlődéshez viszonyítva, amit történelmi példákkal igazolhatnánk. 2. A magánépítetők előtt nincs, vagy csak nagyon kevés a követendő jó példa, mely ízlésvilágukat helyes irányba fejlesztené. Az építetők ízlésszintje — jobb híján — még az elmúlt korok formakincséből táplálkozik. 3. Gyakran találkozunk olyan kispolgári jelenséggel is, amely a „különbözőség igényét” építészeti eszközökkel is igyekszik kifejezni.

Összegezve levonhatjuk a következtetést, hogy elsősorban nem is anyagi természetű problémákról van szó; legfőbb feladatunk tehát a tudatformálás, a széles körű felvilágosítás, az építetők helyes irányú ízlésfejlesztése. Nagyon sok kezdeményezési lehetőség nyílna ennek megvalósulása érdekében a magántervezők, valamint a Magántervezői Szakértő Bizottság tevékenysége során. A magántervezői tevékenység a benne rejlő lehetőségeknek csak egy szűk körére terjed ki, a kezdeményező

készségnek, a modern megfogalmazásnak csak igen kevés jelet mutatja, a tervezői és kritikai munkát ma még döntő részben a sematikus, a konvencionális megoldások jellemzik a családiházas-építészet területén.

Szólni kell még röviden a „szabad idő” területek építészetéről, a hétvégiházas-telepekről. Különösen az utóbbi néhány évben indult meg rohamos kibontakozása ennek az építészeti műfajnak. Megyénk területén úgyszólván valamennyi járási székhelyünknek és természetesen a két városnak megvannak a hétvégiházas telepei (Eresztvény-Salgóbánya, Mátraalmás, Nyírjes, Bánk, Rárós, Salgótarján-tóstrand a lényegesebb és összefüggő telepek). Mint társadalmi igény, azt a célt szolgálja, hogy a dolgozók hét végén, nyáron kikapcsolódhassanak, regenerálódjanak további munkájuk és egészségük érdekében. Főleg a városi ember keresi ezt a lehetőséget, hogy a természethez legalább hét végén közelebb kerülhessen. A hétvégi házak különösen az utóbbi másfél évtizedben terjedtek el, hiszen előfeltételeik is ebben az időszakban érlelődtek meg: nevezetesen a munkaidő-csökkenés következtében megnövekedett szabad idő. Másrésztől a hétvégiházas-telepek vitathatatlan bizonyítékai az életszínvonal általános emelkedésének is.

Építészetünknek ez a kisebb területe sem mentes ellentmondásoktól. Az üdülőterületek rendezése során — főleg a kezdeti időszakban — keskeny és kis alapterületű parcellák kerültek kiosztásra és beépítésre, gazdasági, közművesítési megfontolások alapján. A sűrű beépítettség sok helyen zsúfoltságot eredményezett. Ezt az ellentmondást viszonylag gyorsan felismerve, új szabályozóink megkövetelik a hétvégi telkek nagyságát, és így egy lazább, zsúfoltságtól mentesebb szabadidős-terület kialakítására nyílik lehetőség.

★

Még építészek között is gyakori vélemény, hogy munkájuk leszűkül, hiszen mindent meghatároznak a különböző szabályozók és gazdasági döntések. Az építészeti termékek létrehozásában valóban közreműködik (különböző közvetettségekkel) az egész társadalom, Major Máté kifejezését használva: „az építészet társadalmi termék”.

A különböző szintű gazdasági-beruházási döntések, a tömeges termelési eljárások kétségkívül az építészetet meghatározó legfőbb tényezők. Önmagukban azonban nem lennének képesek korszerű, emberi környezet létrehozására — márpedig ez a fő cél. Az építészek térszervező munkája kell, hogy keretben foglalja, áthassa ezt a fejlődési folyamatot, a településléptékű rendező tevékenységtől a belső építészet legkisebb részletképzéséig. Csak megfelelő színvonalú és előrelátó építészeti munka tudja megteremteni a társadalmi élettel való együttműködést. Annál is inkább hangsúlyozni kell ezt, mert társadalmunknak a mennyiségi mellett minőségi igényei is vannak, és egyre inkább követelmény a korszerű, esztétikus építészeti környezet.

Vadas Andor

Víz, levegő, élet

Ma már a világ legégetőbb problémáinak egyike a környezet védelme. Nemrégiben Stockholmban környezetvédelmi világkonferenciát rendezett az ENSZ, s ezen bebizonyosodott: az emberiség kezd tudatára ébredni, micsoda óriási veszély fenyegeti. Hazánkban 1973-ban Visegrádon került sor a Hazafias Népfront Országos Tanácsa első országos környezetvédelmi tanácskozására: két napon át mintegy száz szakember és politikai nyilvántartott véleményt, világitott rá a legégetőbb kérdésekre. Mi tette időszerűvé a tanácskozást? Országunk az intenzív iparosodás kezdetén tart, ezért még nem romlott a környezet katasztrofálisan. Iparunk, mezőgazdaságunk és a közlekedés azonban évről évre rohamosan fejlődik. A mezőgazdaságban, de ugyanígy a háztartásokban ma már megtaláljuk a modern technikát és a vegyszerek egész sorát. Az ipari, mezőgazdasági fejlődéssel, a háztartások gépesítésével és kemizálásával együtt növekszik a termelésből és a fogyasztásból eredő szennyeződés. Mindezt nagyban fokozza a szemünk előtt lejátszódó gyors ütemű urbanizáció. Salgótarjánban ez év szeptemberében *Víz, levegő, élet* címmel rendeztek környezetvédelmi tanácskozást. Ezen szűkebb hazánk, Nógrád megye környezetvédelméről esett szó. Dr. Dömsödi Pétert, a Nógrád megyei Közegészségügyi és Járványügyi Állomás igazgató főorvosát, a Hazafias Népfront Nógrád megyei Bizottsága mellett működő környezetvédelmi munkaközösség elnökét azért kerestük fel, hogy megkérdezzük, hol tart megyénk, szűkebb értelemben Salgótarján a környezeti ártalmak elleni védekezésben.

★

— Tudjuk, a környezeti ártalmak között talán a vizek szennyezettsége és a légszennyeződés a leggyakoribb, de környezetrontás a zajártalom is. Egyre nagyobb méreteket ölt a vegyi és radioaktív szennyeződés. A lakótelepek környezetének védelme és a talajpusztulás megakadályozása is fontos feladat. Majdnem minden szakmának „van ártalma” — ebből következően bizonyos környezetvédelmi vonatkozása. A felsorolt ártalmak közül a KÖJAL melyekre vonatkozóan tud pontos adatot közölni?

— A vízvédlemből ránk az ivóvízzel kapcsolatos problémák tartoznak. A felszíni és talajvizek közül mindazok, ahonnan ivóvizet nyerünk. Az egész vízvédelmet gyakorlatilag a Vízügyi Igazgatóság fogja össze. A levegő tisztaságának védelme igen megosztott dolog. Az egészségügy a települések levegőjének általános szennyezettségét vizsgálja, függetlenül attól, ki okozta a szennyezést.

— Salgótarját sokan ma is úgy emlegetik, mint hazánk öt legszennyezettebb városának egyikét. Mi az igazság?

— Hogy megértsük a mai helyzetet, menjünk vissza a XIX. század közepére, amikor megindult a szénbányászat, és a helyi olcsó energiaforrás kihasználására megkezdődött a nehézipar telepítése: ezzel létrejöttek a Salgótarján levegőjét szennyező góccok. Amíg 1878-ban 86 ezer tonnát, a századfordulóra már mintegy 200 ezer tonna barnaszén használtak fel generátorgáz-gyártásra, villamosenergia-termelésre, kohászati és egyéb célokra az ipari üzemek. A keletkezett környezeti kárt jól jellemzi a korabeli krónikák, amikor így ír: „Salgótarján képe a kopár dombok, csúnya vízmosások, a dombokon elhelyezkedő, állandóan égő, füstölő salakhányók, a völgykatlant elborító fojtó füst.” Az 1869-ben még 4000 lelket számláló település fejlődésének környezetegészségügyi korlátait áttörte az ipari tőke érdeke.

A múltból örökölt zsúfolt, egészségtelen és szennyezett levegőjű városban a kedvezőtlen meteorológiai és tüzeléstechnikai körülmények szükségessé tették a levegőegészségügyi helyzet javítására irányuló összehangolt tevékenységet. Ez a szükségesség az 1960-as években szerencsésen találkozott a szocialista városrendezés és az ipari üzemek korszerűsítésének, a nehezebb energiahordozók felhasználásának és a távfűtés megteremtésének, illetve a levegőszennyezést csökkentő műszaki berendezések létesítésének lehetőségeivel. Az Egészségtudomány című folyóirat egy 1961-es számában Salgótarját valóban ott találjuk az első öt legpiszkosabb levegőjű város között. Ennek meg is alapja. Az ipari üzemek által termelt korom, por, a levegőt szennyező anyagok — elsősorban a kéndioxid — rendkívül súlyos helyzetet teremtett. Nem kellett egészen rossz idő ahhoz, hogy rendkívül nagy füst és kőd terpeszkedjen rá a városra.

— A már említett összehangolt tevékenység milyen eredményt hozott?

— Jelentős javulást eredményeztek a gázprogramok, valamint a levegő tisztaságával nem közvetlenül összefüggő intézkedések: az energiahordozóknak a megváltoztatása, a generátortelepek megszüntetése, ami gazdaságilag indokolt volt, ugyanakkor maga után vonta a levegő tisztaságának rendkívül erőteljes javulását. A város és az ipari üzemek természetesen közvetlenül is sokat áldoztak ezekben az években a levegő tisztaságának védelmére, amelyhez komoly anyagi és politikai támogatást kaptak.

— A légszennyezés csökkentése érdekében eszközölt beruházások Salgótarján hat nagyipari üzeménél. (1960 és 1972 között.)

Beruházások jellege	Ötvözetgyár	Hőerőmű	SKU	Sík- és öblös-üveggyár	ZTM	Összesen
millió forint						
Közvetlen	64,00	5,20	—	—	4,70	73,90
Közvetett	—	40,00	28,00	20,00	19,00	115,00
Összesen	64,00	45,20	28,00	20,00	19,00	188,90

— Az ez évben mért 24 órás kéndioxid-méréseknél már csak a város két területén haladta meg a levegőben levő kéndioxid mennyisége a fűtési időszakban a kiemelt városokra megengedett mértéket. A Kohászati Üzemek területén — ahol korábban igen nagy volt a szennyeződés — a mért kéndioxid értékek a normatíva alá süllyedtek. A szennyezettséget tekintve ma már Salgótarján semmiképpen nincs a legszennyezettebb 15 város között.

— A város környéke természeti szépségekben gazdag. Mégis, amikor felmegy az ember a Salgó várra és letekint a vízvázlatos völgybe, füstöt és kormot lát mindenütt. Még az útikalauz is így ír: „Előttünk füstölög a Salgótarjáni (vízvázlatos) Erőmű és a Magyar Vasötvözetgyár.”

— Vízvázlatos területén két szennyező létesítmény volt. Az egyik az Erőmű, amely széntüzeléses porkazánokkal szennyezte a levegőt, a másik az ötvözetgyár, amely az alapananyagok őrlésével, zúzásával szennyezte a légkört. A kohászati beavatkozások miatt is rendkívüli mennyiségű port bocsátott a levegőbe. Az Erőmű áttért pakuratüzelésre, tehát gyakorlatilag a szennyezési gondok megszűntek. Igaz ugyan, hogy az Erőmű pernyehegyeinek másodlagos pora, a lerakott por, amit a szél felkavar, még szennyezettséget okoz a Tarján-patak völgyében. Az ötvözetgyár sok mindent tesz a porszennyezés kiküszöbölésére. Egyrészt a levegő tisztaságáért, másrészt azért, mert a gyárnak a szilikóziszveszélyes munkahelyekkel sok gondja volt, éppen a munkavédelmi kérdések miatt. Rá voltak tehát kényszerítve bizonyos megelőző intézkedésekre. A 70-es évek elején a gyár fel is szereltetett egy filterberendezést, ez azonban nem váltotta be a reményeket, ugyanis megközelítően sem adja azt a porleválasztási értéket, amit a kivitelezés időszakában előírtak. (Ennek csak 30 százalékát!) Ahogy én tudom, a téma pillanatnyilag a nemzetközi gazdasági bíróság előtt van. Külföldi tervezés és nagyberuházás volt. Én azt hiszem, ha az eljárás befejeződik, egy újabb nekifutással csökkenteni lehet majd a levegőszennyezést. Megjegyzem, hogy itt nagyon szűk a völgy, de ennek ellenére egy-egy cementgyárnak a porszennyezését még így sem éri el.

— Ha már a pornál tartunk, mit mutatnak a KÖJAL porvizsgálatai?

— Előjáróban jegyzem meg, hogy állomásunk Salgótarjánban 24 helyen méri a porszennyeződést. Így például a Nagyállomás, az öblösüveggyár, a síküveggyár környékén, de van mérőállomásunk Baglyasalján, Salgón, az óvodáknál és a bölcsődéknél is. Adatunk van 1956-ból, amikor a Közegészségügyi Intézet 600 tonna/km² mennyiséget mért. Ez kimagaslóan nagy mennyiség egy év alatt. Az ötvözetgyár környéke 1969-ben 990,4 tonna/km²/év volt, a lakótelepek alig érték el a 150 tonna/km²-t. Salgótarján átlagos porszennyeződése 1974-ben már csak 101,17 tonna/km²/év volt. Az utóbbi három évben átlagban 100 tonna körül mozgott a porszennyezés. Az idei év is gyakorlatilag megegyezik a tavalyival. Itt tudni kell, hogy Salgótarjánban 1968 és 1973 között az üzemek és lakások tüzeléstechnikai viszonyaiban kedvező és jelentős változások történtek. A lakások tüzelőanyag-felhasználása a távfűtés, gázfűtés, illetve olajfűtés javára elmozdult. Az ülededő por fűtési időszakban magasabb értékei 1969-től csökkenő tendenciájúak, bár a védett területi határértékeket meghaladta az 1972-es érték is. A nem fűtési időszak átlagai viszont ugyanebben az évben túllépték a fűtési időszak ülededő-porértékét. Ez abból következik, hogy a városépítés során fellazított talaj és az ezzel kapcsolatos szállítások rendkívül nagy mennyiségű másodlagos port kavartak a levegőbe.

— A lakások tüzelőanyag-felhasználásának alakulása Salgótarjánban 1968 és 1972 között:

Év	Táv- közléses	Gáz- lakások az	Olaj- összlakások	Szén %-ában	Összesen
1968	9,38	—	4,20	86,42	100,00
1969	10,68	5,26	4,98	79,08	100,00
1970	11,37	10,01	6,14	72,48	100,00
1971	13,08	16,15	7,10	63,67	100,00
1972	14,10	17,02	8,33	60,55	100,00

*Becsült adatok

— A város még számos, a levegőtisztasággal szorosan összefüggő kérdésben lépett és lép előre. Mentésítő forgalmi út épül, folyik a

salakhegyek felszámolása, fásítás, parkosítás segíti a környezet védelmét, javul a köztisztasági tevékenység, dieselesítik a vasutat.

— *Salgótarján környékének természeti adottságai mennyiben segítenek? Arra gondolok, hogy talán egyetlen magyar város sincs, ahol száz métert sem kell megtenni, és már erdőt talál az ember.*

— Ez részben jó és részben nem. A nagy mennyiségű fa és az együttes beépítés szűrő, tisztító hatást fejt ki. Az, hogy a város völgyben van, az „átszellőzés” szempontjából igen rossz. Amennyit segít, hogy fákkal borított dombok szakítják meg a város lakókörzeteit, annyit ront a völgyben való elhelyezkedés. Beszorul a levegő és itt sokkal több a kőd.

— *Nógrád megye vízben igen szegény. A meglehetősen kevés felszíni vizeink védelme évről évre gondot jelent a szakembereknek. A Tarján-patakban például már nincs élőlény.*

— Igen. A Tarján-patak ma már holt víz. A Salgó-patak a Kohászati Üzemektől, a Tarján-patak pedig a Salgó-patak beömlésétől gyakorlatilag „leírható” az élő vizek listájáról. Az ipari szennyvíztisztításban történt előrelépés, az SKÜ-nek megépült a savközömbösítője, tehát a neutralizációs berendezése, a galvanizáló üzemnél megépültek a ciánt-megkötő berendezések, s az ipari szennyvizek tisztítását bizonyos mértékben ez megoldotta. Mégis, a többi — bár nem annyira káros anyag — továbbra is a vizekbe megy. A salgótarjáni szennyvíz például majdnem egy évig tisztítatlanul!

— *Miért? Elavultak a tisztítóberendezések?*

— Átépítési gondok voltak. Folyt a kötélműzés a kivitelező és a beruházó között. Meg kell jegyezni, hogy a berendezés sajnos, soha nem adta azt a tisztítási értéket, amit vártak tőle. Mindig az történt, hogy mire egy szakasz elkészült, olyan hosszú volt az átfutási idő, hogy máris túlterhelt lett. Az ülepítő medence kivitelezésénél minőségi kifogások voltak. A Vízmű nem akarta átvenni, a kivitelező pedig „kötötte az ebet a karóhoz”, s állította, hogy jó a berendezés.

— *Két folyónk, a Zagyva és az Ipoly vízének tisztán tartása milyen gondot jelent?*

— Az egyik gondunk, hogy a Zagyva vízminőségét biztosítsuk, hiszen erre épül most a jánosaknai vízkivételi mű, valamint a nagybányai talajvízdúsítási vízmű. Mindkettő belejátszik a regionális összekötések miatt a Salgó-medence valamennyi községének és Salgótarjánnak vízellátásába. A másik oldalon ott van az Ipoly víz tisztaságának biztosítása az Észak-nógrádi Regionális Vízmű pontjaira, illetve az alatt is. Éppen ezért, hogy a Zagyvának a vízminőségét biztosítsuk, átmenetileg a Tarján-patak további szennyeződésével kell számolnunk, mivel az Erőmű vízlágyító berendezéseinek a visszamosások után keletkezett konyhasót eddig a Zagyvába mosták bele. Ez aztán a jánosaknai tóban a nátrium-klorid tartalmat igen megemelte. A további emelkedést mindenképpen meg kell gátolni, ezért az Erőműnek még ebben az évben épül egy átvezető szennyvízcsatornája, amely a Salgó-patakba lesz bekötve. Így a patak további szennyeződése emelkedik, de a Zagyva tisztaságát legalább Nagybányai vonaláig biztosítani tudjuk. A kérdésnek bizonyos mértékig része a szennyvíztisztító berendezések rendbe hozása Zagyvarónán és Jánosaknán.

— *Fenyegeti-e máshonnan veszély a két folyót?*

— A Zagyvát nem. Megyei víz. Az Ipoly is viszonylag gyorsan érkezik Csehszlovákiából, a határszakasz után már felszíni vizet ad. Ezzel nincs különösebb bajunk.

— *Ön a Hazafias Népfront Nógrád megyei Bizottsága mellett működő környezetvédelmi munkaközösség elnöke. Kielégítőnek tartja-e a megelőzést, hogyan működnek együtt az érdekelt szervezetek?*

— A munkaközösség a környezetvédelemben érintett állami és társadalmi szervezetek munkáját fogja össze. A Népfront kapta a fel-

adatot, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos társadalmi tevékenységet koordinálja. A Népfront ugyanakkor nem avatkozik a különböző szervezet munkájába, a Vöröskereszt tisztasági mozgalmába, vagy a Vízügyi Igazgatóság vízvédelmi őrséinek tevékenységébe, hanem egyrészt megpróbál tájékozódni, másrészt pedig igyekszik ezeknek a szervezeteknek a munkáját összehangolni. Mindenki a saját munkáját végzi, ugyanakkor bizonyos ágakban nagyon fontos az egyes hatóságok koordinációja. A víznél például a Vízügyi Igazgatóság korlátlan úr. A vízvédelemmel foglalkozik, egyébbel nem. Mindent egy szempontból néz: vízvédelem! Az egészségügy egy adott területet levegőt mér, függetlenül attól, ki a szennyező. Ez utóbbinak megállapítása egy másik szerv feladata, az Építésügyi Minőségvizsgáló Intézeté. Ilyen azonban Nógrádban nincs, csak Miskolcon. Borsodban is van azonban éppen elég kémény, hogy ritkábban jussanak ide hozzánk. A mérések alapján a megyei tanács építési szakigazgatási szerve hozza az intézkedéseket. A levegő tisztaságának szempontjából el kellene érni, hogy egy kézben legyen a mérés és az intézkedés. A Népfront nem játszhat hatóságosdit. A Népfront mozgósít, megpróbál szervezni társadalmi, környezetvédelmi őrséget, egy pár aktív ember bevonásával. Segít a tudatformálásban, esetleg a hatósági intézkedésekhez ad egy társadalmi kontrollt, de ez a társadalmi összefogás nem helyettesítheti a hatósági hatáskört — jogkört, az illetékességi kört!

— *Kimondtuk, hogy társadalmi összefogás szükségeltetik. Az emberek mindennapi életükben hogyan lehetnek részesei a környezetvédelemnek?*

— Csak nagy vonalakban sorolom. Ne mossa senki a kocsiját folyóban, patakban. Ne öntse ide a fáról olajat sem. Az üzemek, gyárak is jobban ügyelhetnének, hogy olaj, mosópor és növényvédőszer ne kerüljenek a vizekbe. A dunai, tiszai vízszennyeződések majdnem mind hanyagság következményei. A levegővédeleminél inkább az intézményi rendszerek tehetnek sokat. A másodlagos szennyeződések igen nagy gondot jelentenek. Nagyon fontos lenne az építkezéseknél a technológiai fegyelm betartása. Ne azzal kezdjünk egy építkezést, hogy a terület vegetációját jó előre letaroljuk. Nincs csúnyább és szennyezőbb a salak- és pernyehegyeknél. Ezek befedését is gondoskodni kell. Ide tartoznak aztán bizonyos fűtési technikák a családi házaknál, a talajvédelem, a szeméttelés a kirándulóhelyeken.

A Népfront visegrádi tanácskozásán szó volt a fásításról is. Arról, hogy voltaképpen sportot csináltunk ebből. Mindenki fát ültetett, és rengeteg pénz ment el, mert arra már senki nem ügyelt, hogy ezek a fák felnőjenek. Munkabizottságunk nyári értekezletén az Erdőgazdaság vezetője tájékoztatást adott a megyében folyó fásításokról. Ezek, mondhatni, már majdnem teljes egészében nem gazdasági, hanem kultúrcélokot szolgálnak. Kultúrerődök létesítenek. Két dolog miatt nem megy az ügy. Az egyik a belső területek fásítása, gyepesítése. Az emberek tönkreteszik! A másik az országúti fásítás helyzete. Rengeteg pénz és energia folyik el feleslegesen, mert ezeknek az ültetett fáknak a 80 százaléka elpusztul az állandó árokégetés miatt. Az erdőrendezés kötelezi a közúti igazgatóságot, felszólítja: tessék rendbe hozni! Megtörténik, persze rengeteg pénzzel, s akkor kijön „János bácsi” és hogy jó füvet kapjanak a nyulak, fölégeti az árkot. Megint levelet ír az erdőrendezés, újra zsebébe nyúl a KPM, és újra jön János bácsi és éget... Így megy ez évről évre, s ezért nem megy a fásítás például Salgótarján—Balassagyarmat—Rétság között.

Nagyon sok feladat vár ránk, s ezekből mindenki kivetheti részét. A Népfront visegrádi tanácskozásán fogalmazódott meg: legyen a környezetvédelem mindenkinek szívügye, egészséges életünk jelenének és jövőjének biztosítéka!

Szokács László

Idegenforgalom Nógrádban

Az elmúlt évben a Nógrád megyei Népi Ellenőrzési Bizottság megvizsgálta a belső turizmus feltételeit. Vagyis azt: a megyébe érkező turisták, idegenek hová és milyen körülmények között jutnak el, milyen benyomásokat szereznek, mi bosszantja őket? A NEB-vizsgálatra egyáltalán nem mondhatni, hogy agyondicsérte volna a vendéglátó érdekelteket.

×

Hogy az idegenforgalom, a belső turizmus fellendüljön, ahhoz elsősorban a propagandára van szükség. Hogy az útszertartót öt

forintért adják, még nem biztos, hogy gazdaságosságot jelent. Persze ott a gond: egyedül az Idegenforgalmi Hivatal gondoskodik propagandaeszközökről. Szélesebb összefogásra lenne szükség: a vállalatokéra, szövetkezetekére. Csak legyen, aki koordinál.

Mert ha az idegenforgalmat üzletnek tekintjük, a propaganda az a pont, ahol elindul. S ha a turizmust a dolgozók megnövekedett szabad idejéből következő jogos igénynek: ez a pont az, ahol elkezdődik az igény kielégítése.

×

A sok baba között eivész a gyerek. Miért?

— Nem érdekünk, hogy a megyébe csoportok érkezzenek — mondja Bozó Ernő, az IBUSZ megyei irodájának vezetője.

Ez áll az Expressz-re, a Coopturist-ra, a Volánturist-ra is. Ezeknek az utazási irodáknak a tevékenysége jórészt a „kiutaztatásra” korlátozódik. Szerveznek utat, programot mindenüvé, csak épp a megyébe nem. Persze, csoportok azért mégis érkeznek Nógrádba. Az utazási irodák központja osztja el, hogy hová menjenek. Az úticél világos: ahol többet kapnak pénzükért a turisták, ahol színvonalas program várja őket.

Az utazási irodák szakosodtak. Az Expressz a fiatalokat, az IBUSZ a felnőtteket, a Coopturist a szövetkezeti dolgozókat utaztatja. El a megyéből.

Konkurrenszek az utazási irodák. Érthető (!?) bosszúságuk, ha például a fiatalok csoportjába felnőttek keverednek, vagy fordítva, és az „ellenfél” ezt megtudja.

Tesznek azért valamit utazási irodáink a belső turizmusért is. Ha csoport érkezik, az Idegenforgalmi Hivatalon keresztül szállást biztosítanak számukra. Ám a kapcsolatok ezzel ki is merültek. Csak az Idegenforgalmi Hivatal önálló. A fiókirodák érdekei Nógrádhhoz csupán annyiban fűződnek, hogy innen szervezik a külföldi társasutakat. S ha ezzel végeztek, „szabad idejükben” nyugodtan beállhatnak a megye idegenforgalmi helyzetét, feltételeit bírálók táborába — mint „kibicek”.

Az egyik irodavezető például így fogalmaz: — Sok az utaztatást szervező. Koncentráltan többre mehetnénk, s akkor a bevételekből maradna egy kevés nálunk is a feltételek javítására.

×

Idegenforgalmi Hivatal:

Salgótarján szívében, az eredetileg a megyei művelődési központ jegypénztárának szánt két helyiségében kapott helyet. Szűk helyet, ahol a vendéget leültetni is nehéz, nem még kiszolgálni. Tény: a terület gazdája több gondoskodást érdemelne. Annak ellenére, hogy az utóbbi években vajmi kevés eredménnyel dicsekedhet. Bár ma már új szelek fújdognának.

— Legnagyobb feladatunk: pótolni a lemaradást. Nem lesz könnyű behozni a lépéshátrányt más megyékkel szemben — mondja Szert Sándorné.

×

Mit keres először az ország más részéből megyénkbe érkezett turista?

Szállást.

Többnyire talál is, hiszen több, mint másfélezer ágy áll idényben rendelkezésére. A legpatinásabb, a Hotel Karancs, amely az elmúlt esztendőben ünnepelte megnyitását tizedik évfordulóját. Az utóbbi években jelentősen nőtt a férőhelyek kihasználtsága.

— Szerződést kötöttünk SZOT-üdületésre, külföldi csoportokat fogadunk, konferenciáknak, országos tanácskozásoknak adunk otthont. Holszezonban a belföldi turistáknak biztosítunk kedvezményeket — sorolja Gecse István, az intézmény igazgatója.

A fejlődést szemlélteti, hogy egy év alatt az átlagos vendégéjszaka 1,7 napról 2,3 napra emelkedett. Tovább maradnak tehát a vendégek. Hátha még rendszeres programot is tudnának biztosítani számukra? A szálloda vezetői szerveztek néhányat: kirándulásokat, folklóresteket. Nagy sikerrel.

— Az lenne a szerencsés, ha válogathatnánk a programokban. Ajánlhatnánk a vendégeknek. Hogy ne csak egy-két napot töltsenek Nógrádban — mondja Gecse István.

×

Viszonylag olcsó és az igényeket közel ugyanúgy kielégíti a fizetővendég-szolgálat. Az Idegenforgalmi Hivatal Salgótarjánban, Zagyvarónán, Bánkon, Pásztón 365 szobával rendelkezik.

— Nálunk is szükség lenne rá, hiszen az ideérkező turistáknak egy fél ágy sem biztosított, ahol lehajthatnák fejüket — mondta egy beszélgetés alkalmával a leglátogatottabb települések közé tartozó Szécsény nagyközségi Tanácsának elnöke.

Valóban. Akkor miért nem veszik fel a kapcsolatot az Idegenforgalmi Hivatallal? Elvégre közös érdekekről van szó.

— Nekem nem éri meg 20—30 szobát fenntartani — hangzanak az illetékes szavai.

×

Az idegenforgalom, a turizmus következő feltétele és fokmérője a kereskedelmi ellátás színvonala és helyzete. Az említett NEB-vizsgálat során is rengeteg hiányosság merült fel. Hiányos az ÁFÉSZ-ek, kereskedelmi vállalatok vállalkozási kedve. Gazdaságossági szempontok miatt húzódoznak a turisták által kedvelt helyeken a beruházásoktól. Különösen a kevés állandó lakossal rendelkező településeken gond az ellátás, de az még Hollókőn is, ahol az Európa-szerte ismert faluba kiránduló idegenek kénytelenek a magukkal hozott „zsíroskenyeret” elfogyasztani.

Déli harangzó után negyedórával, a hollókői élelmiszerboltban (az italtolt csak kora reggel és késő délután tart nyitva):

— Ebédelni szeretnénk. Lehet valamit kapni? — a kérdés jogos, mert a polcokon egyáltalán nem látni hentesárut.

— Sajnos, csak téliszalámim van — hangzik a válasz. Pofonejű meglepetés. Fonák helyzet: amit nem lehet kapni megyeszerte, im Hollókőn kapható. Választékról azonban nem beszélhetünk.

×

— Ellenőrzési tervet készítettünk, rendszeresen látogatjuk az idegenforgalmi szempontból számbajöhető helyek vendéglátó, kereskedelmi egységeit — mondja Institorisz András, a megyei tanács kereskedelmi osztályának főelőadója. — Körlevélben hívtuk fel az ÁFÉSZ-ek, kereskedelmi szervek figyelmét az áruellátás javítására, a választék bővítésére.

Kérdés: évenként ismétlődik a felhívás, foganatja mikor lesz?

×

A Volán 2. számú Vállalata évenként megkéri a városi, községi tanácsok véleményét az új menetrendek összeállítása előtt. Hogy néha, turistaszemmel nézve — úgymond — rendetlenek? A tanácsok menetrend-javaslatainál a turisták érdekei sokadrendűek, így azután az idegenforgalmi szempontokból számbajöhető helyek közül csupán Eresztvénybe és Salgóra lehet eljutni elfogadható közlekedési körülmények között. Ha más az úticél: rendszeres a hosszú várakozás, többszöri átszállásra van szükség.

Igény: hogy Budapest és Vác, továbbá Heves és Nógrád megye közlekedési vállalatai hangolják össze menetrendszerinti járataikat. S még valami: a Volán és az utazási irodák kapcsolata javításra szorul, párhuzamos tevékenységük gyakori ellentmondásokhoz vezet.

×

Örvendetes a hír: a megye idegenforgalmával ezévből már alaposabban, rendszeresebben foglalkozik a Nógrád megyei Tanács kereskedelmi osztálya. Institorisz András, főelőadó mondataiból ez csendült ki.

— Tavaly a népi ellenőrök vizsgálata nyomán intézkedés intézkedést követett a turizmus feltételeinek javítására. Fontos kérdésként kezeljük az idegenforgalmat. . .

A kereskedelmi osztály végre koordinál. (Külön-külön elbeszélgettek az utazást szervező irodák vezetőivel.) Kapcsolatot kerestek társ megyékkel, hogy Nógrád bekapcsolásával több napos észak-magyarországi programot biztosítsanak az érdeklődőknek. Számbavették, milyenek a lehetőségek a kulturális igények jobb kielégítésére. . .

Hiszzen a belföldi turizmus célja felnőttek és gyermekek, munkások és tsz-tagok, értelmiségiek szabad idejének hasznos, pihentető eltöltésére nyújtott lehetőség, aminek gyümölcsöző hatása a hétköznapi munkájában mérhető.

Szabó Gyula

Kapocs és ütköző

— Ha még egyszer rábeszelnének — nem vállalnám. Isten bizony, eszembe nem jutna soha! Mert higgye el, a mi helyzetünk a legnehezebb, és bármelyikünket is kérdeznék, az ország bármelyik gyárában, legtöbbször biztos engem igazolna. Mert nehéz ez: két tűz között örlődünk nap-mint nap, s a legszívesebben igazságot osztogatnánk lefelé is, meg a vezetőknek is. De hát így, egyszerre a kettő nem megy. Vagy az egyik, vagy a másik. De ha az egyik vonalnak tetszik, amit csinál, a másiknak biztos, hogy nem. És ez így megy egyik napról a másikra, hónapról, hónapra. Ismeri a malomkerék közötti búzaszemek sorsát...?

★

— Az én művezetőm? Várjon csak, hadd gondolkodjam! Bár igaz, nem is nagyon kellene, mert egyből is meg tudom mondani, milyen...

— Akkor, mondja!

— Szóval, rendes ember, ha tudja, mindig a legjobb munkát biztosítja, és amit csinál... azt jól csinálja.

— Ezt hogy érti?

— Hát, mint a múltkor is. Délutánosok voltunk, este meg meccs volt a tévében. Beszélgettünk már vele erről előtte is. lelkes drukker, és megígérte, ha megnyomjuk a gombot, meglesz a teljesítmény, elenged néhányunkat haza.

— Munkaidőben?

— Miért ne? Ha norma fölött teljesít, szerintem mindegy, hogy bent nem csinál, semmit, vagy otthon vagyok. Illetve, inkább, otthon vagyok...

— Megnyomták a gombot, és hazamentek néhányukat?

— Igen. Úgy, ahogy ígérte.

— És a munkafegyelem?

— Mi büntetést követünk mi el ezzel?

— ...Szóval, jó a művezetőjük?

— Jó, igenis jó. És megérti a dolgozókat...

★

A főmérnök mondja:

— Ha lehet, én mindig szigorúbb vagyok a művezetőkkel szemben, mint másokkal. Felállítottam magamban egy fontossági sorrendet, amit akkor is tartok, ha büntetni, vagy szigorúskodni, és akkor is, ha jutalmazni kell. Ebben a léniában az én mércém szerint a legelső helyek egyikén vannak a művezetők. Hadd mondjak erre egy-két példát! Mondjuk bemegyek az egyik műhelybe, természetesen munkaidő alatt, a legnagyobb hajrá közepette, és mit látok? Csoportba gyűlve tárgyalják az emberek a válogatott meccs góljait. Világos, hogy nem állok be közéjük, s nem kezdem el ecsetelgetni X meg Y kitűnő teljesítményét, hanem kétszeresen is bosszankodom, bár ez enyhe kifejezés... Először is, mert állnak a dolgozók. Másodszor meg: hogy bár senki sem dolgozik, mégis bekapcsolva forognak a gépek, fogyasztják az áramot.

— Mit tesz ilyenkor?

— Betartom az arany szabályt: mélyet lélegezni, tízig számolni.

— És aztán?

— Megkeresem a művezetőt.

— És aztán?

— A többi elképzelheti...

— Legorombitja?

— Elsőként azért megkérdezem, mi a baj? S csak aztán, ha nem kapok kielégítő magyarázatot, kezdem el a „miatyánkot”.

— És ha — tegyük fel — nincs anyag, nincs miből dolgozni?

— Olyan nincs! Nekem arról tudnom kell. Termelési főmérnök vagyok, vagy mi a jó-isten! De egyébként is tudnom kellene róla,

hogy egy létfontosságú műhelyben — ezt a termelés szempontjából értem —, legnagyobb hajrásban, és ráadásul még a munkaidő kellős közepén is, áll tíz-tizenkét ember!

— És ki a hibás?

— Még kérdezi? A művezető!

★

Művezetők.

Már nem munkások. Bár lehet, régebben azok voltak, s nem is a legrosszabbak, mert hiszen gyakorlat az értelmes mesterek kiemelése, persze, csak akkor, ha ők maguk is — mert az esetek túlnyomó szálakában nem! — vállalják ezt a megtiszteltetést, de még vezetőknek sem igaziak, Középszintűek — minősítik őket. Sok esetben a szó igazi, nemesebb, gyakrabban az ellenkező, becsmérlőbb értelmezésében.

Amolyan két tűz közöttiek.

Amolyan örökösén nyugtalan, ideges emberek.

Amolyan lélegzetvételnélküli szünet nélküli mozgó, intézkedő, felügyelő, korholva-dicsérelő emberek.

És manapság igencsak gyakran hivatkoznak a középszintű vezetőknek a termelésben elfoglalt nagyon jelentős helyére.

★

— Gimnáziumban érettségiztem, de semmi kedvem sem volt továbbtanulni. Illetve lett volna, de hát a körülményeim... Apám régebben meghalt már, kettecskén éldegélünk anyámmal. Nagy, kertes, vidéki házunk van, tele gyömolcsfával, pár száz négyzetméternyi lucernással, meg szántóval. Amíg élt az öregem, nekem bizony nem volt gondom rá... Azóta olyan kétféle életet élek: ha vége van a munkának, rohanok haza, mert sok a dolog otthon. Nem is mondtam: van még egy tehenünk is, anyám kedvence, merhetem-e hát neki mondani, hogy adjunk túl rajta...? Szóval, inkább szakmát tanultam, lakatos lettem. Jól ment a munka, állítólag nagyszerűen értek a vashoz, ismerem a szakma majd' minden fogását, fortélyát — és kedvem is volt hozzá. Nem kerestem rosszul, de amikor a főművezető behívott az irodába egy kis beszélgetésre, s mondta, milyen szándékai vannak velem — „művezetőnek akarunk megtenni” — mondta — csak néhány percig haboztam... Valahogy szeretek emberekkel banni, kedvelem lelem a szervezésben. Tudja, milyen jóleső érzés az, amikor meg tudom oldani, hogy pillanatnyi szünet nélkül dolgozhassanak az emberek, nem kell alapanyagra várniok? És ez jó nekik is. Tisztelnék, becsülnék érte, függetlenül attól, hogy jó néhányan idősebbek közülük nálam. Meg nekem is jó. Talán érzik, egymásra vagyunk utalva a munkában... Nincs is nekem semmi bajom velük...

— És a vezetőivel?

— Már miért lenne?

— Igazságot tenni a lentiek és fentiek között... Tudja ezt egyszerre?

— Nem állítom, hogy nincsenek kisebb nézeteltéréseink, de szerintem ez természetes. A munka, a feladatok, sőt még a végrehajtás módja is sokrétű. De meg lehet találni az aranyközéputat!

★

— Hogyan lettem művezető? Gépipari technikai végzettségem van, technikusként dolgoztam. Nagy gyakorlatom volt már a szakmában, s látták a főnökeim, jól is dolgozom, így kiemelték művezetőnek.

— Hány éves most?

— Harminckettő. Azt hiszi, ennyi idő alatt is nem tudnám lépdelni bármelyik szakmunkás, negyven éve dolgozom is?

— Szóval elégedett önmagával?

— Nemcsak én vagyok magammal elégedett, hanem a főnökök is elismernek. Gondolja, különben kineveztek volna főművezetőnek?

— Mikor történt ez?

— Fél éve.

— Milyen viszonyban van a két műszakban dolgozó műhelybeliikkel?

— Nézze! Én betartom az utasítások kiadásának rendjét...

— Ez mit jelent?

— A művezetőkön keresztül érintkezem velük.

— Személyes kapcsolatuk nincs?

— Munkakapcsolataink vannak.

— Azt sem tudja, ezek szerint, ki vállal, ki nőszül?

— Néha eljut hozzám egy-két hasonló dolog, például tudom, holnap kispályás focimeccset rendeznek, de ezek túlzottan nem érdekelnék. A lényeg, hogy menjen a termelés, ne „izélgesen” a főnökség. Szeretek nyugodtan dolgozni.

— Mennyi idő is ön?

— Mondtam már: harminckettő...

★

— Én, kérem, hosszú ideje ebben a beosztásban dolgozom, és ha igaz, már ebből is megyek nyugdíjba.

— Soha nem akart főművezető lenni?

— Nem én, kérem. Eleinte még ez a határom is furcsa volt.

— Ugy érti: a művezetőnek hatalma van?

— Igen. Sok minden úgy történik, ahogyan ő akarja. Az órabéremelés, a jutalmazások, az hogy ki, milyen munkát kap — és még sorolhatnám — mind-mind rajtam múlnak.

— Milyen embernek, vezetőnek vallja magát?

— Furcsát kérdez... Hát nyugodt vagyok, megfontolt. És úgy gondolom, ez sokat tesz. Az ideges emberek előbb követnek el hibákat.

— Ezek szerint ön jó vezető?

— Ne kívánja, hogy dicsérgessem magam! Én mindent megteszek, amit tőlem telik. Az embereimért, a jó munkáért is.

— Szeretik a beosztottait?

— Tudom, hogy évekre visszamenőleg nem volt nekem senkivel semmi bajom.

— És a főnökei?

— Kikre gondol? Mert van belőlük jó pár.

— Mondjuk a főmérnök, vagy az igazgató.

— Elég, ha azt mondom, hogy amikor nagynéha idejönnek, kezet fognak velem, Miska bácsinak szólítanak és kedvesen elbeszélgetnek velem...?

★

Hát ilyenek ők hárman.

Természetesen nem típusok, bár igaz, van egy közös vonásuk, és ez: „hogy jól menjen a munka”.

Igen, hogy fokozódjon a gépek kihasználási százaléka, hogy csökkenjen az indokolatlan állásidő, hogy kevesebb legyen a felgyülemelés, hogy határidőre történjenek azok, meg annak a legyártása. Hogy elégedett legyen a dolgozó, a vezető is.

★

Hogy elégedett legyen a dolgozó...

Bevalljuk: írásunk készítésekor mindhárom művezető beosztottjait is megkérdeztük, hogy hogyan vélekednek róluk. A rögtönzött közvélemény-kutatás a következőképpen zárult:

Az első művezető esetében:

— Rendes, becsületes, érti amit csinál. Bár fiatal, hibái is vannak, mégis elfogadjuk magunknak. Ha tanul, lesz még belőle főmérnök is... (Negyvenkét éves hegesztő.)

A második művezető esetében:

— Kétségtelen, nem rossz fejű gyerek a főművezető, csak szerintem túl fiatal még erre a posztra. Öntelt, magasan hordja az orrát, néha olyan, mintha ő találta volna fel a spanyolviaszt... (Negyvennyolc éves, marós.)

— Egidős velem. Nagyjából ismerem a korosztályom gyengéit, pozitívumait is, igaz, én csak esztergályos vagyok (bár érettségiztem és most járom a marxista-leninista egyetem második évfolyamát), de nagyjából el tudom dönteni, kiből lesz, vagy ki a jó vezető. Ő nem! Agresszív, öntelt, cezaromániás, nem lát tovább a saját és a vezetői orránál. Pedig nem ilyen lenne, ha fent nem kapták volna el ennyire, hogy: „te vagy a legszebb, a legokosabb, a minden feladatot is megoldó!” El tudja képzelni, milyen mérnök lesz belőle, ha végez a levelező tagozaton...? (Harmincéves, esztergályos.)

A harmadik művezető esetében:

— Arányosabb embert nem ismerek nála! (Tizenkilenc éves, trmk-lakatos.)

— A Miska? Vezetésre termett! Csak, tudja, mi a kár? Hogy fiatal korában nem tanult tovább. Bár abban az időben... Esküszöm, ma már vezérigazgató is lehetne! (Ötvenéves, lakatos.)

★

Ilyenek hát, ők hárman, az egyik szemszögből.

És mit mondanak róluk vezetőik?

Az első művezetőről:

— Lehet rá számítani. Sokszor volt már úgy, hogy olyat kívántam tőle — utólag én is elismerem —, aminek végrehajtására bizony közülünk is kevesen lennének képesek. De megcsinálta, megcsináltatta. Volt olyan eset, hogy az alapanyagot szállító gépkocsiról egyenesen az esztergákra hordatta az anyagot, félretetve minden más munkát. Hallottam, hóbörögtek a beosztottai, hogy át kell állni, de esküszöm, úgy megértette velük ennek szükségességét, hogy aztán ment minden, mint a karikacsapás. Sok ilyen fiatal kellene! Persze, hibái is vannak. Túl zárkózott, nem közösségi ember, ha letelik a munkaideje itthagyni csapat-papot, azontúl semmi sem érdekli. (A gyár főmérnöke.)

A második művezetőről a termelési osztályvezető és az igazgató együttes véleménye:

Termelési osztályvezető:

— Fiatal, törekvő szakember, néha túlságosan is nagyravágyó. Ha ilyen jellegű hibáit sikerül önmagában felszámolni, ha megpróbál közeledni az emberekhez, jó vezető válik belőle. Csak hát egyelőre még nem ilyen... Hogy mit tettem, idézőjelben mondva, rossz tulajdonságai, hibái felszámolására? Nézze, én termeléscentrikus vagyok. Nekem nagyon jó, ha mindazt, amit meg akarunk az ő részlegében valósítani, százszázalékosan véghez viszi. És hogy milyen áron; hogy szeretik-e őt ezért, vagy sem, hogy vannak-e barátai az üzemművezetésben, avagy nincsenek, higgye el, engem túlzottan nem érdekel. A piacról élünk...

Az igazgató véleménye:

— Amióta nálam dolgozik, szemmel kísérem. E néhány év alatt is megállapíthatom: energikus, a változásokra, változtatásokra gyorsan reagáló, mindig és mindenkor szem előtt tartja a gyár igényeit, a követelményeket... Hogy miként viszonyul a beosztottaihoz? Nézze! Nekem sok gondom van, nem csak az ő szemmel tartása...

A harmadik művezetőről:

— Mint ember — a legemberebb. Néha úgy érzem, úgy cselekszik, mintha az apám lenne... Csak hát, az ilyen típusú vezetők felett, szerintem, már eljárt az idő. Csak azt szajkózzák (persze, hozzá kell tenni: értelemszerűen), amiről ők tudnak, amit ők ismernek. De hát, változik a kor, nagyobbodnak a követelmények, változnak a technológiák, a módszerek, a gépek. Biztos, hogy az ő idejében, amikor kezdte, még nem volt félautomata, csúcsezterga. Ismétlem: mint ember, követendő típus. Mint vezető — még ha középszintű is, s bármily jó tulajdonságai is vannak — már nem. Nem tud frissíteni, új szellemet magába szívni, elfogadni. Es ez — a mi, vagy az én szemszögemből nézve — már hiába! (Huszonnégy éves, üzemműnök.)

— A Miska bácsi? A lehető legjobb vezető, akit valaha is ismertem, pedig főmérnök is voltam már három helyen is, az ország három gyárában. Sok ilyen kellene közénk, a termelésbe! (Gyáregységi főmérnök.)

★

— Hogy mi az én érdekem? Nem sok. Csak az, hogy jól menjen a munka, elégedettek legyenek az embereim.

— És a vezetői?

— Azok is!

— Közfelkiáltásra szavaztak meg az emberek művezetőnek. Mert nálunk volt ilyen is. Azóta? Még akik megszavaztak, akiknek akkor a legnagyobb hangjuk volt, hogy én legyek a vezetőjük, is szembe állnak velem. Érti ezt? Meg tudja magyarázni?

— Sokat követel tőlük?

— Semmivel sem többet, mint amennyit a munkafegyelem és az üzemi érdek megkíván.

— Ezek szerint, a beosztottai még azt is soknak tartják?

— Valószínűnek tartom... Különböző nem lennének velem szemben olyanok, amilyenek.

— Megváltozott ön azóta, amióta művezető?

— Nem. Ugyanolyan vagyok, mint munkáskoromban.

— Akkor milyen volt?

— Szerettem a pontosságot, a rendet, a fegyelmet, a gondos munkát, és igyekeztem többet csinálni az előírtnál. Persze ez egyéni érdek is volt, hiszen: több teljesítés — több pénz.

— Nem változott, csak a beosztása, s mégis megfordult a világ...

— Igen. Majdnem a feje tetejére állt. Azok is elfordultak tőlem, akik előtte a legjobb szakértársaim voltak.

— Miért?

— Miért? Megérthetné! Mert nem közéjük való vagyok már! Kiugrottam...

★

— Igazgató elvtárs! Mit vár ön a középszintű vezetőktől?

— Legelőször is példamutatást — a magánéletben, a munkában, a közösségi életben.

— És még?

— Hogy úgy tudjanak hatni a beosztottakra, ahogy azt az üzem, a gyár érdeke megköveteli, illetve megkívánja.

— Van még önben egyéb mérce is?

— Hogyne! Legyenek képzetek, magasabb szinten ismerjék a szakmát, mint a legjobb szakmunkás, legyenek kulturáltak, más iránt is fogékonyak.

— Mit ért ezalatt?

— Az általános műveltséget.

— Ezek szerint elvárja tőlük, hogy járjanak színházba, hangversenyre, olvassanak, de ne csak szakirodalmat?

— Igen. Legyenek tájékozottak a világban, és ehhez a fentebb említetteket is szükségesnek tartom.

— Nem túlzott igény ez?

— Elméletileg nem. Megmagyarázom! Hogyan tud — vezetési szempontból gondolom a munkások fölé kerülni egy ember, ha nem képes — nemcsak a munkát, hanem a hétköznapi érintkezést is figyelembe véve — szóba elegyedni egy magasabb szellemi nivót képviselő „felsőbb szintű” vezetővel, mondjuk, egy üzemműnökkel?

— Szóval, az ideális középszintű vezető átlagon felüli általános és szakmai műveltséggel is rendelkeznie kell?

— Természetesen.

— Igazgató elvtárs! Ön mikor járt utoljára színházban, vagy hangversenyen?

— Bizonyítékot akar?

— Nem, csak kérdeztem!

— Most őszinte vagyok... Tudja rengeteg az elfoglaltságom, nemigen jut időm ilyesmire.

— Ezek szerint jogalapja sincs mindezt a középszintű vezetőktől számon kérni...

— Már hogyan lenne! Még öt évvel ezelőtt is, minden hónapban legalább kétszer eljártunk színházba a feleségemmel. Meg különben is kitüntetéssel védtem meg a diplomámat.

★

Válasz egy beosztotthoz (egyébként segédmunkás) intézett kérdésre:

— Hát, a művezető legyen jó, legyen barátságos, emberséges, és védjen meg a problémáktól.

— Ez utóbbi alatt mit ért?

— Hát... hogy ha a magasabb főnök igazságtalanul „leszúr”, mondja meg neki, hogy nincs igaza!

— Milyen tulajdonságokkal ruházná fel még a jó művezetőt?

— Semmivel. Csak azt kívánnám, hogy legyen hozzánk is ugyanolyan, mint a főnökökhöz!

— Miért nem lett művezető?

— Minek az nekem? Csak púp lett volna a hátamra!

— Miért?

— Nézze! Így teljesítménybéres vagyok, megkeresem a háromezernégy, háromezerhatszázat és — semmi idegesség. Legfeljebb az, ha a művezető vagy a csoportvezető nem biztosítja kellő időben az anyagot, és félórát kell dolog nélkül várakoznom. Ha meg kiemelték volna? Lenne a borítékban vagy kétezernyolcszáz, plusz a felelősség, annak tudata, hogy ha súlyos, vagy halálos baleset van az üzemben (mert figyelni kell a gépek mellett nagyon), mehettem volna a sítire. Kell ez nekem? Képzelve csak el! Ott-hon a három gyerek meg az asszony...

— Nem vállaltam a művezetőséget!

— Mennyit keres, most csoportvezetőként?

— Háromezer-háromezerkétszázat plusz még ez meg az.

— És mint művezetőnek mennyi lett volna a jövedelme?

— Talán, ha háromszázal magasabb.

— És mégsem...?

— Mégsem! Nem kell nekem az állandó ideg feszültség, a szorongás. Így vidáman megvagyok, mert nagyon szeretek dolgozni, örömet lelem a munkámban. Úgy meg...!

★

„Mert nehéz ez: két tűz között órlódunk nap-mint nap... És ez így megy egyik napról a másikra, hónapról hónapra. Ismeri a malomkerekek közötti búzaszemek sorsát...?”

Karácsony György

Lakos György Megtisztulás

Kuti megnyomta az utcai csengőt, és csak akkor borzongott át rajta, hogy eléggé korán van még. Meg aztán hogyan is kezdje a dolgot? Az ördög vinné el a percet, amikor Fodor elvtárs és Hegedüs Feró rája adták a szavazatot! De hát az se lenne becsületes játék, ha ő nem tisztázná az egészséget Bandival. A végén csakugyan elnökké lesz, amivé kipecézték, s akkor még ráfogják, hogy ő fúrta meg Huszár Bandit, akinek csak jót köszönhet a tagság.

— Bújjál beljebb, Józsikám! Nyitva a kapu.

Összerázkódott a váratlan, hangos szótól. Az ijedséget a tsz-elnök öblös hahotája kísérte.

— Már fűnt vagy? — szölt Kuti a szóló zúzmarás kupolája alól, fölfelé tekintve a lépcsők fölött álló robusztus szoborra.

— Még csak nem is az ágyon. Nálam csak az asszony uras. Elnökné. Ma még teheti. Bezzeg holnap...

— Ebben az ügyben jöttem.

— Gyere, no! — és kellemesen hátbavágta vendégét. — Még úgyse kóstoltad a szilvát...

— No, nem azért...

— A fene, de remeg a hangod — Beérték a konyhára, ahol még csakugyan nem fűtöttek be a tűzhelybe, és csoda, hogy a mosdótalba nem fagyott bele az esteli kézmosóvíz. — Fázol, Józsikám, fázol.

— Más ügyben...

Huszár a világot se engedte végigmondani. Már töltötte is az illatos szilvriumot. A csorba stampedlibe, mert aki idejár és pálinkát kap, mind olyan „iszós”, hogy szétharapja a pohár vastag karimáját.

— Előbb igyunk! Isten-isten... No, hogy ízlik?...

— Phú, ez mar, mint a mérges asszony.

— Az a jó. Asszonyban is az a jó. Marjon, a nemjóját! No, ülj le!

— Ki van számítva az időm.

— Oly' ritkán jössz, máris rohansz.

— Mindjárt jön hozzám Hegedüs Feró.

Az elnök cinkosan kacsintott...

— Az életrajzért, mi?

— Te tudod?

— Hogyne tudnám. Egyelőre én vagyok az elnök, tudnom kell, mi történik.

— Azt is tudod, hogy...

— Hogy téged szemeltek ki újabb áldozatnak. Jól jár veled a téesz, én mondom.

— Nem eszik a kását olyan forrón — vágott suyni képet Kuti. — En, komám, nem vagyok párttag...

— Mit számít az? A tsz-elnökök nagyobb fele pártönkivüli.

— Muszáj annak lenni. A vóm is azt mondta.

— Józsikám, csak a párttitkárnak kell pártagnak lenni. Nekem elhiheted...

— Az életrajz még nem választás.

— Vedd úgy, hogy te leszel az elnök. Ha egyszer szemet vetettek rád, te abból nem szabadulsz. A tagság téged akar, a felsőbb-ség téged akar. Legjobb, ha beletörödsz a gondolatba.

— És te?

— En, édes komám, átveszem a helyedet az építési brigádban.

— Nem neheztelsz?

— Nagy bolond vagy te, Józsikám. Miért neheztelnék? Kell ennél jobb, mintha a barátom az elnök? — Igaz lelkedre?

— Hétfőn fölfüggesztenek, téged meg ideiglenesen megbíznak. Világos? Törődj bele. Fogd a poharat, mert te vagy a miskolci kocsonyában a béka. No, isten-isten!

A szilvától a fűlkéig átmelegedtek, annyi kalória volt abban, hogy Diesel-mozdonyt hajthattak volna vele. Hiába, a tsz-elnök cefrójából még a földében is többet mutat a fokoló! Másnak ötvenhárom fok fölött már vízzel hígítják, ellenben az elnök pálinkája jó hatvanfokos. Futkos a bétékervényekben, hogy az izotóp se mutató a belső berendezést szemléletesebben.

— Nem szeretnék haragot — fűzte a szót Kuti, és hangja a belső fagy teljes olvadását mutatta. — Még el lehet tépni az élet-rajzot...

— Affenét! Itt komám, haragudni csak az én asszonyom fog. Azon meg az isten se változtat. Csapongok az örömtől, ha rá gondolkodom, hogy nem lesz elnökne többé...

— Meghallja!

— Alszik az, mint a mormota. Utóbb már csak evett, ivott, aludt, a közbelevő időt pedig hencsével töltötte. Olyan már, mint a búboskemence, mégis úgy páváskodik, mintha ő lenne a Sophia Loren. Ez már, komám, csirkét se tart, tüt se tesz arrébb, hogy több ideje maradjon a rongyot rázni. Ki fog szekirozni a világból...

— Ha így áll a dolog...

— Meg ne retirálj, a mindenedet! Majd visszaszokik a parasztsorba. En meg, hasokat kárál, másodállásban elmegyek éjjeliőrnek.

Nagyot kacagott és rápaskolt domború hársára, úgy szölt az, mint a dob. Lesz miből leadnia neki is.

— A sok sörtől jól megdisznósodtam — mondta derűsen. — Kellett inni az elvtársakkal. Rá ne szoktasd őket!

— Hát, hiszen...

— Különb is ravasz dolog ez a mechanizmus. Azelőtt, ha etettük-itattuk őket, mindig leesett valami vissza nem térítendő dugcselvény. Szerzem én, komám, állami dotációt gyümölcsfa-telepítésre meg erdősítésre is, pedig te tudod legjobban, egy csemete nem sok, annyit se duggattunk. Most meg...

— Hát, hiszen... — Kuti éberén figyelt, hiszen az elnökséghez kínálkozott némi észbeli előleg.

— Most meg, komám, ugyanúgy megiszszák a sörödet, fálják a birkapaprikást, de ha közpénzből fizeted, másnap a körmödre vernek. Dotáció meg nuku! Ezt nevezik új mechanizmusnak. Még az a jó, hogy a Kossuth nem szorul alamizsnára...

A szoba felől halk nesz szűrődött elő. Csak annyi, mint amikor a macska éger után kutat. Nyomában álmos hang sántikált: „András! Hozz vizet és szódabikarbónát!”

— Mindjárt! — kiáltott Huszár, majd halkra fogta a szót. — Megint telezabálta magát...

A Huszárral ölelkező baráti szavak nyugalommal töltötték el. A pálinka is szorgosan dolgozott benne. Kinyújtott nyakkal, feszes tartással közlekedett a csipős derengésben, akárcsak boldog paradéskocsis korában. Fialatos erők buzdultak föl benne, mint annak idején. Be jó is lenne legalább negyven esztendővel visszaforgatni az időt és maj ésszel Katinkával találkozni! Ma már talál valami igazságot abban, amit az apósa terjeszt: „Egynémelyik asszony mind egyforma.” Mind azt várja, hogy jöjjön a férfi és legigazza. Katinkát se uralni kellett volna, mint a királynét, hanem elmarkolni és odavágni a díkóra. Amikor a lepedőt cserélte és feszesre hajolt a nagy igyekezetben, elkapni, ahogyan a többi cseléd-Marcsát és megdögönyözni! Nem lett volna annak nyögni se kedve. A mindenségit, a Fekete Sasban, a százegyes szobában már fölalta a nagy büszkeségét, csak hogy akkor már késő volt! Mégis jó lenne Katinkával találkozni. Elmondani neki: Katinka, kedves, a Kossuthban háromszor hold jó föld, több száz számosság, temérdek gép és mintegy ötszáz téesztag várja parancsodat. Vagy csak egyszerűen: „Elnökké választanak. Mit szólsz hozzá Katinka?”

Önkéntelen a kocsmá felé vette az útját, ahol Katinkával utóljára találkoztak. Lakos szavak közt, futólag. Hátukon évtizedek ledobhatóan terhével. Most úgy érezte, hogy mankában összeroppanthatja, elpusztíthatja, tönkretetheti a nehéz évtizedeket.

A sínekhez vezető gyalogösvényen, mintha csak az árnyéka kérné számon, halk, nyugodt hang szállt felé:

— Hová, menre, Józsi bácsi?

— Nicsak, a Hegedüs Feró!

— A boltba megyek, venni kéne kénrudat, annyi a patkány az istállóban.

— Kifüstöli?

— Megpróbálom kifüstölni a beste dögöket... Megint hűlt a levegő, de hó semmi. A rádió se jelzi...

— Ma már havat jósolt — bazzalygott Hegedüs — Ezek szerint Huszáréknál nem a rádiót hallgatták...

— Te mindent tudsz?

— Ismerem magát. A jóistennek se hisz...

— Nem úgy van az. Tudod te azt magad is.

— Nem akar haragot — segített a magyarázkodásban Hegedüs.

— Így már inkább. Velem Bandi jót tett, amikor átvett a Kossuthba, magához. Végete vagyok én megbecsült ember.

— Az iparkodása végett... Tagadhatatlan, hogy Bandi tudott bánni az emberekkel, s mellette öröm dolgozni. Gondolja, hogy én nem sajnálom?

— Nem saját zsebre dolgozott.

— Ez az egyetlen mentsége.

— Belenyugodott — mondta Kuti, és a kabát alól előmarkolta az irathalmazt. — Te aztán megoldogattál! Egész éjjel a válaszkat kaparásztam.

— Fodor elvtársék mára kérték az életrajzot — szabadkozott Hegedüs, s homlokán a gond barázdái futottak végig. — Bandi nem mutatja, de azért belül mardossa őt a fájás. Ismerem őt.

— Hát, hiszen...

— Kell két-három hét, hogy a seb behegedjen. Annyi idő alatt a tépett liba tolla is kinő, a kukorica is kidobja a csöveit.

A bolthoz értek, még zárva volt. A redőnyön ott fityegett a fényes lakat. Szemben a kocsmá rácsát se vették még le. Kuti lemarkolta a vastag zúzmarát a kerékpárállványról. Az ezüstgolyó szétolvadt a tenyerében.

— Nem hagynak itt engemet elnöknek — mondta és a nadrág szárához törölgette a kezét. — Nem vagyok párttag...

— Miniszter is lehet pártönkivüliből — nevetett Feró. — Az a fontos, hogy a dolgát értse. Az új mechanizmusban meg különösen a munkája szerint ítélik meg az embert.

— Akkor mire jó a piros könyv?

— Az más, Józsi bácsi. Önként vállalt harci készség. Persze, ha két jó közül kell választani, akkor a párt katonájáé az elsőbbség. Azt meg úgyse hiteti el velem, hogy politikai analfabéta.

— Hát, hiszen...

— Készüljön föl a legrosszabbra. Legjobb, ha máris írja a székfoglaló beszédet. Ebben maradjunk!

— Nem kényerem...

— Kisegítjük egymást. Bajtársiasan. Jön-e a gépjávitó felé?

— Megvárom, amíg kinyitnak. Látod, ilyen a szocialista kereskedelem. Braun Izó már virradatkor az üzletajtóban állt és csalogatta a vendéket. Ezek meg nyitásidőben még a meztelen talpukat vakargatják.

— Minden jót, Józsi bátyám.

— Isten veled, Feró. Hallod-e, megihatnánk egy kupicával!

— Sietek. Az italbolt is zárva.

— Oda hátulról mindig be lehet menni. Kis Dénes már a hajnali vonat előtt...

— Most nem. Lesz még rá alkalom.

— Lesz, ha megérjük.

Megvárta, hogy Hegedüs Feró zömök, zsurnó alakja levegővé váljon a vasúti őrház mögött, azután az örökké nyitott nagykapun sietve bebüszkélkedett a kocsmáudvarra.

Előbb a félrehelyre ment és csak onnét a nagyterembe.

Odabent a szokásos téli kép, annyi változtatással, hogy a sarokban még díszítetlenül állott az óriási fenyő. A jobb hangulat kedvéért minden esztendőben fát állítanak, amely felcícomázva fénylik háromkirályok napjái. A söntésnél Hódi Miska ereszkedett félkönyekre és a pálinkáspoharat bővölte, mintha jövődő csodákat látna abban. Kissé távolabb tőle a gépjavitó szb-ttkára szórakoztatta vasos viccekkel háromtagú udvartartását. Kis Dénes az üvegeket rendezgette a polcon és a csapottabbaknak utánatöltött.

— Jó reggelt, emberek!

Kuti József szavára a boltvezető kivételével mind odafordultak és tisztelettel visszaköszöntek. Hódi is fölrebbentette halszemét.

— Szervusz, Józsi!

Összefonnyadtan, nyugdíjra vénülten is megőrizte malacpofáját és ősz sörtéjű szemöldökének huncutságát. Mindig iszós természetűnek ismerték, apja halála óta állandóan az első vendég Kis Dini kocsmájában.

Mondják: öreg Hódi a halálos ágyán se rebegte el a megbocsátás szavát. Amit megtévedt fiának mondott, átoknak se csekély: „Ne legyen ember, aki szánjon és szeressen!” Azóta Hódi Miska sokat engedett békéletlen természetéből, a félelem nyugtalansága költözött aszalódott testébe, s csak néha ébredt föl gonosz második éjjele.

— Sört, vagy cseresznyét — kérdezte Kis Dini háttal állva.

— Sört. Miska bácsinak meg, ami eddig volt.

Hódi megrázkódott, mint a tetves kotlós.

— Engem te ne szánj meg!

Kuti vállat vont.

— Nem erőszak a disznótor.

A boltvezető félbehagyta a töltést.

— Beszélj, Hódi, kéred vagy nem kéred!

— Töltsd ki, ha már elkezdted, Egy elnöknek nem illik kosarat adni.

— Miféle elnöknek? — tette a poharakat eléjük Kis Dénes.

— Hát a Kuti Józsinak. Ő lesz a Kossuthban az új elnök. Hegedűs Feró most viszi a káderjellemezését Vásárhelyre...

— Te ezt honnan tudod?

— Én mindent tudok. Braun Izsó a magyar állam megbízásából kereskedelmi ügynökséget vezet Svájcban, a strómanja meg tsz-elnök lesz. Nesze neked, proletárdiktatúra!

A gépszerelek fölfigyeltek a párbeszédre. Az egyik, kis nyüstölt bajuszú, hetyke legény, közelebb perdült hozzájuk:

— Miska bácsi, nehogy tovább védje helyettünk a proletárdiktatúrát, mert úgy talál járni, mint ahogyan Szálasi csillaghullásakor! Eleget kavarta a slamasztikát, arra a kis időre már abbahagyhatja!

Nagy zajjal néhány asszony keverődött a terembe. Fehér felhőket lehelték a sűrű hidegbe. Többségükben idősebb asszonyok voltak, akadt köztük azonban néhány fiatal vagy fiatalos megőrzött, szemrevaló is. Hódiában vénségére is konzerválódott aszsonyfaó természet, habár, nagyon illett rá a közhely, miszerint, „már csak a szeme kívánja”. A berobbanó asszonyhadból mélyenülő, zavaros szeme nyomban kiválasztotta Szabó Icát. Meszjár Gyurka feleségét.

— Hová, Ica?

— Simítózni. Miska bácsi. Ha nem tudja, ez a dohányosbrigád.

— Mit isztok? — kérdezte Kuti, méltóság-teljesen, mint a római kiváltságosok valamely nagyobb hivatalra jelöltetésük idején, amikor milliószám szórták a nép közé a szeszterciuszot.

— Pályinkát — adta meg a választ egy protézises, villogó fogú, tanyasi matróna. — Kisüstit.

Egyik se szólt, hogy hallott volna valamit, de mozdulatuk, nézésük finoman elárulta,

tudnak ők is a közelgő elnökcseréről. Más-kor szabadkozott volna ekkora gavalléria láttán, ezúttal szinte elvárták Kutiól a nagyvonalúságot.

Hódi még mindig Szabó Ica kifermésodott külsején és az arcára telepedett, kései hamvasságon legelészett.

— Fizetek neked valamit.

Ica csilingelve kacagott. Nem volt ebben semmi sértő, inkább afféle zavarát leplező érzékiség.

— Már Józsi bácsi megrendelte.

— Neked előbb kell a Józsi bácsié, mint az enyém? — vitte sikamlós talajra a témát Hódi Miska. — Most, hogy elnök lesz, az asszonyok is mind neki hizelegnek.

Szabó Ica sértőnek találta az incselkedést. — Énnekem a magáé sose kell — fricskázott vissza. — Józsi bácsitól meg már maszek korában is megkaptam, amit akartam.

Az ilyen meredek tréfálkozás semmisíti meg a kínos, elevenre tapintó mendemondákat.

— Abból meg jobb a maszek, mint a közös — vitte tovább a tréfát egy fázós öreg-asszony.

Kerek képű, gömbölyű, kövér asszony tromfolt rá:

— Józsi bácsi karján vitte Icát a felesége ágyába. Ki másban lakik ennyi kurázsiz?

Telkacagták a hideg kocsmatermet, s hidegűzőnek elővették vasosabb tréfáikat is. Azután, mint ősszel a csivitelő fecskék, egyszerre csak szárnyrakaptak és kiröppentek, elszálltak. Madárhangjuk beleveszett a külső hidegbe, hol dérről nikkelezett kerékpárok vártak rájuk.

— Mennyi lesz ez? — kérdezte zavartan Kuti és mélyen a nadrágzsebbe nyúlt.

Kis Dénes hosszadalmasan számolt. Gyakorlott pszichológusként fölfedezte, hogy Kutinál nincs elég pénz.

— Jön még erre, Józsi bácsi — hangzott nagyon barátságosan. — Most teli vagyok dologgal. Nem marad magá nekem adós.

— Hát, hiszen...

(Később Kis Dini háromannyit számolt föl, mint amennyi a tényleges fogyasztásért járt. Megszokta, hogy Huszár András cehejt közületi blokkra vagy pecsétes jegyzékre rendezték. Nem sejtette, hogy azúttal a takarékos Kuti éjt váratlan érvágást, amittől ennek örökre elmegy a kedve a hitelbe fogyasztástól.)

★

Celsius-fokra nem volt túlságosan nagy a hideg, a heves sodrású, csípős szél mégis kellemetlenné tette. Aláfújta a ruhának, áthatoit a bőrön, megremegtette a csontban a velőt. Suba Gengő meg-megrázkódva követte Kuti, kit a papramorgó-üzemanyag készített nagyobb sebességre.

— Ebben a piszok időben a féreg se búvik elő — szólt Suba.

Kuti nem fázott, nagy belső forróság járta át. Egy ellefejtett, parányi vulkán készült kitörni, s ennek minden erőlködése mellett, tagjait feszítette. Végigmérte a legényt. Szégyenteli dolog, ha egy ilyen ifjú ember fázik.

— Négyéves múltam, Susák Berta meztelenül zavart ki a pervátára. Csak a fejem állt ki a hóból. Akkor fáztam utoljára.

— Meztelen? Miért?

— Talán csak tréfából. Az is lehet, hogy a ruhát akarba kímélni.

— Ha ilyet hallok, alig akarom elhinni.

— A kénytől-tűztől a féreg is kifut. Minden lénynek drága az élete.

A csillaggombos, kálvinista templom előtt járhattak, amelynek tornyából nyaranta önkéntes őrszemek kémlelik a határt, tűzre vigyáznak. A nagy szélben a torony is reszketett, s ha ilyen marad az időjárás, delet se fognak harangozni. A parókián az agg Csicseri ilyenkor bebugyoláltatja a tűz mellett kucorog és kávékört iszogát, amit az egyik menyé csinált jugoszláv szeszből. Szemben, a megszüntetésre ítélt temetőben

búcsútáncot jártak a vihar vonójára a holtak szellemei.

A temetkezési vállalat kapujánál Csabai János, a tehenészek brigádvezetője érte utól őket. Szikrázó, piros arcát kiverte a szóték, a sűrű lélegzéstől beleragadt a szó.

Kuti bazsalygott sorstársa vergődésén.

— Nyögöd ki végre, mi bajod!

— Szikrát hány a traktor. A szalmát bá-láznánk éppen.

— Ilyen időben?

— Éppen ez az.

— És ezt most mért mondod nekünk?

— Voltam Huszárnál, nincs otthon. Az ő parancsa nélküli nem szabad abbahagyni. Régi megegyezés, hogy mindenben Bandi dönt.

— Keresd meg akkor!

— A városba ment. Motoron. De te, hiszen tudod, te kiadhatnád az ukaszt, hogy álljunk le vele. A szél ugyanis széthordja a javát.

— Janikám, én csak egyszerű tróger vagyok az építési brigádban.

— Ügyis te leszel...

— Ha leszek, az más. Akkor ilyen esetben megkérdem majd: „Janikám, mit tanácsolsz?” Érted? „Janikám, mit tanácsolsz?” No, felelj: mit tanácsolsz!

— Le kell állítani mindenképpen.

— Akkor miért nem állítatod le, Janikám?

— De hiszen leállítottam — szabadkozott Csabai. — Megmondtam, hogy addig hozzá nem nyúlhatnak, amíg vissza nem érek.

— No, látod! Ha a tagság akaratából én lennék az elnök, mindig ezt csinálnád. Ne várj te semmiféle parancsra, hanem intézkedj. Azért vagy brigádvezető, mert érted a dolgot. A vezetőnek hatásköre van...

A brigádvezető tökéletesen elszontyolódott.

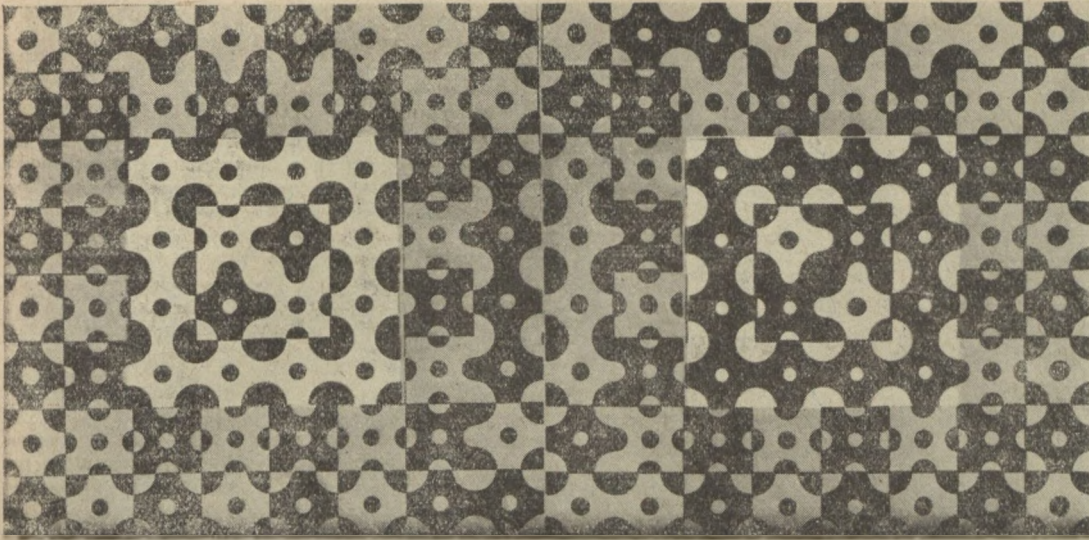
— Tudtam én, ha te jössz, nagyobb lesz a felelősség.

— A hatáskör. Legfeljebb nem szavazol rám.

— Ne szavazzak? Hiszen én javasoltalak elsőként...

— Kapsz is majd érte Esztitől!... Huszárnak mi dolga akadt Vásárhelyen oly' hírte-len?

Gáspár bottal támogatott, erős alakja. Gyászos képpel érkezett, mint a sorscsapás. Így botorkál befelé a romantikus kalandregények féllábú kalóza. Meglepően és sejtelmesen.

A fiatalember vészt sejtett. Szedte a szerzőszámát és a kerten át eloldalgott, még mielőtt öreg Szabó krajcáron osztott, mulhatatlan bölcsességével hurkot nem vet rá. Nehéz tőle szabadulni. Akarják, nem akarják, hallgatni kell régmúlt dicsőségének hőstörténeteit.

— Megcsinálhatnád a kiskaput. Egyetlen madzag tartja, mint a kanász gatyáját...

Bosszanító, hogy még be se tette a köszvényes lábát, máris lemagasztalja az embert!

— Jöjjön a másik kapun, ha nem tetszik!

— Máris magasan hordod az orrod! Jól jársz te azzal, ha idáig botorkálok miattad.

— Még meg is köszönjem?

— Ki vár téled köszönetet! Elég, ha megfogadod a tanácsot.

— Nem igénylem. Most már én következem — és nem engedte apását szóhoz jutni.

— Vészes az eszébe jól! Üljön szépen magának a kuckóban, várja ki, amíg szükségem lesz magára. Nem akarom, hogy a kóringyáló, erkölcsös apósom idő előtt lejárasson.

— Te mondd ezt? Akit jószántamból el se fogadtam volna vejemnek? Vésd eszedbe, amíg én élek, belőled nem lesz tsz-elnök.

— Akkor megrendelheti a koporsót.

— Mit gondolsz, a te négy elemiddel el tudsz vezetni egy gazdaságot, amikor sokan egyetlen diplomával is belebuknak?! Ma már...

— Engem maga ne tanítson! Nem ma jöttem le én se a falvédőről. Veszek magam mellé agronómust. Már választottam is. Ehhez mit szólsz?

— És ez szerinted minden?

— Nyugodjon meg. ELEVÁTOR helyett nem állítok be állóstat a kazlazáshoz, se kombájn helyett búgatyút a betakarításhoz. De most már menjen! Ne is jöjjön addig, amíg nem üzenek!

— Nekem mondd!

— Érthet a szóból. Mit akar még aggfejjel?

— Adenauer ilyen idős volt, amikor kancellárnak választották...

Kuti faképnél hagyta az öregét. A gyomrát csaknem kifordította az éhség.

Eszi a kis szobában az asztalnál ült és gondolatait rendezgette.

— Levél jött Kázmérektől. Karácsony után lejönnek pár napra — gyászkeretes levelet nyújtott át. — Ez meg a tied.

Kuti reszketős kézzel kihúzta a borítékjából a gyászjelentést. Csak a nevet olvasta el: „Dr. Laskóczy Endre.” Mintha édesapját vesztette volna el. A hűtőszekrényen ott állott a pálinkásüveg, csak úgy lyukszájra meghúzta.

Akkor szól be a rendőr, az állatforgalmis öccse. Ez is olyan fontoskodó löcsöngör, mint a bátyja.

— Maguktól szokott meg két tehen? — kérdezte nyersen. — Birtokháborítást és sirgyalázást követnek el a temetőben.

Kuti teljes szívből utálta ezt az embert, rosszindulatú, akadékoskodó viselkedését. Ezt tudja, hogy Kuti rendőr századosként szerelt le és élvezte, ha rápiríthatott, hogy utcán a baromfi, vagy nincs elsöpörve a hó a járdán. Visszavágott volna, ha nem ingerli föl a rendőr pókhendiségénél is jobban a tehene vakmerő pimasszága.

A verendán fölkapta a karót, melyet még a nyáron vágott körteszedéshez, vékonyabb végén V-alakú csáppal, amely közé a kocsányt fogta be és határozott lökással elválasztotta ágától a magasban függő gyümölcsöt. A bot vékonyabb végét fogta meg, s a magához tartott husággal, böszülten futva, olyan volt, mint a kiszemelt zsákmányt üldöző, farkaséhes ősember.

A sirok között utólérte a két szemtelent. Kedvtelvel kérődztek és időnként beletúrtak a száradó koszorúba, a gazda kemény,

Csabai újját fújta, personátusan.

— Janka szerint Fodor elvtárshoz ment. hogy visszakönyörögje magát az elnökségbe. Sok hal meg birka megfőtt, sok bor elfolyt ott...

— De, hiszen...

— Janka néném zavarhatta be — védte Huszárt a fiatal.

— Meg a hiúsága — tette hozzá a brigádevető. S máris rohant, papot tenni a kazalra, nehogy széthordja a szép, hosszú szalmát a vihar.

Kutit szívecsapta Huszár kétszínűsége. Kis idő múltán szólalt meg, hadd terelje el zavarától a figyelmet.

— Van Csabainak rokona Vásárhelyen?

— Mesélte, hogy volt egy vaddisznó rendőr. Kapitány volt, vagy ilyesforma. Tévedésből a kommunistákat gyűjtötte be a fasiszták helyett. Régen leváltották. Ha jól vélekszem, téesszbe dolgozik. Szegváron. De ez csak amolyan távoli atyjafia Jani bátyvának...

Tompán koppant a léptük, mint amikor a puhára érett körték potyognak a nagy szélben. Kuti megcsalt, ármányok áldozatának érezte magát. Hordónyi jókedvébe csöpögni kezdett a keserűség.

A fiatalember értett a hallgatásból.

— Ahogyan én Bandi bácsit ismerem, nem jut az túl Kútivölgyön. A Sárga Csikóban beszéd néhány kupicával, aztán hazamegy és elpanaszolja Janka nénémnek, hogy nincs visszaút.

— Hát hiszen — tért ki a nyílt véleményalkotás elől Kuti, és szívében lakó radarkészüléke tökéletesen kimutatta, hogy Huszár most tépi föl Fodor elvtárs irodája ajtaját, szélszerzett, agyongyötört arcát a Nap felé fordítja és fölzokog: „Tönkre akartak tenni! Ezt érdemem én, Fodor elvtárs?” Annyira plasztikus volt a képzeletbeli kép, hogy föl-vakkantott, ahogyan Csuri szokott, ha csontot talál.

— Min nevet, Józsi bátyám?

— A férgéken. Meglásd, elfutnak Orosházáig.

S apró lábát még gyorsabban emelgette. A patkányvadászat új pezsdülést gyűjtött megmérgezett vérében. Megállj csak, vándorpatkány! Az én portámról nem teszel ma egy tapodtat sem!

— Mérgezze őket! — támadt hirtelen ötlete Gergőnek.

— Macska, kutya, baromfi mind veszélybe kerülne.

Atmentek a Braun Izsótól vásárolt portán. a föltöltögetett, kordonos szőlők során. Az istálló hátsó falánál a fekete macska feküdt elnyúlva, vadászlesben.

— Ne félj — kapta el a vadászhev Kutit is —, percek múlva lesz itt olyan futkosás, hogy győzzed fogni őket!

Az emberi hangokra Csuri és Okos is elősompolygott. Csuri harcos morgással és vak-

kantással vétette észre magát. Okos némán és szomorúan leste a gazdit, ki oly' gyakran magukra hagyja őket, szokatlan szórakozásokat keresve magának.

— Maradjatok nyugodtan! Lesz itt patkányinvázió hamarosan!...

— Rakjuk a ként, Józsi bátyám! — hevült bele Gergő is.

Modern szobrászok hoznak létre olyan műveket, mint a patkányhad az istálló széles falán. Különböző méretű és formázatú lyukak, a fal külsőjéből sztrádaszerűen alagutak sötétjébe torkoló járatok, megpüposodott vakolat, és fekvő nyolcas alakban találkozó metró-végállomások alkották a monumentális művet. Kuti mélyen a járatokba helyezte a kénrudakat. Egy szemtelen és kíváncsi patkány, ritka falatokat sejtve, a keze után kapott, szerencsére nem ejtett sebet rajta.

— Te leszel az első, a mindenedet!

Kuti szavára odasietett Suba a készülékkel. Lángralobbantotta a benzínpisztolyt, torkolatát a lyukhoz illesztette és ráfúvatta a levegőt. A gépezet felbúgott, suttant, mint a szijostor. Széles lángnyelvek tülekedtek a falba. Az istálló megtelt orrfacsaró, bűdös gázzal, s néhány pillanat múlva nyüszítve rontott elő az előbbi, rusnya támadó. Mielőtt meglóghatott volna, Okos már rá is csapott, a foga közt vitte levegőre, hogy ott betöltse az itéletvégrehajtó szerepét. A libák daráján lakmározó galambok riadtan röppentek eres alatti fészükbe.

— No, egy már megvan! — lelkesedett gyermekként Kuti.

— A teheneket kivihetné, Józsi bácsi.

— Csakugyan, a tehenek!

Eloldozta köteleit és hajtotta kifelé a két melegtestű jószágot az udvarra, onnan átvezette őket a ház előtti virágoskertbe, mely a mindenévi téli pusztulás szomorú képét tárta a világ elé.

— Itt ellehetek, amíg végzünk a pockokkal — mondta, s ment vissza, meg se kötözte őket. Ilyen csipős szélben az állat is négy fal közé vágyik, nem csalogatják a páskomok.

A kezdeti sikert nem követte újabb. A fekete macska ugyan előhozott a ház mögött két fejletlen fiatal pockot, de azzal be is fejeződött a vadászat.

Kutinak a kudarc kedvét szegte.

— Bentpusztultak a fészükben — vigasztalta Kutit Suba Gergő. — Holnap jó lesz malterral eltönni a lyukakat, mert nem bírják majd megenni a dögszagtól!

Újabb keserű csöppek. A vadászat se úgy sikerült, ahogyan elképzelte.

A két kutya nyugtalanul sündörgött körülötte, mint akiket gazul félrevezettek, becsaptak.

S, hogy teljes legyen a csömör, a bolt feletti kapunál felbukkant az aggastyán Szabó

tompán koppanó léptei ráébresztették őket fegyelmezetlenségükre, s némi tanakodás után átsörtettek a temetőn és a vasútoldalon visszafordultak a piactér felé. Kuti bőszen a nyomukban. Szájuk akkora párat fúj, mint a mozdonyfüst. Kuti rájuk ordított, ők azonban nem fordultak a csás oldalra, a ház felé, hanem vadul futottak tovább, rá emlékezések ősi emlékképeit, vad korok szabadságát üldözve.

A mérlegháznál megtorpantak.

Kuti rásújtott az öreg tehenre, ettől a két állat újabb heves futásba szörnyedt. Tajtékverte, üldözött rinocéroszok voltak már, nem is jászolhoz szelídített jámbor marhák. Az üldöző is elveszítette emberarcát, kivetkezett magából és versenyt futott a két rakoncátlannal.

Már-már a nyomukba ért, amikor ezek ijedt kétségbeesésükben átvágtak a vizesárkon, leszakították a bolt melletti ajtót és bemenekültek az istállóba.

Eszti a konyhában távoli ágyúlövésekre lett figyelmes.

Kiállt a verendára. Az istállóból tompa, nagy csattanások zaja tört elő. A tehenek hangosan sirtak odabent. Szólni kéne, hogy ne üsse őket. Legalább a vemheset kímélje.

Ajka mozdulatlan maradt.

Életében először félt az urától.

Jó fél óra is elmúlt, Józsi föltépte a konyhaajtót. Kabátja rongyokban lógott róla, cafatokban rángatta le magáról. Ingéből facsarni lehetett a vizet. Levette, azután odadugta fejét a csap alá. Telespiccelte a falat.

Eszti máskor dühösen rászólna. Most hallgatott. Ment másik ingért.

★

Este üresen hozta be a sajtárt. Jósti ekkor vánszorgott be a hízóktól.

— Valami baj van?

— Miért volna? Csak a Borcsa nem adta le a tejet.

— Majd holnap leadja.

— Ha leadja...

Jósti engesztelő, bús szemet meresztett.

— A fő, hogy megindult a hó. Nagy, szép pelyhekben, mintha másodszorra fosztanak a libákat odafönn...

Stefán Attila Brezány versei

Handlová

Handlovai bánya.

Szomorú útnak
szenes csillék futnak.

Mennyi veríték
csöppen rája.

A gürc keveset fizet,
amivel a szén
sistergő kazánú gyorsvonatot üzet,
és gerjeszt villanyáramot.

Gyárdinamókat nősit,
éles reflektoroktól
fakul el a kora Nap.

Fekete szén
csikorog a kemencéből.
Ablakra a fagy pompás
krizantémt tereget.
Te vársz a vajatban
a szénfaltól kenyeret.

(1932)

A telefondrótok panasza

Telefondrótokon panasz kóvályog,
rajzolja, min képzolegnek
érzektelen kapcsolóknál
fáradt telefonoslányok.

Zengik a drót csuda énekét:
Éljen ott az ember,
hová löki a lét.

A lányok vézna karja
szállni, szökni szeretne
ez átok
éjből messze...
e kapcsolóktól, melyeknél
arcukról könny szemerkél.

Test a telefonoszlop,
kezeli: a drótok,
hűséggel összekötnek
minden országot,
s a veszekedett világot.

(1931)

Születő reggel

Találtam lámpást
holdragyogással sziporkást
Éji lant
csöndíti
a távolodó csillagok dalát
Kis jósnő
veri föl
krétájával az éneklő csöndnek
első hajnali lépteit
Csivitelő madarak
húznak fehér függönyt
nyitják kimerült kunyhók ablakait
meggyújtják az első mozgások vágyait
és búvólik a reggeli pilléket
vért hánynak az utcákra
Még szítál az autótülköktől és
vonatdohogástól sebzett csönd üvege
Madárdal árad a térbe
A tetőkről az ereszen
harmatkönnyek csöngenek
A kisiú száján
olvad a cukortilinkó

(1968)

Jánosy István fordítása

Zamenhopp halála

Volt egy mozdulata, amiről hosszú és fáradságos gyakorlatok útján sem sikerült leszoknia: megigazította nemletező nyakkendőjét. Igaz, hogy nyakkendőt közel harminc éve nem viselt, mégis szimbólumot látott benne, bár a külső jelek létjogosultságában régóta nem hitt már.

Persze, ha azt mondta volna neki valaki, hogy fakókék Tolsztoj inge, a szakadozott kordnadrág ugyancsak valamilyen magatartásformát képvisel, nehezen tudott volna visszavágni a kérdezőnek, legfeljebb egy efféle suta mondattal: Nézze meg az arcomat! Szakadókos. árkos, ebek harmincadjára jutott arcomat, lapozza fel az igazolványomat, s megérti, ilyen öregem már másfajta jelképeket tart fontosnak az ember.

De ilyesmiket senki nem kérdezett az öregtől. Megszokták a spanyolos fehér-szürke kisváros polgárai. Senki nem tudta, miből él, mit csinál, emberemlékezet óta nem fordult meg nála vendég.

A régi tárház A...me szélén éppoly magányosan állt a wadlyafenyőkkel és egyéb túlevelű hímpeleléekkel szegélyezett ösvény szélén, mint maga a vénember. Magánya szent volt és megbonthatatlan.

A pék, a fűszeres és a szenesember, e hatalmas hármasság egyet tartott róla: „hibbant, hervadt agyaras... nemzője ismeretlen... nem tisztátalan, bár kissé áporodott, dohos raktárszagozt áraszt... öltözéke nem vall tisztas adófizető polgárra... mindazonáltal ártalmatlan... számláit — ki tudja miből — rendszeren kiegyenlíti... talán valaha szép reményekre jogosította szüleit, kik természetesen nem ilyen jövőt képzelhettek féltett gyermeküknek...”

— Egy a lényeg: légvnek sem okoz galibát — mondá gyakorta a vaksi pék.

— Viszont cáfolhatatlan tény, hogy hülye. Normális ember képtelen lenne így élni — tette hozzá a vak siber, a fűszerek atyja.

A szenes többnyire csak hatalmas ádamcsutkáját utaztatta fel, s alá — jelentéktelenségét igyekezve hangsúlyozni — az idénymunkás kisebbségi komplexusától gyötört.

Egyikük sem emlékezett rá, mióta folynak így diskurzusaik az öregről. Tulajdonképpen régen megszokták jelenlétét. A fura vén — az idővel öregedve — olyan tartozéka lett A...me-nek, mint a Messiás-kút, a „HIRDETÉMÉNYEK FELRAGASZTÁSA TILOS” tábla a szatócsbolt előtt, vagy Manza, a félcigány-félarab faluboldondja, ki repedt talpával, irdalt sültszalonna módjára félkörben szétforduló lábujjaival mintha a la orana Maria vásznáról lépett volna le.

Am egy párás keddi hajnalon eltűnt a félnótás filozófus, és egy hét múltán, mikor visszatért (szűnyograj dongta körül), magára zárta a tárház vasalt kapuját, napokig nem mutatkozott.

Míg a falun átsétált — s később, mikor már csendesen csengtek feje felett a túlevelék — a vaksi pék, a vak-siber fűszeres, s a fejlett nyeldekklővel megáldott (vagy megvert?) szenes elhülve konstatálták, hogy a bárgyú agg különösen idétlen mozdulatokkal, borostás képpel szeli a levegőt, karjai majommódra csüngenek, térdé rogyant, roskatag, ingén szakadások, szalamandra-szarkalábak szemtelen szemei alatt, melyek most üresen ögyelegnek a csüggedt orr két oldalán.

— Ön, mint jó katolikus — kezdé a pék — miként értelmezi ezt?

— Talán egy lappangó kór karommeresztésének vagyunk tanúi... — így a siber.

— Pedig oly ártatlannak tűnt — mondá bölcsen, s híven az igazsághoz a szerény harmadik.

S az öregember priccse szélén ülve eldöntötte, következetesen leélt életét nem csúfolja meg. Lassú mozdulatokkal szentet vetett a tűzre, majd körbejárta a szobát. Papírlapokat szedett össze, helyezte egymásra eszelős gondossággal, s miután minden gyűrődést elsimított, az egész paksamétát a kályhába taszította.

Seregve percegtek az ismeretlen szavakkal, suffixumokkal prae-fixumokkal teleírt ívek. Egy praedikatív szerkezet különös könyörtelenséggel azonnal hamuvá zsugorodott.

ÖTÖDNAP A PÉKNÉL:

(Az úton megijelenik az öreg. Kezében üres, horpadt, horganyzott vödör, hóna alatt papírtasak. Körülnéz az utcán, majd belép a péküzletbe.)

VAKSI: — Á, uram... régen volt szerencsénk. Van szerencsém! Hát nem csoda, hogy megéreztem: ma újra eljön... és remélem, így lesz újra mindennap... Hiába, a régi kuncaft, régi kuncaft... Megsütöttem a mindennapi cipót, ahogy szoktam...

VÉN: — Please yksi bruggo!

VAKSI: ...?...?...? (Szeme borzadálytól meredez.)

VÉN: Please yksi bruggo, please!

VAKSI: (Rémülten integet, inge verejtékben úszik, érzékcsalódást sejt, magába csíp, s mivel a jelenség oszlásnak nem indul, kezébe nyomja a minden napon szokásos kenyeret, átveszi a pénzdarabot, hüppögve hörög.)

VÉN: (Elégedetten bólint, a vásárolt árut papírzacsokjába rejti, kilép a boltból. Átvág a macskaköveken, s a szemben levő fűszerüzlet ajtajában eltűnik.)

ODABENT:

SÍBER: — Á, uram! Régen volt szerencsénk. Van szerencsém! Hát nem csoda, hogy férettettem magának a tejet? Megéreztem, hogy megérkezik.

VÉN: — Please yksi litre feyér vesü!

SÍBER: ...?...?...? (Szeme borzadálytól beborul.)

VÉN: — Please yksi litre feyér vesü, please!

SÍBER: — Ah...oh...eh... (ide-oda küszik a pult mögött, alkati jellegzetességei rútul kidomborodnak, csücsöríti száját, elhal ebfaján az ér, s mivel a jelenség oszlásnak nem indul, kezébe nyomja a mindennap szokásos liter tejet, átveszi az érte járó érmét, s rémülten aláhanatlik.)

VÉN: (Egyik kezében a tejet, s kenyeret rejtő papírzacsok, másikkban az üres szenesvödör. Arca kisimult, majdhogynem elégedett. Kisvártatva belép a tüzelőkereskedő ajtaján.)

AMOTT:

CSUTKÁS: — Á, kedves uram! Mily öröm, hogy láthatom! Hiába, itt az ősz. Pörögnek a levelek ugyebár, és lefelé ugyebár, mert a gondviselés bölcs előrelátása folytán felfelé nem szokás pörögni. Hová is jutna a világ, ha nem lenne úgy, ahogy van... Egyszóval nagyon jó, ahogy van, miért is lenne másképp... Elvégre a sors, meg izé... na a rend az rend. Legyen is az! Látja, én például tudom, hogy ön kér most egy vödör szenet (egy szót sem kell szólnia), miután huszonnégy éve ezen a napon mindig megjelent nálam és kért egy vödör szenet... és egészen márciusig mindennap jönni fog és kér egy vödör szenet... mert hiszen nekem az a dolgom, hogy adjak egy vödör szenet, maga meg befűt vele, és nem veszi meg az isten hidege. Amilyen kutya telek vannak, ugyebár, és azt mondják, az idei tútesz majd valamennyin...

VÉN: — Please kolme kilogramme carbone!

CSUTKÁS: ...?...?...? (szeme borzadálytól bitangol.)

VÉN: — Please kolme kilogramme carbona, please!

CSUTKÁS: (oldalában hirtelen harsogó szúrást érez. Nyeldekklője tébolyult trott-foxot jár; valahogy elzötykölődik a kiterővágányig, s a szem felakadásának pillanatában kisiklik: hirtelen megáll. Mivel a jelenség oszlásnak nem indul, kezébe nyomja a cserevödört, tele széles szénszeletekkel, átveszi a tallért, tokaszolonnás nyaka nyúlik...)

VÉN: (Fütyögve inal az ördögi ösvényen. Feje fölött a túlevelék teljes erővel asszimilálnak. Belép háza kapuján, s kezdi boldognak érezni magát.)

AM EGY ÓRA MÚLVA A HATALMAS HÁRMAS ÖSSZEÜL:

VAKSI: (bassbariton) SÍBER (mezzo) Ah a pimasz! Még farkaszemet is nézett velünk! Az ördög szállotta meg, a paraszt!

CSUTKÁS (bass) Terrible! Terrible!

VAKSI, SÍBER (együtt) Lám, lám, nem zörög a haraszt... Hogy lapított... hogy lapított...

CSUTKÁS: L'imposteur. Quelque imposteur.

VAKSI, SÍBER (együtt) Mit tett a szóval. Tán minket gúnyol? Ó, a hibbant kuruzsló! Különcködni próbál a gaz.

CSUTKÁS: Mily bölcsesség! Így igaz!

VAKSI, SÍBER (együtt) largo: Meg lesz ám az ár... az ára... úgy élünk... meg bizony...

CSUTKÁS (malackásan): Oui... oui!

VAKSI, SÍBER (együtt) crescendo: Felőlünk felfordulhat káftánjába burkolva... üres bélel... gyühet érte a kaszás...

CSUTKÁS (Átmenetileg disznóvá változva, Kyrké pecsétjével tomporán eliramodik. Mögötte felszegett fejével a büszke duó.)

EGY HÉTTEL MINDEZEK ELŐTT, EGY KEDDI NAPON:

J. A. Zamenhopp a szintaktika és az általános nyelvészet sokáig mellőzött — s szégyenében ismeretlen helyre bújdosott — professzora bekopogtatott az Akadémia fényezett, valódi tölgyfából készült ajtaján. Bizonyos volt benne, hogy nem kell tartania a felismeréstől. Mióta utóljára itt járt, az akadémikusok kis csoportja teljesen kicserélődött.

Az íróasztal mögött alig felserdült ifjú üldögélt, mellén a szervezet emblémája. Arcán a vendég észlelésekor a meglepődés ideges rángásai futottak át, aztán legyőzve ellenérzéseit, hellyel kínálta a különös jövevényt. Az öregember vaskos kéziratköteget szorongat

tott hóna alatt, olcsó dambyaszalaggal átkötött íveket, topogott, feszengett, egyik lábáról a másikra állt, végül egy félrelökött — a szállítómunkások érkezését váró — rozzant bőrfotelbe telepedett. Összeszorította reszketeg térdeit:

— J. A. Zamenhopp vagyok — kezdte. — Gondolom, önnek nem sokat mond ez a név, de ez nem is lényeges. A fontos az, amit mondani fogok. Bizonyára önnek is eszébe jutott már — hiszen ez előbb-utóbb minden gondolkodó ember agyában felötlik, (csak a hosszú és bizonytalan kimenetelű munka a többséget visszariasztja), hogy meg kell alkotni a Nagy Nyelvet.

Nézzé, én húsz kemény évet szántam arra, hogy megteremtsem azt a világnyelvet, mely a tudományos és a mindennapi élet színterein egyaránt használható. Feltételezem, ön is tud róla, hogy már nemcsak a nyelvészek, hanem a pyndológusok, fizikusok, gyógyászok is követelnek valamiféle egységes nyelvi alapot... Csödöt mondott a novial és az idő (szegény Jaspersen), a nagy szemész nyelve amatőr csoportok perifériáira szorult. Korach elmélete is csődbe ment: a képletek, grafikonok egvezményes jelrendszere nem tud felülemelkedni a „szőnyelven”. hiszen a jelek is a szőnyelvből absztrahálódtak. A kultúra parancsolóan követeli az egységes tudományos nyelvet...

Én megteremtettem! Az egyetemi katedrát hagytam ott, pusztán azért, hogy kísérletet tegyek... s a kísérlet sikerült...

A hivatalnok összehúzta dús szemöldökét, jámbor képet igyekezett vágni, s imígyen szólott:

— Kedves uram! Bár tervezet~~et~~ rokonszenves, sajnos, nem vagyok döntésre hivatott. Keresse fel kérem, doktor: Konfitürt az emeleten, a százhetesben!

SZÁZHETES:

(Polgári ízléssel berendezett alkóvos terem. Hosszú függönyrojtok. Plüssfotelek. A falon Knut Hamsun közel életnagyságú képe (a korai korszakból), háttérben derengő nap, szétlőtt csatamező.)

Az előbbieket gondos, s választékosabb formában való előadása után dr. Konfitür a következőket susogja:

Dr. Konfitür: — Mintha emlékeznék önre... Nemdebár a nagy

Theobaldus Infector tanítványa volt. Mily kár, hogy a bölcs öreg testét is kósza férgék fúrják immár... Mint a valódi Camembert, oly lágy és porhanyós már a jó öreg... Bizony, ez a sorsunk. Az emeeri lét ajj... véges. Mire hát a harc? Élünk jól, míg élünk megadatik...

J. A. Zamenhopp: — Uram! Az eddigi kísérletek viszonylagos kudarca nem lehet mérvadó. Az ember azért van, hogy amíg él, keressen, kutasson. Mire megállni, míg a föld is forog? Kérem, nézze át tervezetemet!

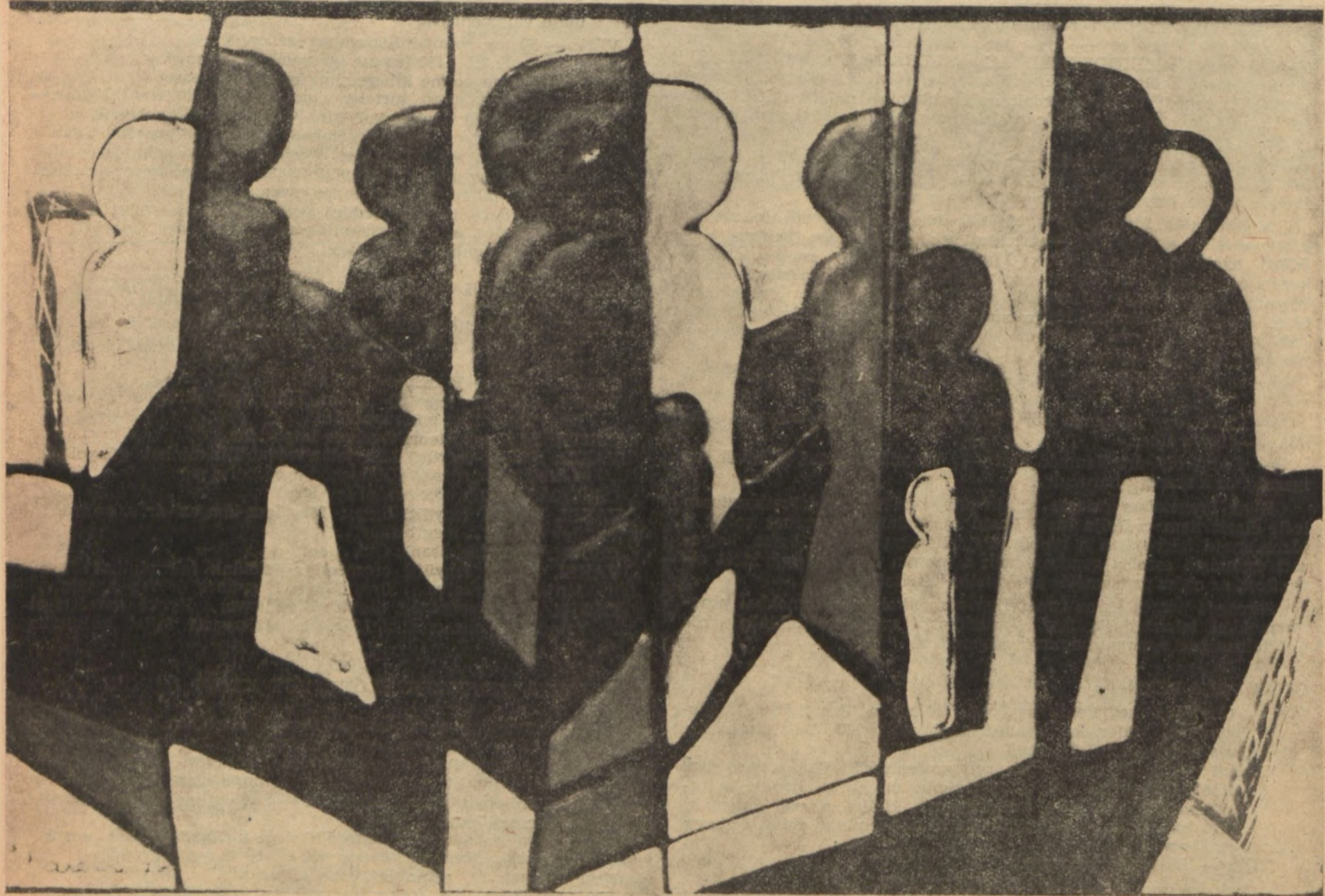
Dr. Konfitür: — Ugyan kérem, gondolkozzon! Éppen jó így, ahogy van. Aki világnyelvet akar, ott az idő, a romanid, az eszperantó. Micsoda választék! És éppen ez a szép bennük, hogy nem beszélnek. Különb~~en~~ is, képzelje el, mit szólnának a nagy nemzetek. Pont mi jöjjünk elő egy új nyelvvel? Beláthatatlan következményei lehetnének... beláthatatlan nemzetek lennének... pont következményei szólnának beláthatatlanul... mi jöjjünk, különben, képzelje el... beláthatatlanul és különben is...

Míg a falun átsétált — s később, amikor csendesen csengtek fáradt feje felett a túlevelek —, a vaksi pék, a vak-síber fűszeres, s a szenes, minden ádámesutkák régenshercege, elhülve konstalták, hogy a bárgvú agg különösen idétlen mozdulatokkal, borostyán arcúval szeli a levegőt, karjai majommód csüngenek, térde rogyant, roskatag, ingén szakadások, szalamandra-szarkalábak szemtelen szemei alatt, melyek üresen ógvelegnek a csüggedt orr két oldalán.

A vén elhatározta, hogy értelmetlenné vált élete végére magaválasztotta módon teszi ki a pontot: csak az általa megalkotott, lágyan szárnyaló nyelven fog beszélni, melyet rajta kívül senki sem ismer, s úgy látszik, nem is kíván megismerni.

Miután szenet, kenyeret, tejet soha többé nem kapott, leterítette a tél, s az éhség.

Ki tudja, látja-e az égi mezőkről a rózsálló arcú embereket, akik szélesen hömpölyögnek A...me utcáin, hallja-e a pék a fűszeres, s a szenes csodálatos énekét, melyet közösen szerettek, s most adnak elő először a J. A. Zamenhopp utcai névadói ünnepségén?

Délután a járásbírószágon

A második emeleti, szűkös tárgyalószobában a bírónő látszólag nagy figyelemmel hallgatta az ügyvéd terjedelmes és demagóg okfejtését. A tárgyalás 15—20 elfogult hallgatója türelmetlenül izgett-mozgott a kényelmetlen székeken. A bírónő úgy érezte, megfullad, épp ablakot akart nyitni, amikor az ügyvéd váratlanul, energikus felkiáltással befejezte beszédét.

— Köszönöm, ügyvéd úr — sóhajtott a bírónő. — Ezután felszólított Komor Péterné alperest, hogy beismerő vagy tagadó vallomását tegye meg! Nyilatkozzon, Komorné, kéri a kereset elutasítását vagy egyetért a felperes Komor Péter vádjával? A kereset elutasítása azt jelenti, hogy nem ismeri el volt férje, Komor Péter vádjait, amelyek alapján gyermekelhelyezési pert indított maga ellen...

A nyüzött, fáradt arcú asszony kicsit riadtan, de határozottan válaszolt...

— Nem, Dehogyan ismerem el a vádjait! Én teljes mértékben visszautasítom ezeket a rágalmatokat. Én ha kell, hivatalosan lemondok a gyerektartásról is, csak a gyerekeimet el ne vegyék tőlem.

— Miért kellene lemondani a gyerektartásról? Az nem tartozik most ide.

— Idetartozik az! Higgye el, bírónő! Két-szeresen is idetartozik. Ha a gyerekeket a bíróság a nagyszülőknek ítélné oda, hát Komor Péternek nem nyomná a lelkiismeretét az a havi hatszáz forint. Az anyósom pedig — ha már három szép kis cselédet kapott a háztájiba — csak nem követelne külön pénzt is a fiától! Ugye nem? Hát ez az egyik dolog, amiért idetartozik a gyerektartás.

— És mi a másik?

— Nekem azt vetik a szememre, egy éve nincs jövedelmem, mert a télesztől munkát nem kapok tehát a gyerekeket nem bírom tartani, nevelni, elzülkenek mellettem, rá vagyok szorulva a gyerektartásra. Hát én nem vagyok rászorulva! Én felnevelem ezt a három gyereket egyedül, bármi áron is, tisztességben, becsületesen. Ha ezen múlik, úgy én hivatalosan is lemondok erről a havi hétszáz forintról, ha lehet, mert amúgy sem kapom meg soha ezt a pénzt... Az uramnak 1200 forint az összkérését havonta, ha dolgozik, még le se vonhatnak tőle hétszáz forintot. A munkásszállást nem tudná kifizetni a maradékból... Én mindent megteszek, csak hogy el ne vegyék tőlem a gyerekeimet...

— Elismeri, hogy Pálkás Gáborral együtt él, férj-feleség módra?

— Nem. Nem így van! Ezt én csak szeretném. Nagyon szeretném, ha férj-feleség módra együtt élnék vele. De ennek az az akadály, hogy akármennyire is szeretjük egymást, közénk áll a falu. Pálkás Gábor annyira fél a falutól, a körülményektől, a tsz-vezetőségtől, hogy nem mer elválni. Öszintén szólva, két éve hitetget engem. És...

— Óhajt-e tanút bejelenteni, Komor Péterné?

— Nem óhajtok. Én idegen vagyok abban a faluban. Tizenöt év után is idegen vagyok. Jöttment. Hiába, hogy belevágyok, mert én ott a földbe, hiába, hogy ott dolgoztam szorgalmasan, a magam hasznára, a gyerekeimért... Hiába. A gyerekeimet hallgasság meg! Ők az én tanúim. Ők majd elmondják...

— Köszönöm, Komorné. Már meghallgattuk a gyerekeit. A grámhatóság képviselői 30 napos határidővel helyszínen vizsgálták

meg a maga körülményeit, beszéltek a gyerekeivel is.

— Arról tudok, igen, az iskolában beszéltek velük...

— Igen. A gyerekek maga mellett akarnak maradni. Ha nincs tanúja, akkor a felperes tanút fogjuk beszéltetni. Komor Péter felperes tanújaként kérem Imrei Lászlót!

A felperes tanúja negyvenéves, rosszkedvű, kövér ember volt. Gépszerező.

— Kérem szépen, én eljöttem ide — mondta —, de tévedésből vagyok itt. Ugyanis van egy idősebb unokatestvérem, aki ugyancsak Imrei László. Csak ő vízrososi, kérem, én pedig feivégi vagyok. Őt hívták volna bizonyosan ide, én nem foglalkozok ezekkel az emberekkel a dolgával. Roszszul kézbesítették az idézést. Hiába mondtam a postásnak is, csak erősködött, hogy nekem szól. Engem különben sem lehet befolyásolni, megvakítani, mint ahogy a tanúk itt kinn a folyosón hergelik egymást. Én ilyesmiben nem veszek részt. Én a téeszt-vezetőséget is elítélem kérem, mert rokonny, családi befolyásolásra, meg néhány asszony szájkasszójára kizárták ezt a szerencsétlen Komornét a szövetkezetből. És ha már itt vagyok, elmondom, hogy Komorné jól teszi, amit csinál. Komor Péter részeges briganti. Ez az asszony jól tette, hogy elvált tőle, és mint fiatal asszony élni akar. Éljen is, ahogy jónak látja! Minek abba beleszólni a vezetőség részéről.

— Egyéb mondanivalója nincs?

— Nincsen.

— Köszönöm, Elég is lesz, Elmehe, Imrei László. Kéri a napidíj, útiköltség megtérítését?

— Nem kérek én semmit. Vizontlátásra!

A bírónő rosszkedvét mintha elfújta volna a kinyitott ablakon át beáradó, friss levegő.

— A felperes következő tanújaként Varga Andrászt kérem, jöjjön be, Varga András!

Varga András, idős, göthös fogatos reménykedve nézte a széksorok közt a falubeli ismerős arcokat.

— Mondja el, mit tud Komorné gyerekeiről! Hogyan ruházta őket?

— Arról volt szó, Komornéről kell vallani... Nem?

— A kérdésre feleljen! Hogyan ruházta Komorné a gyerekeit?

Varga egyik lábáról a másikra állt. Bal szemét félig becsukta.

— Úgy, mint más!

— Rendesen?

— Rendesen...

— Milyen az élelmezésük maga szerint?

— Mit tudom én! Nekem azt mondták...

— Nem soványak, betegek?

— Olyanok, mint más gyerekek...

— Köszönnek, nem köszönnek! Mit tudom én?

— És arról tud-e, Varga András, hogy Pálkás Gáboron kívül Komornénak más-sal is szerelmi viszonya volna?

— Azt nem hiszem, hogy volna, de...

— Van vagy nincs?

— Nincs! De éppen elég galibát csinál ezzel a Pálkással is Komorné a faluban. Fel van az egész falu háborodva. Ítélik el vég-re valahára azt az asszonyt, mert eddig mindig kicsúszott az igazságszolgáltatás alól ez az erkölcstelen nőszemély...

A bírónő mosolygott. Elnéző mozdulattal intett az ajtó felé:

— Köszönöm, Elmehe, Varga András. Pásztor Jánosné szólítsák tanúként!

Pásztor Jánosné vak gyűlölettel kereste Komorné tekintetét („most nem menekülsz”, mondta volna legszívesebben), de széles, kövér arcát büszke fölénybe erőltetve lépett előre.

— Pásztor Jánosné! Kérem a vallomását Komor Péterné gyermekelhelyezési ügyében!

— Hol is kezdjem? Annyi mindent akarok kimondani itt erről a nőszemélyről, hogy nehez elkezdeni. Én, Pásztor Jánosné, a holdaskai nőmozgalom vezetője vagyok. Régebben nőtanács-elnök, most a népfrent keretén belül szerveztem...

— Térjen a lényegre, Pásztorné!

— Igen, igen. Folytatom. Mi itt ma tulajdonképpen valamennyien küldöttségben járunk. Mint tanúk. Küldöttségben járunk, hogy elmondjuk, hogy a falunk lányait, asszonyait túrheterjelennek tartják...

— Kérem a tanút, mellőzze mások véleményének a közvetítését, saját tapasztalatait mondja el Komor Péterné, felperes gyermekelhelyezési perének tanújaként.

— Azt mondom én, kérem. A saját tapasztalatunkat. Számítalan családnál okozott ez az asszony családi botrányt, miután három gyermek ellenére elhagyta a hitet urát. Pedig én mondom; jó dolga volt. A téesztünkben — jó téesz, ugye — volt olyan év, hogy ez az asszony minden férfinél is többet keresett: negyvenezer forintot. És az ura is hozta Pestről a pénzt elsején. Voltak ugyan köztük kisebb-nagyobb koccanások, de kérem én, hol nincsenek? Aki él, az hibázik, de a hibákat szépen ki lehet javítani, ez a senkiházi meg — bocsánat —, mint egy grófnő, olyan méltóságos lett a nagy jó dolgában. Munkacsapatvezető lett. Lenézte a rokonságot, a nagyszüleit ellen nevelte a három gyereket, hogy azok ilyenek, meg olyanok, maradiak, pappolondok, meg azt is mondta egyszer a nagyobb lányának, vegyen a boltban szappant, és azt ajándékozza karácsonykor a nagyanyjának, hogy tisztálkodjon, ne legyen bűdös... Hát kérem én, szabad illet csinálni egy asszonynak, aki mindent-mindent ettől a családtól, ettől a falutól kapott? A lepedő, alatta a párna az ágyban, a fedél a feje fölött, mind kegyelemből volt: ez az asszony poggyász nélkül, egy szál ridiküllel költözött a mi falunkba, ahol aztán úgy beletanult az úrhatalomságba, hogy kibírhatalan volt. A mi földjeinkből él, apáink jussát úgy élvezze, mint bárki más a helybeliek közül. És ez lett a hála. Felforgatta, lázban tartja a falut. A Pálkás családot teljesen szétborította és ki tudja, ki mindenkit fogad éjszakanak idején a házába, amikor a gyerekek már alszanak. Állítólag még húszéves kizes fiatalokat is elcsábít. Mórty Sanyi esete is ezt bizonyítja, de ezt majd a falunk kizesei nevében Balogh Lajos, KISZ-titkár mondja el, ha rákerül a sor.

— Hogyan nevei a gyerekeit Komorné a maga véleménye szerint?

— Olyannak akarja formálni őket, mint amilyen ő maga, aki nem ismer se istent, se embert. Hittanra nem íratta őket, a templomba be nem teszik a lábukat, egyik sem volt első áldozó, kérem. A mi falunkban ez, ugye, a szokásokkal nem egyezik meg. Aztán pedig az erkölcssteleniséggel olyan példát mutat ez az asszony a gyerekeknek, ami egyáltalán nem egyezik meg a szocializmusunk tanaival, mert hiszen, őszintén kimondva, szajha ez az asszony...

— Kérem, Pásztorné, szíveskedjek...

— Igen, igen, szíveskedek. Csak azt mondom én, ami igaz. Nem tudom, mire büszke ez a béresivadék nőszemély. Egy párnát, egy lepedőt sem hozott a faluba, mikor...

— Ez nem tartozik a tárgyhoz, asszonyom.

— A vízrososi Komorék kihúzták a gánjból, embert csináltak belőle, és ez a hála...

— Elég lesz, Pásztor Jánosné, köszönöm...

— Már, hogy volna elég! Még csak az elején vagyok, kérem, most jönne a kényes rész, Pálkás Gábor...

— Köszönöm. Elég lesz. Köszönöm a valomását...

— De azt is muszáj elmondani a falu nevében, hogy ez a Komorné aljas nőszemély, hátráltatja a közérkölcset... és serdülő fiúk becsületét is beszennyezte már...

— Vezessék ki! Ügyvéd úr! Ez a fajta bizonyítási módszer megengedhetetlen! Elég lesz! Parancsoljon ügyvéd úr, mondja!

Az ügyvéd fejcsóválva nézett Pásztorné után. Felvette szemüvegét, köhögött:

— Kérem, bírónő! Én egyetérték. Igaza van. Feltétlenül igaza! De engedjen meg, szeretnék ragaszkodni a holdaskai KISZ-szervezet küldöttének meghallgatásához. A bírónő kérésére, ha kívánja, a felperes beidéztet tanúinak további vallomásaitól elállók, de ezt a fiút meg kell még hallgatnunk...

— Jól van, ügyvéd úr! Hozzájárulok a holdaskai KISZ-szervezet küldöttének meghallgatásához. Tessék. Szóliítsák be Balogh Lajost! Halljuk a vallomását, fiatalember, Komor Péter gyermekelhelyezési perében.

Balogh Lajos zavart volt, esetlen. Hosszú karjával nem tudott mit kezdeni, idétlenül vigyorgott.

— Igen, mondom. Mi kizesek, kérem szépen, azért haragszunk az ott ülő Komor Péternére, mert néhány hónapja úgy megverte Móríc Sanyit, egy KISZ-fiút, hogy közölünk, hogy négy napos kórházi ápolásra szorult. Szombat reggel bevitték a kórházba, és csak kedden engedték haza...

— Mit tud erről az esetről, Balogh Lajos?!

— A dolog Komorné házában történt. Én ugyan nem voltam jelen, de a többiek szerint ez az asszony becsalogatta a házába Móríc Sanyit, aki éppen aznap szerelt le a katonaságtól, ivott egy keveset, szóval becsalogatta a házába, és mert valamin egyezkedek, irgalmatlanul megverte...

A bírónő idegesen felnevetett:

— Hány éves ez a Móríc Sanyika?

— Huszonegy kérem, most szerelt le a katonaságtól...

— Hogyan lehetséges, hogy ez az asszony úgy megverte azt a katonaviselt fiút, hogy kórházba került?

— Ezt nem tudom. De az a lényeg, hogy mikor Sanyó bekopogott Komorné házába, az asszony beengedte, és bent pedig összeverte, úgy hogy eltört a válla, két foga kiesett...

— Szóval Móríc „Sanyó” kopogott be Komorné ajtaján?

— Igen.

— Az előbb meg azt állította, hogy Komorné csalogatta be a fiút. Mi az igazság? Móríc kopogott, vagy Komorné hívta?

— Mind a kettő, azt hiszem: ahogy a többiek elmondták...

— Nézze! Tegyük fel, hogy Móríc kopogott be Komorné ajtaján! Nem tudja, mit akart ott késő este? Éjszaka?

— De tudom...

— Tehát?

— Az úgy volt, hogy Sanyi azért kopogott be Komorné ablakán, hogy ő is szeretne vele... Vele... Szóval, hogy Komornéval.

— Értem.

— Végül Komorné beengedte, megverte, a többiek nem tudtak segíteni, mert ha jól emlékszem, elszaladtak onnan, mikor az asszony ajtót nyitott...

— Lehetségesnek tartja, Balogh Lajos, hogy Komorné a kopogásra sokáig nem nyitott ajtót, csak akkor, amikor Móríc úgy dörömbölt rajta, hogy majd kihullt az ablak?

— Nekem nem így mondták el.

— És arról mi a véleménye, hogy esetleg italozás közben Móríc Sándort barátai hirtartták fel erre a látogatásra, s hogy Komorné fordult a dolog jobbnak látták elszaladni...

— Nem tudom. Mindenesetre, mi azért

haragszunk Komornára, mert csúffá tette Móríc Sanyit. Elverte szégyenszemre.

— Nos, akkor én elmondom magának, hogy itt van az asztalon egy rendőrségi jegyzőkönyv, mely az idősebb Móríc Sándor feljelentése nyomán foganatosított nyomozás eredményét tartalmazza. A rendőrség kizárólag Móríc Sándor felelősségét állapította meg magánlaksértés ügyében, s csak Komorné kifejezett kérésére tekintettek el a bírósági vádemeléstől.

— Ezt nem tudtam...

— Akkor miért vállal tanúskodást olyan ügyben, amelynek részleteit kizárólag mások elbeszéléseiből ismeri?

— Az egész falu úgy tudja, ahogyan én mondom...

— Azt mondja meg, Balogh Lajos, tud-e arról, hogy Komorné valakivel a faluban viszonyt folytatott, szerelmi kapcsolatot tartott fenn?

— Igen, tudok. Pálinkás Gáborral, és állítólag...

— Nos?

— Állítólag a fél faluval?

— Már megint állítólag! Kiről tud?

— Konkrétan én nem tudom, de azt mondják, sokan kopognak be hozzá éjszaka...

— Mint Móríc is tette...

— Igen, Móríc Sanyi is biztosan azért kopogott, mert...

— Elég lesz. Köszönöm. Maga is elmehet. Ügyvéd úr! Tekintettel a felperes, Komor Péter távollétére, kíván még valamit elmondani?

Az ügyvéd kedvetlenül morgott maga elé. — Mindent elmondtam a felperes képviseletében, és meggyőződésem, hogy a bíróság helyesen fogja megítélni az esetet, s bizom benne, hogy a gyermekeket a méltó nagyszülők felügyeletére bizza a fizetett bíróság. Köszönöm.

A bírónő bólintott, felállt:

— Szünetet rendelék el. A bíróság visszavonul, meghozza ítéletét.

Pásztor Jánosné az ügyvéd arcába hajolt:

— Javaslom, hogy a holdaskai nőmozgalom nevében követeljük a bíróságtól a többi tanú kihallgatását is, azért jöttek, hadd beézeljenek...

Az ügyvéd elfordult, legyintett Pásztornéra.

— Ne tessék most már semmit javasolni Jóasszony! Jobb lett volna, ha maga ide se jön, Pásztorné, mert inkább kárára volt Komor Péter ügyének, mint hasznára... Maga gyűlölködik, fröcsköl, sároz, nem bizonyít...

— Ugyan, miért? Mert nem ijedek meg a saját árnyékamtól? Ettől a kivagyok-mivagyok kis bírónőtől. De nem ám!

— Maga túlzásba viszi a gyűlölködést, jóasszony. Így nincs hitele annak, amit mond. Hallgasson, kérem!

A bírónő az ítélethirdetés pillanataiban kipirosodott, friss volt, szugesztív.

— A Magyar Népköztársaság nevében ítéletet hirdetek ki. A bíróság a felperes, Komor Péter gyermekelhelyezési keresetét elutasítja. A peres felek 1958. december 30-án kötötték házasságot, a házasságból 1960-ban, 1963-ban, 1967-ben egy-egy leánygyermek született. A peres felek házasságát a bíróság 1970-ben felbontotta, a gyermekeket Komor Péternél helyezte el, mivel a felperes, Komor Péter dologtalan, munkakerülő, iszákos volt. Komor Péter 1970-ben, a válás során a gyerekek nála történő elhelyezését nem kérte, s gyakorlatilag a válás óta eltelt időben gyermektartást rendszeresen nem fizetett, a mai napig sem fizet. Komor Péterné házassága felbontása után szerelmi kapcsolatot tartott fenn Pálinkás Józseffel, a termelőszövetkezet traktorosával, s az elmúlt két év során alkalmanként kapcsolatuk életársági viszonyná vált, majd újra megszakadt. Komor Péterné Pálinkás Józseffel kialakult

rendezetlen kapcsolata miatt — egyébként kifogástalan munkáját elismerve — a téves vezetősege kizárta tagjai sorából, lényegében azzal a bizonytalan indoklással, hogy Komorné életmódja. Pálinkással való együttélése a közérkölcset, a termelőszövetkezet munkafegyelmére bomlasztóan hat, a nagyobb részt női munkaerővel dolgozó szövetkezet asszonyai nem hajlandók együtt dolgozni Komor Péternél. Az alperes kizárása óta nem dolgozik a szövetkezetben, gyermekeit megtakarított pénzéből neveli. A termelőszövetkezet ellen jogorvoslattal élt, de a kizárása hatálytalanítása után a szövetkezet közgyűlése újra kizárása mellett foglalt állást. S noha másodszori kizárását is hatálytalanították az illetékes szervek, Komorné nem kap munkát a termelőszövetkezetben, a vezetés ragaszkodik döntése gyakorlati konzekvenciáihoz. A peres felek házassága idején is kizárólag Komor Péterné látta el a gyerekek gondozását. Komor Péter a gyerekekkel nem törődött, hozzájuk durva volt, italozó életmódja miatt a családnak biztonságot nem teremtett.

A hallgatóság soraiból két asszony méltatlankodva felállt, elhagyta a termet.

— Csendet kérek! A választ követően Komor Péterné egyedül nevelte gyerekeit, akik tiszták, kultúráltak, jólneveltek, ilyen módon meg nem felelő nevelés ténye nem állapítható meg, pusztán azon alapon, hogy Komornának Pálinkás Gáborral — gyerekei által is tudottan — egyetértően kapcsolata van. Egyéb erkölcstelen, alkalmi vagy rendszeres szerelmi kapcsolatot a felperes bizonyítani nem tudott, a téves kizáró határozatait, mellyel kapcsolatban a tagság véleménye is megoszlik, a bíróság nem tekinthette bizonyítéknak. Komorné ragaszkodása gyerekeihez őszinte, s ha rosszul sikerült házassága után nem is megfelelő módon rendezte magánéletét, társvalasztását, a gyerekek nevelésére egyértelműen alkalmas, Komor Péter teljes egészében pervesztés lett, így az eljárás! kapcsolatosan felmerült költségeket maga tartozik fizetni. A pernyertes alperes, Komor Péternének költsége nem merült fel, így e vonatkozásban rendelkezni nem kellett.

Az ügyvéd nyugalmat erőltetett magára, Komor Péter anyjához fordult:

— Fellebbezni fogunk, Dokumentumok, tanúk serege szól mellettünk, az asszony mellett semmi sem szól. Fellebbezünk!

A bírónő később Komorné mellé lépett, vigasztalta:

— Maga miért sír, Komorné, mi a baj?

— Olyan szerencsétlen vagyok, Ennyi mérhetetlen gyűlölet ellenében élni!?

— Most örüljön, jóasszony, hogy a gyerekei...

— Fellebbezni fognak, folytatják...

— A maga igaza átsüt az ő gyűlölködésükön. Nem félttem magát. De ezt a Pálinkás Gábort felejtse el! Nem jobb egy csöppet sem az előző uratól. Alattomos, gyáva, csak hitegeti magát, a gyerekeit, hogy végleg a maguk oldalára áll!

A bírónő jól látta Pálinkást a szoba sarkában gubbasztani.

Komorné felkapta a fejét:

— Ne tessék így róla...

— Tudom, tudom én. Egyetlen közgyűlésre el nem ment ez az ember, ahol a maga ügyében szavazott a nép.

— A másodikon ott volt. Amíg el nem kezdődött...

— Szép!

— Ő szerelte bele a mikrofont a mozihangszóróba. Ért hozzá. Kértem, könyörögtem neki, hogy maradjon ott, és mondja meg a nép előtt is, hogy engem szeret, minket választ, és akármilyen lesz, nem tágít mellőlünk. Hisz a gyerekek is úgy szeretik, őt, jobban, mint a vér szerinti édesapjukat...

— Nem való maga mellé ilyen ember, Komorné! Maga most is fiatal még, menjen el

Holdaskáról, kezdjen új életet valahol. Fia-
tal még, tud dolgozni. Mégél akárhol...

— En nem mehetek el onnan bírónő. Ki
se lehet már engem szakítani abból a föld-
ből. Meg fogok élni ott... Bebizonyítom,
hogy...

— Sok időbe telik az, amíg maga ott bi-
zonyítani tud.

— Nem baj. Nekem most már van időm...
A gyerekek...

— Ideje volna, de miből fog élni?

— Egyszer csak megváltoznak majd a kö-
rülmények Holdaskán is...

— Nocsak!

— Ebben bízom én, kedves bírónő, és kö-
szönöm, amit értem...

— Nézze, Komorné! Értem én magát.
Tegyük fel, hogy valaha új vezetőség kerül
a holdaskai Győzelem élére, de a tagságot
nem lehet leváltani. Az asszonyok folytat-
ják az új vezetőség ostromlását, hogy ma-
gát egyszer s mindenkorra távolítsák el. Mi-
ből gondolja, hogy egy új vezetőség maga-
nak ad igazat az egész falu ellenében?

— Így gondolom pedig... Ez az én re-
ményemem...

— Nem tudok mást mondani, Komorné!
Illúziókat táplál, keservesen csalódnai fog.
Az a falu, ahol él, olyan, amilyen, azt nem
változtatja meg tíz vezetőségsere sem. On-
nan maga csak a bolondokházába kerül, ha
így folytatja. Pálkás pedig... ahogy mon-
dom, gyáva ember. Maga, Komorné a vá-
láskor független ember lett. Fiatal, joga van
a szerelemre, de hagyja azt a sunyi traktor-
rost...

A traktoros bizonytalan félszavakra fi-
gyelve elindult a bírónő felé, zavaros szeme
italos emberre vallott.

— Tönkreteszti ennek az asszonynak az
életét, Pálkás!

— Nem teszem tönkre. En el fogok majd
válni, és akkor feleségül veszem. Csak idő
kell ehhez...

— Az időhúzásba ez az asszony belepusz-
tul.

— Várni kell!

A bírónő már az ajtó mellett állt. Bú-
csút intett:

— Nem lehet itt tovább várakozni. Min-
den jót, Komorné!

— Isten áldja meg a jóságáért, bírónő!

Pálkás az asszony vállára tette lapátnyi
tenyerét.

— Akarsz te még engem? Vársz engem?
Szeretsz?

— Két éve várok — mondta idegesen Ko-
morné. — Széttépnek a faluban, mert sze-
retlek. Egyik oldalról a volt uram rokonsá-
ga mar belém, más oldalról a te feleséged
rokonsága. És uszítanak mindenkit a két
nagy családon kívül is. Szeretlek, Pusztul-
jak bele? Tönkre megy az életem!

A bírónő sietős léptekkel haladt át a szo-
bában, már visszafelé jött az irodából esernyő-
vel karja alatt:

— Miért nem indul már, Péterné, lekési a
buszt.

— Lesz másik, estére... bírónő, kedves!

— Itt felejtettem az ernyőm. Esik az eső.
Öt órakor itt takarítanak, bezárják a kapu-
kat...

— Mindjárt indulunk...

Pálkás megpróbált a bírónő szemébe
nézni, de tekintete végül az ablakra me-
redt:

— Nézze bírónő! Egész délután itt gyűr-
tem ezt a levelet a zsebemben. Nem tud-
tam, szóljak-e? Szombat este három liter
borért eladtam nekem ezt a levelet. Komor
Péter a kocsmában. Ez a levél is bizonyíték
a családaiak illetően.

— Mutassa!

— Nem adom ki a kezemből...

— Tegye, ahová akarja...

— Hallgassa meg! Az ügyvéd írta Ko-
mor Péternek, „Dr. Kodolányi Kálmán, a
kettes számú ügyvédi munkaközösség tagja,
az Ön által meghatalmazott ügy képviselő-
je értesíti, hogy a bíróság szeptember 14-re

Banos János versei

Hadban

Lélegzetünket falak préselik belénk

vergődünk kilenc és éjfél között

Mért kell a főbérloktól félni?

mikor hadban állunk

— temetők keresztjelei —

a halálos világgal

Jelek márványa vagyunk

a csontos csönd forradalma

Száradó életünk gizgaza

se rogyaszt térdre buktat arcra

csak a főbérlok védte barikád

Paragrafusok lőrésnyi igazát

dühöngi a szavak géppuskaropogása

Leterítenek ha nem figyelünk

jobban a támadásra

Világnyi köd

Tereli nyáját az ősz
kolómpszó nélküli vonulás ez

— de mégsem

Félelmek harangnyelvei ütögetik
a földre zuhant ég vasát

Rettenetes nyáj! Siserehad ellen
még fog a méreg

de ehhez a ködhöz nincs karám
nincs biztos repülőgép

Imbolyog de jön közelít letarol
nem marad mögötte semmi

Napjaimat miket kifentem
az éjszakák ellen — rozsdába marja

Lerágja az égről a fényt is
arcról a mosoly pislogó mécsvilágát

Torkomat mintha sósav harapná
darabokra:

szétesnek békélő szavaim

Országos

világnyi köd ez: nem is nyáj

féreg vagy a férgek nyája-nyála
kúszik alattomosan

ganédombról támadó csőcselék

— Biztosan az lesz!

— Akkor se kopogj nálam addig, míg
nem rendezted a saját családi ügyeidet. So-
ha többé nem lépheted át a küszöbömet,
mint bujkáló szerető!

— Az én életem semmit sem ér, ha te
bezárod előttem az ajtódat: A saját házamba,
a saját ágyamba én már csak átkozódva, én
már csak holt részegen tudok hazatérni...

— Kár a szóért! Amit én egyszer kimon-
dok, az úgy is lesz.

— Menjünk el! Szökjünk el Holdaskáról!
Ahogy a bírónő is mondta neked. Menjünk
el más vidékre, de együtt. Együtt a gyere-
kekkel.

— Elmenni nem lehet onnan. Ott aka-
rok élni. Bizonyítani.

— Önfejú vagy, makacs. Egyszer rádgyújt-
ja a házat valaki.

— Eloltom a tüzet. Felépítem újra a há-
zat.

— En gyújtom fel megint...

— Gyáva vagy te ahhoz.

— Vigyázz!

— Nem félek én tőled!

— Bicska van nálam, ha így beszélsz, ma-
gától kinyílik a zsebemben...

— Hadd nyíljon!

— Megöllek, te...

— Gyáva vagy te ahhoz is...

— Szaladj el, Kati... Mert én igen el
vagyok keseredve...

— A kisűjtem se mozdítottam, csak nézek a
szemedbe.

— Gyűlölsz engem, látom az összeszűkülő
szemedben. En pedig gyűlölöm a kivagyisá-
got, gyűlölöm, hogy megnyerted ezt a
pert, gyűlölöm, hogy téves-vezetőknek ne-
kitámadtál... Nem való ez!

— En csak a gyávaságot gyűlölöm, té-
ged most is úgy szeretlek. Ugyanúgy!

— Nem akarom a küszködést, a vereke-
dést; a csöndes szerelmedet akarom. A meg-
adó, szép csöndes asszonyt akarom...

— Ilyen asszony nem létezik.

— Ne fordíts háta! nekem!

— Alkonyodik. Esik az eső. Az utolsó
buszsal el kell mennem. Várnak a gyerekek!
Kinn lesznek a busznál...

Bódi Tóth Elemér versei

Vajda Lajos Szentendrén

Hol száll a lány dalmát dal,
üres kereskedőház,
szerb templom árnya bóklász
a füstös óaranyban.

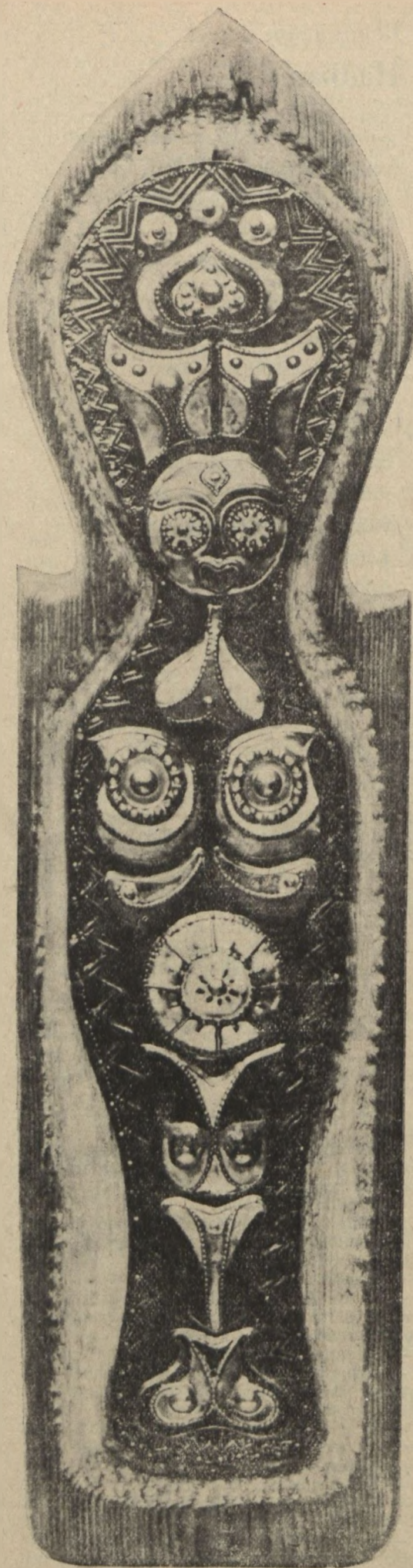
Úl a Pestis-keresztben
Blagovesztenszka tornya,
pravoszláv isten óvja
s szót vált folyamkönyökkel.

Folyt vér, volt félreértés,
török, német között és
súlyos, szegény magyarral

élni nem volt itt könnyű,
ha gyült is kincs, sok ölyű
jött. Lásd: Vajdát a maszkban.

Szilvás

Amikor a szilva érik,
az egész világ megkékül,
fényes rét áll harmatokban,
minden marhák gömbölyülnek,
szemük — antimon — tüzet vet,
fenségesül hágós Alpok,
fújdogálják a kos szarvát,
mérő makk gyúl a Bakonyban,
a Balaton tükrösödik,
mennyi búza nőne azon,
örvényesedik a Duna,
révállomást nyárfa őrzi,
visegrádi komótos hegy
fellegvára Markó Károly
képén gurul MÁV-vagonban
Európa vaspályáin,
Mátra és Bükk a Karancssal
ködpikkelyes kivetett hal,
Medves-fennsík már nem medvés,
Szentés kockás indóháza
Csongrádba küld vicinálist,
Tiszába bújt a Nagyalföld,
azért olyan sima habos,
mulatozva jár a szüret,
indulnak a cukorgyárak,
itt gyártják a Pepsi Colát,
hajdanvolt úr óvasúti
restaurációiban
az abrosz most hófehérül,
amikor a szilva érik
s az egész világ megkékül.

Tamás István versei

Fejünk fölött

sárga
csillagok gyúlnak
meg zöldék és kékek
és lógónyelvű napok
De kályhánkban
nem akar égni
a nedves fekete meddő
Kénytelenek vagyunk
kezeinket
a csillagok fölé tartani
És Napot rejtünk
a kézfogások közé
Édestestvérek vagyunk mi
a mostohák között
És sokakat számlálunk

Földeken

elfáradt
lábaim
az ördögnek harangoznak
rágom
az inas időt
hátam mögött a fával
hová
felköthettem volna
gyökerek nélkül
szép szelíden magam
Késő
Sántít
az órainga
S a napórák
valószínűtlen csúcsán
rosszul jár
homokban fejével
késik a strucc-idő

Romhányi Gyula

Anyám

Tegnap eljött,
megforgatott,
karjába vett,
elaltatott.

Tükröm, tükröm, összetörlek:
arcom többé nem gyötörhet!
Tükröm, tükröm, szélbe szórlak:
sírjára szállj, takarónak!

Holnap eljön,
megforgat,
karjába vesz,
elaltat.

Választóvíz

Minden arc — külön tanulmány: görnyedt hátuk munkát ítélt, s bár ülésükben is tisztán hatnak, feszengenek mégis — „tör a fehér ing.” Az asszonyok és a férfiak asztalai a terem két felén, léleknel nagyobb távolságra, mégis szokatlan közelségben. Igen, abban, hiszen szegények (ezek a nők, akik otthon csak a végletekkéll találkoznak; „tökrészeg”-„tisztajózan”) most válnak ha kívülről szemlélőként is, tanúivá annak, mi rejtett az a „csak”, amit kurta úbbagazításul kaptak a faggatásra emberük hazatértekor vagy elmenetelekor. De nem értik most sem a történést, soha el nem jutnak a lélekig, az alkotásig. Nem is érthetik: a konyhában nem érezni meg a Halált.

Brigádtársaim, akik a maguk módján mind szakmájuk művészei, most kínosan esetlenek, kezükkel nem tudnak mit kezdeni, tekintetük is bizonytalanra válik.

Avatni jöttek. És kétségbe vonják, hogy joguk van ehhez: ítélni, megítélni. S kit? Hiszen olyan embert találtak bennem maguk között, akit nem mernek a saját mércéjükkel mérni, legfeljebb ha kétkezi dolgokban. Pedig tehetnék, ők akiktől én csak tanulhattam. Lzasságot, tisztességet, becsületet. Oti lenn nem nehéz. Ott mindennap csak így tehet az ember.

Ugrál a tekintetem. Az övék, látom, belém kapaszkodik, választ várnak ki nem mondott kérdéseikre.

Két napja „születtem meg.” Életrajzom a lapátnyélen, s mint a vakok tapogatva olvasom, és semminek látok innen minden korábbi... újrászületésem és őket, életem bábait kivéve.

Ital után nyúlnak, oly sokszor begyakorlott mozdulataik simasága most megtörik, darabos lesz. Elérik poharaikat, megemelik, szomjuk átjatsza ünnepélyességüket, de le nem győzi, megvárnak, míg kivérődik a számon: „Hát isten-isten!” Jókoraát nyelnek az italból, a szikár emberekre oly jellemző, jókora ádámsutkák hihetetlen pályát futnak be oda-vissza. A csettintés, ez a mostani, zavart takar. Mintha azt jeleznék: „A következő enyhít.”

És jön a következő. És enyhít.

Próbálok körümbé vonni az asszonyokat. Furcsán néznek rám, nyilván alapörvényt szegek meg. Aztán rögtön megenyhülnek; „honnan tudná?” — gondolják; cinkosan összenéznek, majd szemük sarkából óvatos pillantást vetnek testes élettársaikra, akik szegényes gondoljaik kibeszélésének ereszkedtek neki —, tudva előre a sorrendet is: „drága a piac”, „kevés a pénz!” „iszik a Jóska!” „roszszak a gyerekek!” Az élet megáll a babnál, a töltött káposztánál. De tisztesen viselik a sorsukat. Harmadvérig bányászok, mint mindenki itt — kivéve a postást, a vasutast, a rendőrt meg a tanítót. Bár kicsit ők is azok, hiszen emezekben, emezekből élnek. Gondolatuk is hasonló, csupán a súlya más, ha józanul vagy félrészegen az akatoronyra tekintenek.

Keményedik bennem a kényszer: mesélnem kellene, magyaráznom... Nem tudom, hol kezdjem. Hiszen elfogadtak már, részüknek. Mégis... érzem, többet akarnak tudni belőlem. Villanások belül. De a kezdetet akarva sem tudom megtalálni. Félek talán? Nincs miért. Bármit mondok is, én már az ő szemükben nem változhatok meg. Mégis, a tiszta egészet akarom adni. (Annyi év távlatból most értem meg, hogy ezeknek az embereknek kemény tisztasága követelte ki belőlem, s fényezte ki a máig maradó törvényt: mindig tisztát és egészet adni.)

És belekezdnek... arról, hogy fogalmam sincs, mi az a harmónia, mi az az együvértartozás... hogy csak a villogást ismerem, vagy a porigrohadt, és soha semmi átmenet. És arról, hogy amit most kell tennem, az messze nem véletlen, nem. Beláthatóan következett, mint ahogy este sötét lesz. Mert a bukás törvénytörő, könnyebb énünk gondosan megtervezi. S hogy most talpon vagyok.

Talpon vagyok, mondanám nekik. S elhallgatnám, hogy ők, az emberek az alap. Amit mindennap erősíteni kell. Muszáj. Mert akiket maga körül elveszít az ember, azok féltől testté válnak alatta, amibe bokáig süppedsz és tehetetlen „mozgékonyosságán” bizonytalanabbá válsz, mint egy lekvárosbödönben, aminek legalább az alja stabil, míg ez féltéletet élve nehezíti, hogy igazán talpra állj. ütni és védekezni tudj. Csak együtt győzhettek, vagy együtt vesztetek el.

Itt kezdjem hát, a legvégén, a körülülésnél, s haladjak visszafelé? Nem megy. Az események eredeti sorrendjét kellene választanom, megtalálva életem legnagyobb törését — kiindulási alapnak. Miért van az, hogy elhagy az erőm, s úgy vergődök ebben a szembenézni akarásban, mint a féllábú, aki álmában galoppversenyt nyer, s az ebrenlétben úgy akar dicsekedni a lovával, hogy az három lábán nyerte a futamát. Miért van, hogy minden kuszának tűnik, holott úgy érzem igazamat, mint ahogy a magamból kivágott húst látom?

Felpillantok: csupa szánó tekintet. Látják vergődésem. Az Öreg. Gráner, az aknász fölnez söréből. Szántott, barázdált arca egy regényt nyit az ember előtt. Most csak a maradékot látod meg a tiszta becsületet. Csak göndör haja (az egykori fekete most már

alig látszik össze közül), meg a szeme villanása sejteti valaha volt erejét, s nyit előttem utat. Rámnéz, szeme bepárasodik, arcizmai kifordulnak, ordít a tekintete: „Te állat, mondd! Minket nézz, akik elbírtuk az élet minden baját! Mögötted állunk!”

Csak ennyi esik ki a számon: — Apó...

Ez a szó mindent megold. Egyszeriben megvilágosul régi életem végpontja, s az új kezdete. És a választóvíznél ott áll „Apó.”

×

Visszapergetek...

Magam sem gondoltam, hogy idejuthatok. A habokat szilárd alapnak hittem (sosem néztem magam alá), éltem a pénznek, a márnak. A minőségemnek. Annak, hogy a győztes meccs utáni hétfőkön mindenki az én kezem szorongatta, engem invitált egy italra: „Öregem, te vagy a csapat, a többi csak tanonc melletted!” És én elfogadtam, elhittem, hiszen a pálya színpad, amin hetenként egyszer van előadás — és garantált a siker. De ha van hozzá merszed, hogy elhanyagold a próbát, s hazudj magadnak is (nem nehéz: egy sikeres bemutatóból tíz napokig megélhatsz), törvénytörő a bukás. Hát így sikeredett az én szereplésem is...

Aztán, már több napos részegségtől átítatva, ott álltam az állomáson. A haverok már elbúcsúztattak — engem... meg a maradék két-három ezer forintomat, „Segítettek”. Áhitattól túlaradó lelkesedéssel harsogtak: „Kár, hogy elmész! Nagyon nagy játékos vagy! Az a hülye Rezső (ez az edzőnk volt) készítette ki. Az orrában voltál, nem kellett volna mindig visszafógnod. Bár, tehetted!” Mindez pezsze csak valamennyiünk részegségében hatott őszintén. Régóta rohadt nagy képmutatás volt, olcsó kis színjáték. És most már nincs kiút. Kiút?! Röhej! Ut sincs! Teljes a bizonytalanság: hová, kihez, miért?

Legalább négy óra még a következő vonat indulásáig, mert a legutóbbinak már csak a végét láttam. Az állomás tök üres, köd üli meg a vágányokat, aki utazni akart, már elment, az állomásvezető is felsőhaj (négy óra pihenés következhet), a peron lámpái leoltva. Hajnali öt óra. Spárgalát átkötött csomagjaim hontalanul és gazdátlanul kellemetlenkednek a peronon. Reménykedően nézek körül: a helyijáratú buszmegálló túlsó végéből felém kiált a felirat: UTASELLÁTÓ. Cél! Konkrét cél!

Pénz után kotorászok a zsebemben, és mosolyra derülök: emberekhez lesz közöm! Átballagok, rendelek, meghívom a „nagyságos asszonyt” is. A valaha jobb időket látott, megöregedett kurtizán arca az utálaton túl csak a legjobb esetben válthat ki közönyt. Mosolyog, ragyog: nincs egyedül. Néhány kör után azonban ő is eltáncosol.

Járásom bizonytalan, gazdátlanul hagyott csomagjaim mellé hullok ismét. Ülök háttal a peronnak, csukott szemmel... „Csodálatos volt, fiúk! Gratulálok! Jöjjenek, vegyék fel az ezresüket!” „A felelőtlenségnek ára van: a keretből kizártuk. Most valóban betöltheti azt az állást, amiért eddig a fizetését kapta!” És most me nekülök, ha eddig nem is mertem magamnak bevallani!

A következő vonat is beáll, beszállásra szólítják fei az utasokat. Már indulnék magam is, de újra jönnek a kérdések és nyomokra a dac: „Azért sem megyek. Ha már annyi mindent vállaltam, vállalom ezt is. csillásnak lenni a hármas üzennél...”

×

És leszálltam a föld alatti „malomba”. Csupa gyanakvó tekintet, mozdulataimat reflektorfénybe állító vizsgálódás. Várnak valamit, tán bukást, tán emberséget — és hihetetlen nehéz akadálypályát szerkesztenek számomra. Érzik vagy tudják bukásomat és hontalanságomat, senkihez nem tartozásomat, és ezért (vagy ennek ellenére?) harteret teremtenek a továbblépéshez. A magam megadásához vagy megújulásához. „Jöjjön ki, ha nem bírja!” — tudják, nagyon közel állok a töréshez, s várják, mire viszem: kárörvendően kilökjenek vagy befogadjanak maguk közé valónak. A bizalom az erősebb. Érzik, hogy meg kell roppannom, hogy szükségem van a megroppanásra, ahhoz, hogy kiderüljön, Ember vagyok, vagy sem...

Aztán, amikor kéthónapi szokatlan munka után testben-lélekben ronggyá esve „kutyulom” a szemet (rendesen „alátüzelni” már nem tudtam), forgó lapátnyéllal a kezemben, rengeteg elfogyasztott alkoholtól gyengítve tovább magam, a vájár szikkozódó szóaradatát várva, egyszer csak megszólal az Öreg: „Maga kijön az artró!” Aztán tesz helyettem oda egy másikat, akinek szeméből leolvashattam a csalódást (biztosra hitte, hogy elpendlizi az éjszakát.)

Keze hónom alá markol, kivezet. Ment. Két hónapi kemény munkaért, szenvedésemért, amikor már végleg letettem életről, társakról, (Tud elmondhatatlanul csaknem mindent rólam, csak kívárra kiizzásomat, mint a kohász teszi a kokillák mellett. Érezte: ember kell születessen! Kétszeres kint tudott magának miattam, mert iskolázatlanul is meglátta becsületemet.) Annyi megértés hangzik hangjából, hogy teljesen elgyengülök, szénporba temetve arcom, sírok, s ő mint egy nagyon apa néz fölém, vigasztal, kiáltó kínja ellenére kemény marad. „Ne csinnyáld!” — mondja.

Fogja a nyakam. A szénpor a melegtől lisztszerűvé válik keze újjai között. Melegen simogat, old. Könnyem felissza arcom alól a port. Kiveszi zsebkendőjét, felhúzza, letörli, inkább keni páram.

Lámpáját tapintatból leveszi, és úgy helyezi, hogy ne zavarja együttlétünk.

Magamhoz térek. Keményedek, próbálok keményedni hozzá. Veszi a lapot, s csak ennyit mond: „No!”

Mennék vissza dolgozni, de a szeme leint. Mintha azt mondaná: „Kuss, ott maradsz!”

S végig kell ülnöm a műszakot. Koromfekete, porszerű szén, dögmeleg és pára: érzem őszi, vagy megdöglök. Helyben öregszem. Életem villan át fejemem. Az örület kerülget. Jön az Öreg: „Gyere kiszállunk!” Mondanám, hogy korai, de nem merem. Az aknánál a szállító reklamál. Az öreg csak ránéz; az szó nélkül húzza ki a rakott csillét, enged be minket.

A tisztifürdőben térek valahogy magamhoz. A Gráner ott áll előttem, lesi mozdulatom, saját törülközőjét tartja kezében, segít. Ő nem mosdik, csak vár. Rám szól: „Fejezd be!” Felesznélek. „Menj le, öltözz föl, és gyere vissza!” Megteszem. Megint tiltakoznék, de csak a hátát látom, s nem szólok. Nem merek. „Hová megyünk?” — kérdezem. Ő csak int. . .

Nem tudom, mikor hozta a fürdő elé a kocsiját. Csak ott van. Beültet és visz. Gondolom a szállóra. De nem. Haza, hozzá. Asszonya tompán pislant, amikor belök a konyhába. Sustorgást hallok, meg az ágy zizegését. Az arc a nőé, így félig kialudva, kis rémületével — egy élet. „Feküdjön le, Gézuka!” Vízet iszom, meg tablettát érzek torkomon. Nem tudom mennyit, sokat. Aztán kész. . .

Álmodok. Újraélek mindent. A lányom szeme szögletén egy pici ránc, nem akar kisimulni, Ordítanak, de az arc nem mozdul, megmarad merev-mosolygósnak. Aztán mintha valaki hozzám érne. Jó hús, gondolom, s újra álomra térek. „Megint hús, megint hús. . .”

Kinyitom a szemem. Egy teljesen tiszta arc, egy nőé. Kis morgás: jön az Öreg. Kiböki: „No, csakhogy!” Mosolyog. „Ezt idd meg!”

„Fater, mennyit aludtam?” — kérdem. — „Ne izgasd magad.”

A bőr megereszkedett rajtam. Táskásnak érzem. Kivezet a fürdőszobába. A gyerekek kacagnak: „Ugye mondtam, én nyertem, én nyertem” — kiáltja a kisebb. Átragad rám a győzelem mámore. Víz, szappan, darótörülköző a fürdőben. Valaki visszanéz rám a tükörből. Nagyon bágyadt, erőtlén. Fekete árkok ölelik szemét. De a magja él. Sokáig nézem. Furcsán hat. Közelebb hajlok. Aztán furcsa fényt látok benne. Mosolyog. Nem, ez az arc nem az enyém. Aztán kacsint. Magam mögé nézek, vélek ott valakit. Visszapillantok a tükörrre. Szememben az addig párhuzamos fény felül szétválik, s tisztán csillan meg benne a magam képe: „V” Viktória. Győzelem.

Jánosy István

Monteverdi Esztergomban

Mit láttam idejövem?

Perzselt falvakat,
hol csak kócos ebek vonítanak,
bölcsebben félig égett csecsemőt,
átnyilazott, föltépett ölü nő,
rabszíjon elholt kisfiúk hulláit
útfélre szórva. . . bőrük-lenyűzött,
konc férfiakat — egy még alédozott,
még szólt: „öljenek meg végre már!”
Itt járt a tatár. . .

és mit hagytam otthon?

Ezredév óta kímélt palotákat,
kincsektől roskadó templom-csodákat;
szerelmet, zenét, költészetet
ópiumként szürsölő értőket,
egymást mákkal öló kereskedőket;
eretnek-máglyákat, hercegi intrikákat,
aranyon vehető, bömellű gráciákat. . .

Írom hattyúszó-hangú operámat.
s megmosolygom a dalt, amit hallottam itt:
egy barbár költő naív szoltárait. . .

de nem feledhetem azt, amit tegnap láttam,
ahogy ez a költő a nyaktörő hegyet
a halál biztos tudatában
megrohmozta — főnről a fegyverek
mind rámeredtek: ágyúk, szakállas puskák —
s ő csak kepezgett föl, föl, míg egy golyóbis
elnyeste mindkét lábát. . . s haldokolva
szoltárait még hangosan dalolta. . .

Beleborzadok: ilyen még lehet? . . .

Ez a nép tisztább, egészségesebb!

Merre tart Balassagyarmat?

Balassagyarmatot a múlt század elején iparos és kereskedővárosként emlegetik. Ipára azonban — céhes keretű lévén — a '48-as forradalom után elsorvadt. Az egykorú újságcikk szerint 1859-ben már csak mint „mindenfelé nyílt kereskedővárost szemléljük.” A kiegyezés után egy másik jellemvonás kerül előtérbe: hivatalnokváros lett.

A felszabadulást ezzel a kettős arculattal érte meg. Amióta azonban megszünt megyeszékhely lenni, a hivatalnoki jelleg is elhalványodott. De a kereskedelem szívósan tartotta magát. Változva a körülményekkel, mindmáig a környék kereskedelmi központja maradt. Ehhez — ugyancsak mostanig tartó érvennyel — agrárius és iskolavárosi vonások társulnak.

Mindent egybevetve azonban meg kell állapítanunk, hogy Balassagyarmat a XX. században rosszul startolt a vidéki városok között. Losonc is, Salgótarján is megelőzte. Visszaszorulásának fő oka az volt, hogy a kiegyezés után kibontakozó magyar kapitalizmus Balassagyarmatot elkerülte. Még az az egy-két gyárnak mondott üzemecke sem haladta meg a kisipari szintet.

Előrejutását a felszabadulást követő két évtizedben a tradíciók is fékeztek. Az őslakosság a századelő idilli Balassagyarmatát áhította vissza. A jövőt csak egyféleképpen tudta elképzelni: a hajdani „virágos Gyarmat” maradjon továbbra is a tisztviselők és a diákok városa.

A mezőgazdaság kollektivizálásának kezdetén a környék parasztságából sokan Balassagyarmatra költöztek. A város hagyományos gondolkodásmódjában ekkor erősödött fel az a „kaparj kurta” szemlélet, amely ugyancsak eleve megkérdőjelezett mindenféle szocialista célkitűzést.

Igaz, hogy a szocialista építés akkori sajátosságai sem hathattak nagyon serkentőleg a városra. Az a tény, hogy a megye anyagi ereje az ötvenes években szinte maradéktalanul Salgótarján fejlesztésére összpontosult, egyfajta fatalisztikus gondolkodás kialakulására vezetett. A gazdasági élet túlzott központosítása pedig a helyi, tanácsi vállalatokhoz való görcsös ragaszkodást váltotta ki. Aki akartak valamit, nem mertek kockáztatni; akik Salgótarját nézték féltékenyen, nem hittek semmiben; akik a múltban éltek, idegenkedtek minden újtól.

A feledés éve

„Balassagyarmat 1960-ban az ország harmadik legkisebb városa volt. 1949 óta fejlődése stagnál. Az építkezés valamenynyire 1960 óta élénkült meg.” (Eperjessy Kálmán: Városaink múltja és jelene). A kitűnő településtörténésznek igaza van: Balassagyarmat a második hároméves terv éveiben (1958—60) tért magához.

Nagy érdeme a város akkori párt- és állami vezetőségének, hogy felismerte a második hároméves terv hozta új lehetőségeket. Legfőképpen azt, hogy a korábbi, egyoldalú politikai elgondolások helyett „a szocialista építőmunkában... minden gazdasági döntésben messzemenően érvényesüljenek a közgazdasági szempontok.” A közgazdasági szempontok hangsúlyozása Balassagyarmat esetében annyit jelent, hogy neki is helye lehet a szocialista iparosításban.

Iparosítani pedig lehet és szükséges. Igaz, Balassagyarmat nem rendelkezik energiahordozókkal és ipari nyersanyagokkal. De a fekvése kedvező. Közel van a fővároshoz, s jók a közlekedési és szállítási lehetőségek. S ami a legfontosabb: az az iparban való foglalkoztatottság messze elmarad az országos átlagtól. A fölös munkaerő tehát nemcsak lehetővé, hanem szükségessé is teszi a város iparosítását.

A körülmények és adottságok kellő tudatosulása során elérkezett az idő, amikor Balassagyarmat vezetői úrrá lettek a visszahúzó erőknél, s megindultak az iparfejlesztő munkálatok. Első lépésként bővülnek a meglévő tanácsi vállalatok, s a helyi szükségletek kielégítésén túl bekapcsolódnak az országos áruterelésbe. Ezt az utat járja végig a Nógrád megyei Fém-

ipari Vállalat és az Ipoly Bútorgyár. A második lépés: az ipar-telepítés. Létrejön a Kőbányai Porcelángyár és a Kézműipari Vállalat balassagyarmati telephelye.

A szocialista ipar megteremtése Balassagyarmaton

A II. ötéves tervvel megkezdődött a szocializmus teljes felépítése hazánkban. Balassagyarmat viszonylatában úgy értékelhetjük ezeket az éveket, hogy megszülettek a szocialista ipar feltételei a városban. A III. ötéves terv időszakában viszont maga a szocialista ipar teremődik meg Balassagyarmaton.

A III. ötéves terv fő célja az ipari termelőerők magasabb szintre emelése, s egy rugalmasabb gazdaságirányítás kialakítása. A gazdaságirányítás új módszerei — a szélesebb körű önállóság, a helyi adottságok fokozottabb figyelembevétele — kedvezően hatottak Balassagyarmat iparosítására. Még inkább lehetővé vált, hogy az eddig jobbára helyi kezdeményezésű iparfejlesztés lendületesebb ipar-telepítéssel és központi támogatással folytatódjék tovább.

Minőségileg újat jelent ebben a tervidőszakban, hogy 1968-ban elkészült Balassagyarmat várospolitikai terve, a jövő „komplex és tudatos” fővázolása. Ebből a nagy jelentőségű dokumentumból kivehetően az Ipoly-parti település egy 25 ezer lelket számláló, erősen iparosított, jól fejlett kisvárossá alakul. Ehhez első lépésként el kell érni, hogy a hatvanas évek első felében újabb 2000 munkahely létesüljön a városban.

Az elgondolásoknak megfelelően a már meglévő üzemekben jelentős beruházásokra került sor. A legnagyobb változást a Fémipari Vállalat és a Magyar Kábelművek gyárának kiépülése jelenti. A hatvanas évek második felében 137 millió forintot fordítottak ipari beruházásokra Balassagyarmaton. Az iparban foglalkoztatottak száma 98 százalékkal nőtt. Új ipar-telep létesült a város déli és nyugati részén. 1965-ben 400 millió forintnyi értéket termel az itteni ipar, ez öt év alatt megkétszereződik, 1974-ben pedig 1 milliárd 800 millió forint az az érték, amely Balassagyarmat üzemeiben létrejön.

A hatvanas években Balassagyarmat történetének legjelentősebb állomásához érkezett. Ilyen gyors iramú fejlődést még nem élt át. Közben megváltozott az ősi város arculata is. Ezért is mondhatta a tanács elnöke 1971-ben — a tervidőszak lezárásaként: „A volt kistisztviselőváros-jelleg mindörökre a múlté. Helyébe egy új ipari centrum alapjait raktuk le, amelyet a következő öt esztendőben felépítünk. Ezzel városunk a megye második ipari központja lesz.”

A III. ötéves terv teljesítése során Balassagyarmat életében uralkodó elemmé a szocialista ipar vált. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a tradicionális vonások eltűntek volna a város képéről. Sőt, a hatvanas évek közepének és a hetvenes évek elejének várospolitikai elgondolásai megkülönböztetett gonddal önködnének a történelmileg kialakult jellegzetességek megtartásán és továbbfejlődésén. Erre az időre Balassagyarmat jövőjének alapozó erőfeszítései lezajlottak. A város állami és pártvezetői most már egyre többet foglalkozhattak a múlt és jelen összehangolásával. Ekkoriban született meg a döntés: a város történeti értékeit bele kell építeni a jelenbe és tovább kell vinni a jövőbe.

A kiteljesedés felé

A hetvenes évek elején a városfejlesztés legfőbb célja Balassagyarmaton a III. ötéves terv beruházásainak befejezése, s a meglévő üzemek korszerűsítése. Az előző tendenciák kiteljesedéséről van szó. Most fejeződik be, a Magyar Kábelművek balassagyarmati gyáregységének felépítése. Megteremtődik a Nógrád megyei Nyomdaipari Vállalat új telephelye, megépül a szabó ktsz új üzeme. Tovább folytatódott a Fémipari Vállalat építése, elkészült a Budapesti Finomkötőtárugyár új üzeme, megkezdődött az Ipoly Bútorgyár építése, korszerűsödött a Húsipari Vállalat üzeme, tovább terjeszkedett a Kőbányai Porcelángyár balassagyarmati részlege.

A Balassagyarmaton gyártott iparcikkek jól ismertek a hazai és a külföldi piacokon. Csak az export mintegy 2 milliárd forint értékű. A bútorgyár a Német Demokratikus Köztársaságba, a Német Szövetségi Köztársaságba, s Egyiptomba szállít iparcikkeket. A Fémipari Vállalat többek között Ausztriával, Csehszlovákiával, Lengyelországgal, a Német Szövetségi Köztársasággal áll üzleti kapcsolatban. A Finomkötöttárugyár Belgiumnak, a Szovjetunióknak is termel. A Kábelművek gyártmányai eljutnak Kínába, Egyiptomba, Kenyába. A Textilipari Vállalat az európai országokon kívül Japánba is szállít.

A hetvenes évek első fele tehát a továbbvitel jegyében zajlott le Balassagyarmaton. Erőteljesebbé váltak az élet minden területén azok a forradalmi átalakulások, amelyek még a III. ötéves terv helyi eredményeiben gyökereznek; s egy iparilag jól fejlett, modern kisváros, alrégióközpont képét rajzolják fel. Balassagyarmat ma Nógrád megye egyik fontos ipari központja. Az iparosítás szinte maradéktalanul megoldotta a foglalkoztatottság kérdését. Joggal hangozhatott el — már 1971-ben — a városi tanács ülésén: „Ma már a Balassagyarmaton és a vonzáskörében lakók részére megfelelő munkalehetőséget tudunk biztosítani.”

A balassagyarmati munkásság

Az ötvenes években, amikor a gazdasági döntések nemegyszer egyoldalú politikai szempontok alapján történtek, gyakran hányták Balassagyarmat szemére dzsentroid tartását, kispolgári gondolkodásmódját. Elmarasztalták azért, ami tulajdonképpen egy sajátos történelmi fejlődés eredménye volt. Ennek a városnak úgyszólván nem volt kapitalizmusa, nem lehetett tehát szervezett üzemi munkássága sem. A szocializmus osztálybázisa, motorja hiányzott itt a felszabadulást követő évtizedekben is.

A szervezett ipari munkásság Balassagyarmaton a III. ötéves terv időszakában született meg. A hetvenes évek elején 30 ipari termelőüzem, s két nagy ipartelep működik a városban,

1970-ben már az összes foglalkoztatottak 62 százaléka ipari munkás. Számuk jelenleg mintegy 4500 fő.

Balassagyarmaton nem voltak munkáshagyományok. Nem létezett az a tradicionális proletáröntudat, amely a nagy múltú ipari városokban máig ható, eleven tényező. A hagyományok hiánya, a sebtében történő verbuválódás érezhetően lassítja a valódi üzemi munkássá válás folyamatát. A legfőbb gond ma is a megfelelő üzemi légkör kialakítása, a munkásöntudat fokozatos elmélyítése. Külön probléma a bejáró dolgozók nevelése, szakmai és általános műveltségük emelése.

Ennek ellenére azoknak lett igazuk, akik a szocialista fejlődés ügyét a munkásosztály megerősítéséhez, számszerű megerősítéséhez kötötték. Joggal állítja a városi tanács beszámolója a hetvenes évek elején: „Ma már Balassagyarmat város életében is meghatározó szerepet tölt be a munkásosztály, amely évről évre számszerűségében is növekszik.” A vezető testületekben egyre több a munkás. 1963-ban a tanácsstagoknak még mindössze 16 százaléka volt az; az 1973-as választások után ez a szám 30 százalékra emelkedett.

Nem elhanyagolható kérdés, hogy Balassagyarmat új politikai ereje, az ipari munkásság felzárkózik-e a város tradicionális szellemi igényességéhez — megújítva annak tartalmát is. Annál is inkább lényeges probléma ez, hiszen a munkásság művelődése egyben a politikai öntudat és osztályszemlélet erősödésének legfőbb útja is. A városi könyvtár adatai szerint 1967-ben 161, hét évre rá 440 ipari dolgozó volt az olvasók között. Abszolút értelemben nem megnyugtatók ezek a számok, relatíve azonban a megháromszorozódás előre mutat. Az MSZMP városi bizottsága érzékenyen reagál mindezekre. Érdemes idéznünk az 1974. augusztus 30-án született közművelődési határozatból: „A város növekvő számú munkássága műveltségének emelése legfontosabb művelődéspolitikai feladatunk. A közművelődés szolgálja tudatosabban a munkásöntudat, az osztályszemlélet erősítését, hogy városunk munkássága mielőbb gondolkodásában és magatartásában is osztállyá szerveződjék...”

A lakosság átrétegződése

Az iparosítás megváltoztatta a város értelmiségi összetételét is. Korábban hivatalnokok, orvosok, tanárok, jogászok alkották ezt a réteget. Nem csökkent az ő számuk sem, hiszen ma Balassagyarmat értelmisége megközelíti az 1000 főt. De új szint jelent a műszaki értelmiség csoportja.

Jelenleg 280 műszaki értelmiségi „működik” Balassagyarmat üzeimében. Számuk meghaladja a pedagógusokét és az orvosokét. Ezek az arányok is jól érzékeltetik azokat a változásokat, amelyeken keresztül a város a legutolsó évtizedben.

A megnövekedett értelmiségi réteg jelentős szellemi tőkét képvisel. Az utóbbi évek dinamikus fejlődése magyarázza, hogy ez az értelmiség jórészt ugyancsak „új fejlemény”. Ezért a város sajátos, tradicionális alapokon nyugvó szellemiségéhez még nem tudott kellőképpen asszimilálódni. Az eljövendő évek feladata lesz egy olyan lokálpatriotizmus kinevelése, amely a történelmi múlt értékes vonásaihoz való ragaszkodás jegyében munkálkodik Balassagyarmat jövőjén.

Az átrétegződés a szocialista iparosítás szükségszerű következménye. Az általános folyamatból különösen azok a vonások válnak ki élesen, amelyek az iparral korábban nem rendelkező kisvárosokra jellemzőek. S mi is elsősorban ezekre a

jellegzeteségekre voltunk tekintettel. Balassagyarmat lakosságának átstrukturálódása kétségkívül sajátos vonásokat is mutat. A lényeg azonban túllép a különösségeken. S ezt a X. kongresszussal együtt így fogalmazhatnánk meg: „A munkásosztály meghatározó módon befolyásolja a dolgozók minden rétegét, munkája, fegyelme, szemlélete kihat az egész társadalomra.”

A városkép jövője

Az iparfejlesztés és a városiasodás elválaszthatatlan egymástól. Balassagyarmat népessége 1960-ban 12 437, tíz évre rá 14 000, 1974-ben pedig 16 000 fő. A lélekszám növekedése következtében a hatvanas évek közepén meginduló lakásépítést gyorsítani kellett. Annál is inkább szükséges volt ez, mert az emelkedő igények még kirívóbbá tették a lakásállomány nagyfokú elavultságát.

Balassagyarmat öreg város. 101 háza még az 1850 előtti időből való, a rákövetkező fél évszázadban épült 378. Éppen ezért a házak 38 százaléka szanalásra érett. Mégis, a felszabálás után csak igen vérszegény építkezésről beszélhetünk. Az is teljesen megánerőből történt.

Az építkezés felgyorsulása központi kérdéssé tette a városkép minél tökéletesebb kialakítását. Meg kellett szabni a többszintes lakóházak arányát, ki kellett jelölni a szükséges zöldövezeteket, az új úthálózatot. Tudományos igényű tervezés jegyében indult meg — a III. ötéves terv befejező szakaszában — a városközpont rekonstrukciója, a Lenin, az Ifjúság útja és a Kun Béla lakótelep kiépítése. A lakásigények kielégítésén túl most már az is cél, hogy Balassagyarmat falusiassága mindörökké felszámolódjék.

A hetvenes évek első felének településfejlesztési programját 1971. nyarán fogadta el a város tanácsa. A terv szerint öt év alatt 1144 lakás épül Balassagyarmaton. Megindulnak (s azóta is folynak) a munkálatok a Józsví utcai és a Rákóczi út közötti tömbbelsőn. Tovább terjeszkedik a város a délkeleti részekben; s a városképet rontó foghíjak sorra beépülnek.

A városközpont rekonstrukciója megszakítás nélkül folyik. A korábbi reprezentatív épületek mellé modern középületek kerültek. De a frissen renovált leánykollégium és egészségház meghatározó módon őrzi a múlt század, illetve a századforduló hangulatát. A városmag úthálózatának megújítása, s az elavult épületek szanalása együtt járt a volt megyeháza előtti tér kiszélesedésével. Az így nyert tér ma a legüdőbb és leghangulatosabb része Balassagyarmatnak.

A korszerű városépítő elvek alkalmazása nyomán megváltozóban van a hatszáz éves város hagyományos arculata. A városmag történelmi hangulata szerencsésen elegyül a modern épületek eleganciájával, s a négy új lakótelep megfelelő szinten képviseli a jelenkori urbanisztika szellemét.

A múlt és a jelen

Balassagyarmat városi tanácsa 1/1972. V. 18. sz. rendeletével új városcímert fogadott el. A település szocialista jelenét és történelmi múltját szimbolizáló új jel leírását a rendelet a következőképpen adja meg: „1. Balassagyarmat város címere — a város névadójának — a Balassa család egykori címerpajzsának felhasználásával készült kék-fehér alapú barokk formájú címer. Felső kétharmadában levő aranybástya a tűzvész, az árvíz által sokszor elpusztított és a török által lerombolt, de minden alkalommal újjáépült város több évszázados múltjára, a török elleni harcokra, gazdag kulturális hagyományokra utal. Alsó harmadában a zöld szín az Ipoly völgyének mezőgazdasági központját, a zöld mezőben kanyargó fehér szín az Ipoly folyót szimbolizálja. Az aranybástya felett a kék mező legfelső részében elhelyezett ötágú vörös csillag a szocializmust építő, az iparosodás útján haladó, fejlődő várost jelképezi. 2. A címerben szereplő kék és fehér színek a város hagyományos színei.”

Az új címer értelmezése — úgy érezzük — maradéktalanul jellemzi Balassagyarmat múltját, jelenét és a fejlesztés irányát. Az új szimbólum voltaképpen tömör foglalata mindannak, ami a város múltjában és jelenében a leglényegesebb. De összefoglalója annak is, amit ez az írás a szocialista és ipari várossá fejlődő településről el akart mondani.

Szabó Károly

MŰVÉSZET ÉS KÖZÖNSÉGE

Interjú Kokas Ignác festőművésszel

— Engedje meg, hogy „kisajátítással” kezdjem. Korábbi beszélgetéseinkből tudom, hogy főiskolásként járt Salgótarjában. A dátumokat összehasonlítva úgy tűnik, városunknak van némi köze első Munkácsy-díjához, amelyet Bányász című képéért kapott.

— Számomra ismeretlen világ volt a bánya. Sok mesterséget ismertem, a bányászatról nem tudtam semmit. Életemben először Salgótarjában mentem le a bányába, le a föld alá. Életemben először ugyancsak ott győződtem meg ennek a munkának a nehézségéről. A diplomamunkám asztalosról készült, de egyszer eszembe jutottak a tarjáni élmények és elmentem Oroszlányba; ott már egész siktákat töltöttem lent a föld alatt. Az alapélményt mégiscsak a Tarjában töltött egy hónapnak köszönhettem, amit mint főiskolás, Fónyi Gézával töltöttünk ott. A város azóta hatalmasat változott, de az emberek emléke megmaradt. Emlékszem az üveggyáriakra: a munkások közvetlenek és jókedélyűek voltak. Ha egyik nap nem mentünk, már hiányoltak bennünket; másnap megkérdezték, miért maradtunk el.

Még mindig emlékszem a csodálatos mozgásokra. Álltak ott fönt a kemencék körül, közben le-leszóltak hozzánk inceskedve, évődve — mert lányok is voltak közöttük —, miközben rajzoltak őket. Közben pedig a mozgások hallhatlanul szépek voltak. Ahogy dolgoztak a fúvókákkal... Mintha zenét hallottam volna. A mesterség szépségét és a művészet ötvözetét láttam tőlük... Akkor csináltam is ezekről a dolgokról képet, de a mozgások összehatását nem tudtam kifejezni. Akkor még nem sikerülhetett. A skicceket még őrzöm is valahol.

Aztán maga a táj... Becsavarogtuk a környéket...

Szóval sokat és jóízűen dolgoztunk Tarjában.

— Maradjunk még a főiskoláséveknél. Már két éve tanít a Képzőművészeti Főiskolán. Mi a véleménye akkori önmagukról és a mai fiatalokról, például a munkakedvről? Mit tart ma, saját tanári tapasztalatainak fényében, ideálisnak mester és növendék viszonyában?

— Most is megvan ez a munkakedv. Amikor én főiskolás voltam, a mi lelkesedésünk más volt; tartalmában is. A történelmi körülmények ismereteseek... Jöttünk megváltani a világot! Olyan művészetet akartunk, amelyet megértenek az emberek.

Volt olyan növendék, aki mezitláb jött föl Pestre. Volt, aki tehénszobrot hozott. Mit tudhattak ezek — beleértve magamat is — Picassóról? De nagy volt bennünk az akarás. Az a forradalmi szellem, ami bennünk volt, most másként jelentkezik. De ez természetes is: az első lendület, az más volt, s később nagyon szűk mederbe szorult a számunkra is.

Bernáth volt az, akiben művészetet, színvonalat éreztünk. Mi persze sokkal hívőbbek voltunk, mint a mai fiatalok. Kissé alázatosnak is. Bernáthnak minden szava szentírás volt, tekintélyét semmi sem zavarta meg a szemünkben.

Most a srácokat mindenféle hatás éri. Ez a bőség a „gyerekeknel” némi zavart is okoz. A „gyerekekben” él az igény, hogy legyen olyan mesterük, akire felnézhetnek. De ne üljön a nyakukon. Ha kell, akkor mégis kéznél legyen. Legyen, aki eligazítást ad.

Össze sem lehet hasonlítani az alapokat: az övékét és a miénket. Rendkívül műveltek, kulturáltak. Látszik rajtuk, hogy őket már fizikán, kémián, matematikán nevelték. Ma is vannak persze rossz diákok, tehetségesek, vagy kevésbé tehetségesek. A tájékozottságuk viszont összehasonlíthatatlan a mi főiskolás-tájékozottságunkkal.

A mai srácok már sok mindent megkérdőjeleznek. Persze nem a mesterüket kérdőjelezzik meg a maga egészében, mert van emberi kultúrájuk a kapcsolatok tere is. Csupán nem vesznek mindent szentírásnak. Nekem nagyon szimpatikus a társaság.

— A ritkán kiállító művészek közé tartozik. Mi ennek az oka?

— 42 éves koromban állítottam ki először. Úgy éreztem, nincs mivel az emberek szemé elé kerülni. Festettem az első kiállításom óta, '69-től volna anyagom. Mégis úgy érzem, valahogy a mondani-valómban nem tudnék igazi újat nyújtani.

Nem akarok én a fejem tetejére állni. De új tartalmakkal sem tudok előállni. Egy kiállítást akkor kell csinálni, amikor új tartalmakat tudok adni. Én vagyok a legkiváncsibb a következő képre — szoktam mondogatni az érdeklődőknek. De ha ismétlődni akar valamelyik korábbi — lelököm az állványról. Néha szeretném is kevésbé komolyan venni azt, amit csinállok.

— Nagy volt a csodálkozásunk, és természetesen az örömünk, amikor gyors egymásutánban vállalkozott a balassagyarmati és a salgótarjáni kiállításra.

— Ki kell belőlem hajtani a kiállítást. Nekem apró dolgok olyanok, mintha ötmázsásak lennének. Ezt sokan félreértik: fölvergők, büszke vagyok. Pedig dehogy! Az öreg Kokas élt a társaságban. Anyám soha nem ment sehová, otthonülő volt. Én, úgy látszik, ráütöttem.

Szeretem, ha a képeim ki vannak állítva és nem raktárban penészednek. Csak a kiállítással járó körülményeket nem szeretem. A megnyitókön legszívesebben elbújnék... Vitathatatlan, hogy ha a festő azt látja, ráhangolódtak a képeire, jó érzés tölts el. Ha nincs közönség, akkor is fest és mintáz. De arra mindenki vigyáz, hogy szeresse és értse a közönség. Ha pár olyan ember van, aki megérti a törekvését, már akkor is könnyebb a festőnek. Ehhez pedig kiállítás kell.

— A nyilvánosság iránti igényét egy tőről fakadónak érzem azzal, amit egyik beszélgetésünk alkalmával mondott. Engedje meg, hogy ön ellen fordítsam... Azt mondta: „Szeretnék egyszer a tömegmozgásokról, arról, ami a világban végbemegy, festeni... Erről a nagy átrendeződésről.” Számomra úgy tűnik, hogy a „Barátság asztala” címmel jelölt vállalkozása ezt célozza.

— Én már itt erre gondoltam. De ami kettő eddig megvan az még a régi Kokas. Nem biztos, hogy az a formavilág, amit én megszurtem, alkalmas lesz ezekre a dolgokra. Az embert nyomasztja saját világa...

Az, hogy én ezeket a dolgokat ki tudom-e fejezni, azon múlik, tudok-e változtatni magamon. Lesz-e erőm megteremteni a szükséges formavilágot? Ezt nem tudom. Ha már itt tartanék, benne lennék nyakig. De egyelőre festek, úgy, mint eddig...

Az egész Ginza-anyagot fel akarom számolni. De a képek továbbra is előlapkodnak. Hát festem őket.

Kimentem Olaszországba, hogy eléje menjek valaminek. A végén kiderült, hogy maradtam ott, ahol voltam. Találkoztam ugyan az életnek olyan megnyilvánulásával, ami tetszett is, de a világomban nem változott semmi.

Vannak idők, amikor az ember elmene-külne saját énjé elől.

Próbálkozom most a kéekkel. Eddig nem tudtam mit kezdeni vele. Erőszakot tettem magamon: márpedig kéket használok! Aztán a kék festés közben szűkül, szűkül, a végén eltűnik. Elkezdek én világosokkal festeni! Dögönyözöm, gyúrom, maszatom, aztán a világos eltűnik. Szóval a szándék önmagában hiába van meg. Lehet, hogy csak vágy marad.

— Nagyon reméljük, hogy nem. Hiszen más helyzet ez, mint az el nem készített győri mozaik idején volt.

— Szerettem volna én abban helytállni. A formavilágom nem volt megfelelő hozzá.

— A „Barátság asztalá”-nál maradva, úgy tűnik, mintha valamilyen közvetlen élményből fakadna.

— A Kaukázusban kaptam az élményt. Egy este több nemzet fiaival iddoggáltunk, közben megvitattuk a nagy sorskérdéseket. Volt az egészben valami ünnepélyesség. Arra gondoltam, milyen jó lenne az egyetemes béke. A „Háború” és az „Életfa” már elkészült. A középsőre figurákat tervezek. Hegyek között kőasztalnál emberek ülnek... De mit tudok én kezdeni a figurákkal... Mert nincs megindítóbb, mint az ember. A hangja. Az alakja. A sorsa. A kicsisége. A nagysága. Mind-mind együtt.

Ha az elkészülteket összevetem a tervezett középső záróképpel, nagy a különbség élmény és megvalósult szándék és kész kép között. Mert az ember léptenyomon azt tapasztalja, hogy miközben koccintanak, mögötte ellenségeskedés lapul.

Az életérzésemhez e pillanatban közelebb áll ugyan a derűs barátság. A szépség, a derű, a harmónia vár bennem megfestésre. Olyan képet szeretnék festeni, ami örömet ad mindenki számára. Bennem viszont még mindig másfelé tendálnak az érzelmek, érzem, hogy még az előző variációkat festem. Olyant akarom adni a székesfehérvári kartonokban is, ami mindenki számára szép és jó.

Jelenlegi helyzetem Sziszifuszére emlékeztet.

— A természet szerepe tehát semmit sem csökkent művészetében. Mert az elmondottakból a pantheisztikus derűt vélem kihallani, bár megközelítése társadalmi.

— A természethez való kötődés mozgatja az én festészetemet. A város festőileg nem adott nekem semmit. Az ember a természet része. Nem akarok egyenlőségi jelet tenni levél és ember, bogár és ember között... A mai ember sok mindentől tud, de keveset birtokol. Természethez való tartozását mégsem tudja letagadni. Bár a mai világunkban természeti képességeink bizonyos fokig elsatnyultak. Olyanok vagyunk, mint a kacska a baromfiudvarban, amelyik meghallja a vonuló vadkacsák szárnycsapásait és gágogását: verdes, csapkod, de repülni nem tud.

— Önt, eredményei alapján, a Juhász—Nagy nemzedékhez sorolják. Érez-e velük nemzedéki és alkotói közösséget?

— Ha azt mondanám igen, ők talán tiltakoznának. Lényegileg azonban, azt hiszem, egy magasabb horizontról nézve, van a generációnkban közös. Bárhol is tevékenykedjenek tagjai. Sajnos, én nem törekszem a kapcsolatok ápolására. Van is egy kis büntudatom, hogy én egy kicsit magam körül forgok. Szeretném én is magasabb horizontról, a társadalmi mozgások felől látni a dolgokat. Az igény, az ismeret és az élmény bennem is megvan. De ki az, aki megélt személyes élményeit mind fel tudja emelni egy magasabb szintre?

Kondor, Nagy László és Juhász Ferenc között megvolt a kapcsolat. Természetes módon alakult ki köztük. Ha Kondornak teszi föl az előbbi kérdést, bizonyos, hogy mást válaszol.

— Érezhetők ma bizonyos válságjelenségek képzőművészetünkben. Mit tart a legfontosabbnak ebben a helyzetben?

— Az ember beszélni tudjon. Megtalálni azt a nyelvet, ami természetes. De hol van ez ma? Az olyan „tévelygő”, mint én, persze erre nem is tud feleletet adni. Egyelőre mindenki a messiást várja. Szülessék meg az a művész, vagy csoport, aki a mindenki által várt és támasztott igényt ki tudja elégíteni. Lehet, hogy erre már nincs is mód. Lehet, hogy nem egyetlen művész, hanem közösségek fogják megteremteni, vagy több művész párhuzamos értékei.

Én egyelőre szubjektíve gyártom a magam kis táblaképeit, és beszélek olyan dolgokról, amelyekben nem is vagyok illetékes.

— Ha felkérték volna, hogy üzenjen valamit a közönségnek a képzőművészeti világhét alkalmából, mit hangsúlyozott volna?

— Mit mondhatnék én? Talán először is azt, hogy ne féljenek a műalkotásoktól. Kialakult az a fajta magatartás az emberekben, hogy amint egy kicsit nehezebben igazodnak el valamiben, rögtön kijelentik: „nem értek hozzá.” Maguk emelnek falat. Engedni kell, hogy hasson a műalkotás. Szűzi állapotban nézzék a műalkotást — ha szabad ezt mondanom. Ha akármilyen kicsi dolgot talál, ha valamit megsejt: örüljön. Ne akarjon mindent rögtön. Ne akarjon rögtön befentes lenni. A teljes megértéshez hosszú út vezet. A szakmabelieken különben is több a páncél...

A másik: azért, hogy egy műalkotást meg tudjanak közelíteni, azért iszonyatos erőfeszítést kell tenni. A másik akadály tehát a kényelem. Kutassanak. Ha kell, akár dühödten. Aztán, ha eredménnyel jártak, higgyenek is abban, amit a műalkotásban látnak. A művészet megéri a fáradságot. Megtérül a fáradság. A képzőművészet ma olyan, mint egy doboz, amit erősen bebogoztak. Fölsérti magát az ember, míg a doboz tartalmához jut.

Hiszek abban, hogy az emberek vágyódnak a művészetek után, részesülni akarnak a szépségben. Egy test, egy lélek a művész és a közönség. A művészt élteti a közönség. Ezért a közönségre is szüksége van. Legfeljebb vannak művészek, akikben csak szunnyad ez, vagy kevésbé vallják be.

— Végül engedje meg, hogy megkérdezzem: mint egy háromgenerációs asztalos-nemzetség — tehát mesteremberek — leszármazottja, miben látja a művészet gyakorlati hasznát?

— Bármennyi jelzöt felhordunk is, úgy tűnik, mindennek fölött van valami más értéke... Az emberhez hozzátartozik, mint a haja. Az ember jelenlétének szerves velejárója. Nem a Guernica fogja visszatartani az embert a háborútól. Visszont az ember látja benne saját harcát. A művészet felmutatja az ember arcát. Ha nem lenne művészet, ha megszűnne, szörnyű tragédia elé nézne az emberiség. Ha mégis megszűnik egyszer — amit nem hiszek —, akkor az embernek talán már nem is lesz emberi arca. Hogy a művészet átalakul? Az más. De, hogy az emberrel él vagy pusztul, az bizonyos. Ezt így hiszem.

— Köszönöm a beszélgetést.

KÖRKÉP

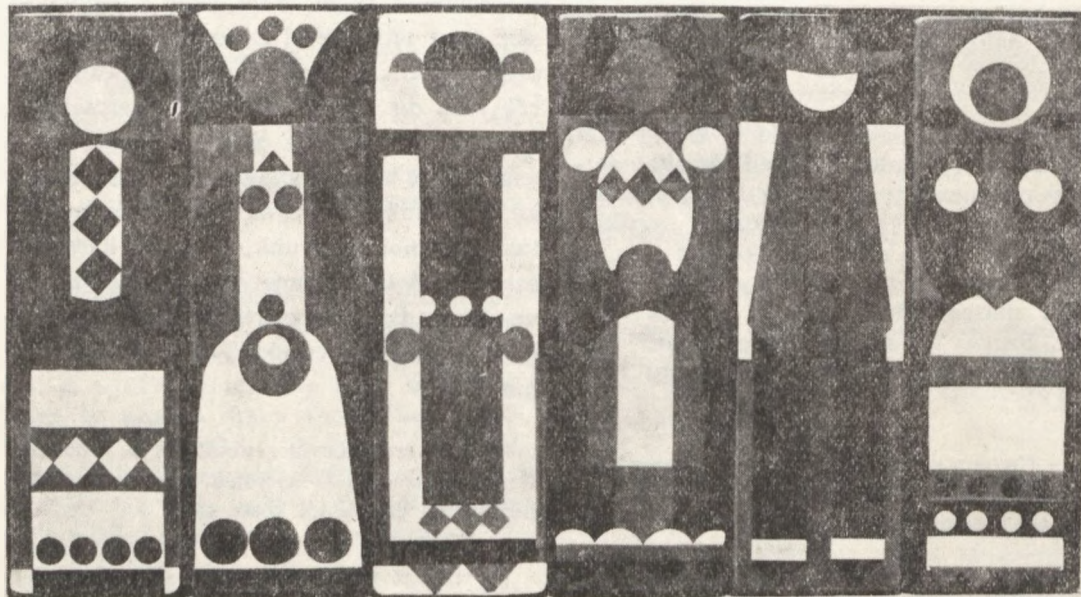
Asperján György

Vészkijáratbejárat

Ma még sajnálatosan kevésbé él a köztudatban, hogy az első munkás-karrier regény(ek)e)t Kassák Lajos írta meg az *Egy ember életében* és az *Angyalföld*-ben Karrierregényen ez esetben a Julien Sorel-féle kísérletet értve, amikor a tehetséges, de körülményei szorításában vergődő fiatalember valamire ki akar törni. Julien Sorel esetében (innen a regénycím is Stendhálnál: *Vörös és fekete*) ez még azt is jelentette, hogy valamilyen módon átbe-feljutni egy másik társadalmi osztályba: a polgárságéba. A kassáki modell az önéletrajzában is — de különösen az *Angyalföld*-ben — eleve más. Van persze bőven arra is példa (történelmi is, irodalmi is, de mai is), amikor a munkásgyerek tanult, kiemelkedett osztályából, egyszersmind el is árulta azt, mert nem csupán az életformáját tagadta meg, de szemléletét, osztályöntudatát is.

Kassák — és *Asperján* is, de erről még bővebben is lesz szó — azt az öntudatra ébredt munkást írta meg, aki szívós munkával, igen keserves küzdelem árán, állandó tanulással, önmaga tudatos építésével emelkedett ki a proletársorsból. Nem azért, hogy elhagyja, megtagadja azt, hanem éppen ezért, hogy értelmiségivé (*Kassák* esetében: művésszé) válva, most már egy más, magasabb szinten is folytathassa a küzdelmet minden munkás önmegvalósításáért, felemelkedéséért. *Karrier* ez is, de érthetően (céljaiban és eszközeiben is) különbözik Julien Sorelétől, noha annak története mindmáig felszabadító erővel; példaként hat a fiatal olvasókra. Mint ahogyan *Asperján György* kitűnő regényének a hősére: Cselák Gyulára is. S ha most, az elmondottak után valaki arra gondol, hogy *Asperján* a stendhali-kassáki történetet fogalmazta újra, akkor nem értené meg a szerző szándékát. A hasonlóság mellett és azon túl egyszerűen arról van szó, hogy Cselák Gyulának ma is erőfeszítéseket kell tenniük, ha ki akarják verekedni magukat a származásuk („törvénytelen gyerek”, aki állami intézetekben, nevelőszülőknél nő fel), körülményeik (munkásszállások, albérletek pl.) szigorú szorításából.

Az idő, a társadalom, a körülmények döntő változását ma a karrierlehetőségek kitágulása, az út lényeges lerövidülése jelenti. Mire gondolunk itt? Julien Sorel csak úgy tanulhatott, válhatott pappá vagy katonatiszté, ha feladta eszméit. Tudjuk, hogy nem tette, inkább vérpa-

dot választotta. *Kassák* autodidaktaként, hihetetlen önfegyelmel és akaraterővel, de csaknem haláláig nyomorogva vált azzá, aki. Akiben viszont ma a tehetség és a szándék akaraterővel párosul, vállalja a munka mellett tanulás lemondásait, fáradságait, az előtt csaknem minden pálya nyitva áll. A felszabadulás után értelmiségünk jelentős része így jutott diplomához — és jut ma is. De hogy ez milyen áldozatot, hallatlan lelki- és akaraterőt, a jellemnek és a léleknek milyen belső tartalékait is igényli, azt éppen *Asperján* hősenek útja példázza.

Sok kritika szóvá teszi a regény naplóformáját. (*Cselák Gyula* naplót vezet 17. és 18. éve között.) Ez *Asperján* egyik talán legjobb megfigyelése és ötlete. Az tudniillik, hogy az akaraterő egyik legjobb próbája éppen az önismeret megszerzése. De hogyan szerezzé meg azt a munkásszállásokon kallódó érzékeny gyerekeMBER, akinek egyszerre kell megküzdenie a kamaszkor mindenkit próbára tevő belső viharával, a rettenetes magányával. miközben meg kell ismerkednie a nem mindig épületes és léleknemesítő környezetével, ki kell védenie annak durva, megalázó támadásait is? Ha jól meg-gondoljuk, a naplóírást jó szívvel ajánlhatnánk minden kamasznak, mert a rendszeres írás mellett, hogy a valóságról szerzett ismereteket rögzíti, rendszerezi, egyben fegyelmezi magát az íróját is.

Cselák Gyula naplója több is, mint egy „hátrányos helyzetű”, sérült lelkű kamasz egy évének e leltárjegyzéke. Értéke nem csupán az, hogy a sok lödörgő, jó dolgában világfájdalmas hős után végre egy valóban munkáshőssel gyarapodott irodalmunk. Ez is nagy érték, mert hisz-szük, hogy néhány év múlva a hetvenes

évek pozitív hőseként emlegeti majd *Cselák Gyulát* irodalmi köztudatunk („pozitívabb”, mint *Makra!*). *Asperján* „lakkozás” nélkül, szociográfiai hitellel mutatja be a gyárak, de főleg a munkásszállások világát, amelyben *Cselák Gyula* tulajdonképpen öntudatára ébredt. Gondoljunk csak például a szexuális nyomorra és anarchiára, ami a regény lapjain feltárul! (Azon, hogy egy kamaszfiú a nőkről fantáziál, ma már csak a prűdök „botránkoznak” meg.) *Cselák Gyula* végül is felnőtté, férfivá is „avatódik” a regény utolsó lapjain — meghaladja azt a szintet, amit a szállókon átélt, látott. És akik ott maradtak?! Az alkoholhoz, az alkalmi kalandokhoz, a meccsekről való fecsegéshez, ulthoz menekülők? A regény hőse nem akar ilyen né válni, s keresi azokat a munkásokat, munkáshagyományokat, amelyek kisegítik, kiemelik ebből az életből. S itt a regény talán legszomorúbb figyelmeztetése: alig talál olyan embert, aki értelmes, emberi szóval a könyvek, az értelmes élet felé irányítaná. Ettől szenved a legjobban, ezért olyan gyötrelmes és hosszú *Cselák Gyula* útja. Erről szól a regény, ezért íródott meg. Hogy dokumentáljon és figyelmeztessen: rövidítsük le, enyhítsük a felnőtté érés kínjait, megaláztatásait, ha még jó ideig kiküszöböl-ni nem is tudjuk!

Mert közhelyigazság ugyan, de attól még érvényes, hogy mindig az érzékenyebbek sérülnek meg hamarabb, ők heverik ki nehezebben. Az az ember, aki valamiben elkülönül a környezetétől, azt kiveti és „megmarja” az irigy és tehetetlen „nyáj”. Könnyebb valakit megsebezni, vagy kigúnyolni, mint elismerni, hogy értékesebb, több. Nem kevesebbet jelente-

ne ez, mint feladni önzésünket, elismer-
ni kisszerűségünket vagy éppen csak a
lustaságunkat. Cselák Gyula pedig a ma-
ga tisztaságával, konok dacával, embersé-
gével, eszme- és társkeresésével sorozato-
san kihívja maga ellen a környezete dü-
hött irigykedését és értetlen, goromba
gúnyát. Van egy embertípus (s ez minden
munkahelyen, emberi közösségben fel-
található), amely mindent „hülyeségnek”
tart, amit nem tud felfogni beszűkült el-
méljével, de mert ugyanakkor kisebbségi
érzése is van, ezt agresszióval leplezi. Min-
dig az ostobaság támad, és a józanság, a
humánus kénytelen riadtan védekezni.
A felnőtt könnyedén ki tudja ezt véde-
ni azzal, hogy „viselkedik”, a kamasz
azonban tanácstalan és kiszolgáltatott, hi-
szen jószerivel még önmagát sem ismeri.
Ebben a tétovásában, tipródásban csak
egy-egy bölcs és megértő felnőtt segíthet
rajta tapintattal, emberséggel, okos szó-
val. A regény legszebb lapjai éppen azok,
amelyeken Cselák Gyula és az öreg Vá-
radi szaki egymásra találását írja le *As-
perján*. A munkásmozgalomban nevelke-
dett öreg munkás indítja el tulajdonkép-
pen az emberré, felnőtté válás útján, ami-
kor meghallgatja és bátorítja, tanulni
küldi a fiút. Ezek a gesztusok és az An-
na (osztálylársa az esti iskolán) iránt ér-
zett reménytelen szerelem adják vissza
és erősítik meg a hitét az emberben.

Valóban van sok rendhagyó, az átlag-
tól elütő is ebben a nehéz sorsú fiúban.
Asperján könyve azonban így is vérbeli
írót avat. Nem mentes az első kötetek hi-
bájától: többet ír, mint amennyit mond.
De olyan izgalmas életanyagot mutat be,
oly sodró lendülettel, hogy olvasás köz-
ben eszünkbe se jutnak a fenntartásaink.
Jelentős könyv ez, amelynek értéke mes-
sze túlnő a pályázat díján, amelyre ké-
szült.

(*Szépirodalmi*, 1975.)

Horpácsi Sándor

Tóth Benedek

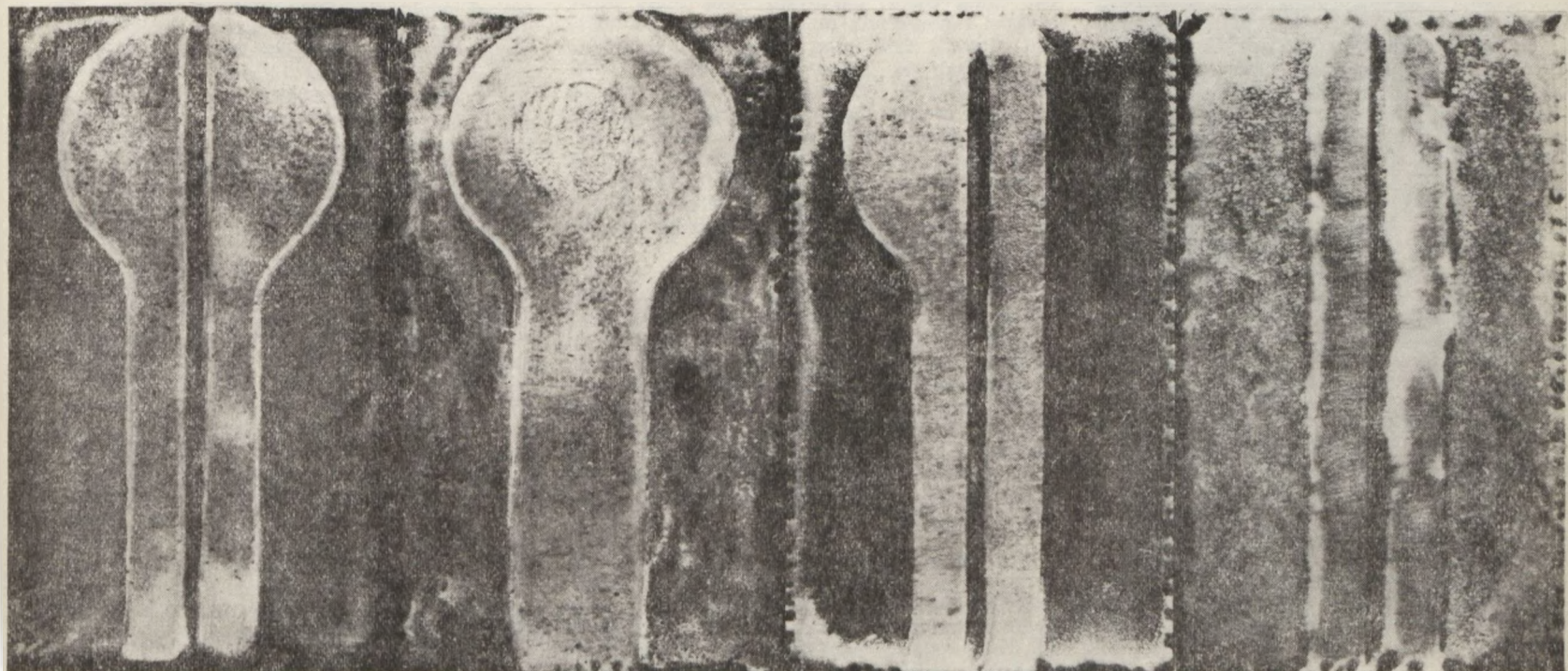
Nincs visszaút

Egy könyv megközelítésének többféle
útja van, de bárhol is vegyük szem-
ügyre, megfigyelésünk elsődleges tárgya
csakis a tartalom lehet. A forma (a szer-
kesztés, a stílus, stb.) nagyon fontos do-
log, ám csak mellérendelt, sőt adott eset-
ben másodlagos lehet. Vonatkozik ez a
megállapítás minden szépirodalmi alkotás-
ra, méginkább az olyan alapvető művek-
re, mint *Galgóczi Erzsébet Pókhálója*
vagy most *Tóth Benedek* első regé-
nye, a nagy sikert aratott *Nincs vissza-
út*. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ez a
két regény valóságfeltáró szándékával,
pártszerűségével, bátorságával példát
mutat. Ez a szellemi rokonság azonban
nem jelent indigóval elérhető azonossá-
got. Az azonosság csak a javító szándék-
ban, a közéleti tisztaság keresésében, a
hozzáállásban mutatható ki, s egy-két
olyan lényegtelen lerakódásban, ami tu-
dat alatt is megülepszik mind íróban,
mind olvasóban, ha nyomon kíséri a ma
irodalmát.

Tóth Benedek regénye a *Szépirodalmi
Könyvkiadó* kisregénypályázatán első dí-
jat nyert, s előjáróban is hozzátehetjük:
jogosan a krimi-izgalmaságú, kitűnően
megszerkesztett regény nemcsak azáltal
úttörő jelentőségű, hogy fölfedezi társa-
dalmunk testén a gennygócokat, a baci-
lustenyészetet, a fasisztoid képződménye-
ket, hanem mert rideg, határozott, egysze-
rű szavakkal tisztáz elveket, s harcba száll
a lenini normák védelmében. Tényekkel
érvel és az érvekkel bebizonyítja, hogy a
párttal, amely személyes érdekeken fe-

lülálló intézmény, a megtévedt, az elvek-
től eltántorodott funkcionárius csak
bűnei védelmében igyekszik önmagát
azonosítani. Hogy presztízsét mindenáron
védő, eszközeiben kíméletlen, összeköt-
tetéseiben bízó és kapcsolatait kihasználó,
az igazság hitében másokat megingató
hatalmasságoknak már semmi közük a
párthoz. Sőt a párt tekintélyét csak nö-
veli, ha a magukcsinált nagyságokat ko-
rábbi érdemeikre való tekintet nélkül
felelősségre vonják, amennyiben csele-
kedetük elveket, törvényt, közérdeket
sért. S a regényből azt is megtanulhat-
juk, hogy bár az igazságért folyó harc-
ban súlyos sebeket lehet szerezni, a har-
cot végig kell vívni a győzelemig. Mert
a véglények, a percemberkék, a kon-
junktúralovagok, a korrupst hivatalnokok
maffiája fölött szocialista rendünkben
mindig diadalmaskodnia kell a becsület-
nek, az igazságnak.

Ez a lenini elvek szerinti igazságkere-
sés teszi *Tóth Benedek* könyvét annyira
népszerűvé, mert átítatott tömény opti-
mizmussal; még akkor is, ha a regény-
ben Sziki László idegei a megpróbáltatá-
sok súlya alatt felmondják a szolgálatot és
diadala csúcán tragikus szerencsétlenség
áldozata lesz. Hisszük, hogy a párt esz-
méitől idegen góccok eleve halálra vannak
ítélve, s csak órák, napok, hónapok kér-
dése, hogy azok akik érdemtelenül be-
folyásos pártfogók védelmét élvezik, aki-
ket félreismertek, akik kártékony mun-
kájukat orcátlanul művelik, megfertőzve
környezetük légkörét, akiknek aljassága
az égre kiált, elsöpörtessenek káros te-
vékenységük színpadáról. A Rab Rábyk-
nak, a Sziki Lászlóknak nem szabad hal-
niuk, s ha meghalnak, elvesztésük az
égre kiált. Mert csak emberek halhatnak
meg, mert csak emberek élhetnek vissza
emberektől kapott hatalmukkal, de az
igazság örök, halhatatlan.

Tóth Benedek könyve egyidejűleg a munka, a tudás, a tisztességes helytállás dicsérete is. Hiszen Sziki Lászlónak, a tsz-elnöknek nincsen se sógora, se keresztapja, semmiféle atyafia a községben, tekintélyét, biztonságát jó képessége, szorgalma, törvény- és embertisztelete teremtette meg, és kizárólag munkájának köszönheti az őt körülvevő rokonszenvel és a meghatóan lenyűgöző támogatást. Ha egy kicsit is tehetségtelenebb és romlottabb, akárcsak azok a feslett hivatalnokok, akik a hajszát indították ellene, könnyen lehet, hogy kívülről kellett volna megvívnia kemény harcát. De így felfüggesztve is egy közösség oltalma alatt érezhette magát. Mert a nép tiszteli, becsüli, megvédi a tehetséget és szorgalmat. S mert ebben és igazságért való harcában a párt (nem az egyes személyek és nem is minden személy, akinek tagsági könyv van a zsebében!) mellette áll, nagy és törhetetlen a nép bizalma a pártban. Tóth Benedek könyve így növeli az olvasóban a párt iránti tiszteletet.

Tóth Benedek, mint elsőkönyves író, nagy szerkesztői tehetségről tesz tanúbizonyságot. Hiszen elsősorban szerkesztési, alapozási munkájának köszönhető a regény gördülékenysége és a cselekmény izgalmanak folyamatos fokozódása. Kévszón könyvről mondhatjuk el manapság, hogy nem tudtuk letenni, amíg az utolsó betűig ki nem olvastuk. Nos, Tóth Benedeknek sikerült elérnie, hogy Sziki szelmalomharcát és a Váradiak ármánykodásait feszült figyelemmel olvassuk

egészen a harc kimenetelig — sőt még azon is túl. Igen, mert a regény egy vitatható „utójátékkal” ér véget. Sziki László otthagyja feleségét, kocsi ül, hogy másutt (nem diadala színhelyén) új életet kezdjen, az új leány mellett. S útközben a megviselt idegzetű tsz-elnök karambolozik. Ez a befejezés az olvasóban felemás érzeteket támaszt. Részben, mert a *Pókháló* filmváltozatában is találkoztunk már egy deus ex machinaként előrángatott autókarambollaival, részben mert az olvasó úgy sejti, hogy a szerelmi kaland hiján ez a szerencsétlenség nem következhetett volna be. Pedig (s ezt kellett volna érzékeltetni kellően) Sziki váratlan és érdemtelen halála az aljas, koncentrált hajsza következménye.

Az író stílusa erőteljes és meggyőző, törekszik a kleisti tömörségre és egyszerűsége. Helyenként azonban elő-előbukkan az újságíró, aki vezércikkyszerűen érvel, magyaráz, helyenként „szájbarág”. Újabb könyvében várjuk tőle a stiláris igény fokozását is, mondanivalójának még szebb, még irodalmibb kifejezését. Mert Tóth Benedeknek volt és van mondanivalója (s mai irodalmunk ismeretében jól tudjuk, hogy ez milyen utánózhatalan erény!), hiszen a tollat is a gyógyító szándék adta a kezébe, mint az operáló segédorvoséba a szikét.

(Szépirodalmi, 1975.)

Lakos György

Varga Imre

Összevissza ivadékok

Nemrégiben Mesterházi Lajos azon medítált, hogy amíg ádáz harcot vívunk a kispolgári életforma nemkívánatos megnyilvánulásai ellen, igen kevés figyelmet fordítunk „nagypolgárságunkra”; ami annál inkább baj, mert éppen a „nagypolgárság” anyagi kondicionáltsága, hivalkodó életmódja egyik ösztönzője a kispolgári magatartás vadhajtasainak. Még károsabb az a nézet, miszerint pénzzel, összeköttetéssel minden elérhető, ezek hiányában viszont nehezen boldogul az ember.

Varga Imre a Szépirodalmi Könyvkiadó felszabadulási pályázatára beküldött és ott díjazott regényében azt bizonyítja, hogy nem érzéketlen ezzel a jelenséggel szemben. Edigi életútja során a közművelődés különböző területein dolgozott, tapasztalatait „közéről” gyűjthette össze, s most ezeket igyekezett kamatoztatni.

A regényben szereplő házaspár — a velük megtörténtek kapcsán mutatja be az író ezt a réteget — pályája csúcsán áll. A feleség, Daru Etel a „népből jött”. Édesapja, Daru István ács, a város munkásmozgalmának kiemelkedő alakja volt. Daru Etel jelenleg gyárigazgató, a városi tanács végrehajtó bizottságának tagja, nagyasszony. Irke, a lányuk, aki Pesten tanító, vénlány, mellesleg kandidál, meg is jegyzi anyjával kapcsolatban: „Honnan a nyavalyából vette ez az ácslány ezt a tartást.” Férje, Toros Gábor a maga módján mindig a politikának

elő ember volt. A családi könyvtárban ma is csak a Marx—Engels—Lenin „összeseket” tudhatja magáénak. Munkáját merev, de célratoró stílus jellemezte. Sikeres ember, egy ideig városi párttitkár volt, végül mint megyei tanácselnök ment nyugdíjba. A hosszú hivatali évek nem vettek a semmibe, nyugdíjasan is „jelentős tényező” a megyében. Baráti körébe tartozik a városi titkár, a megyei főorvos, a megyei főállatorvos, dr. Czebe Béla, aki régi, patinás nemesi származék és Torosék nászjelöltje. A házaspárnak van még egy kesei „Ratkó-gyereke” — Tibornak hívják. Ő jelenleg a motorversenyzés és a nők büvkörében él, egyébként a műgyetemre jár.

Ahol élnek, bátor város, megyei székhely, színházzal, híres étteremmel és hercegi kastélyból lett múzeummal. (A múzeumban dr. Csökmei az igazgató, egy régivágású, szakmájának élő úriember.) Tágas, elegáns lakásuk egy, a fordulat éveiben nyomtalanul eltűnt, liberális gondolkodású ügyvéd tulajdona volt. Torosék közvetlen az eltűnés után költöztek be. A nagyszobában egy értékes barokk garnitúra van, igaz két fotel hiányzik belőle.

A házaspár családi ünnepre készül: negyvenéves házassági évfordulójukat kívánják megülni ünnepélyes külsőségek között. Irke hazautaztában megismerkedik dr. Csökmeivel, aki akaratlanul is rávezeti, hogy ismeretlen eredetű barokk garnitúrájuk a

hercegi kastélyból származik, ami után ő, mint múzeumigazgató már régóta nyomoz. Míg a szülők a szervezéssel vannak elfoglalva, Irke (igaz, önkényesen) történelmi igazságot szolgáltatva, az egész garnitúrát visszazárlatja a múzeumba. Az összecsődülő vendégsereg a szobát üresen találja.

Ezt a csapást még kiheverné a család, a visszaütést alkalmasabb időre tartogatva, hiszen az egész kompánia átmehet ünnepelni az állami gazdaság ilyen célokra fenntartott vendégházába — a világ szeme sincs rajtuk.

Kora reggel a társaság protokoll szabta sorrendben, hazafelé hajt. Ekkor Tibor, a sebesség megszállottja (egy zebrás gázolással a háta mögött) kiló a konvojából. El is üti Molnár Gáspár bácsit, aki a város megbecsült, öreg kommunistája, s akinek egyik fia megyei titkár, a másik a Bem rakparton dolgozik. Ha Irke akciója szégyen, akkor ez tragédia, mely be nem látható következményekkel járhat. A társaság leáll, megtanácskozva, hogyan lehet a történeteket simán megúszni. Irke ismét cselekszik. Csökmei múzeumból felhívja hajdani népi kollégista társát, aki most megyei főügyész, hogy az tartóztassa le az öccsét. Tibort ezúttal már nem sikerült kihúzni a bajból, elviszik a rendőrök. Így ér véget a családi ünnepség.

A jelek arra utalnak, hogy ezt a csapást már nem tudja kiheverni a család, s talán a városban, a megyében is elindul egy egészséges erjedés. Az író azonban nem ilyen egyértelműen optimista. Nem becsüli le ennek a feudális kövületnek az erejét. Visszautaztában Irkét is kétségek gyötrik: „...És nyargal velünk a gyors... a fővárosba... a magyar Bakonyba... és itthagyjuk Csökmeit, és Winter nem is sejti, hogy mellette kellene állnia.”

Varga Imre regényének két rétege van. Az egyik általunk változatlan mozgalmal, már-már krimire emlékeztető gyorsasággal bonyolódó. Ebben elég sok az „elvarratlan szál”, a véletlen, sorsszerű fordulat. Láthatóan az olvasmányosság, az emészthetőség jegyében. Maga az író inkább a könyv leíró, meditatív részeiben érzi otthon magát. Érdekes adalékokat, intimitásokat ismerhetünk meg a népi írókkal kapcsolatban. A felszabadulás utáni politikai viszonyok bonyolultságát is érzékletesen jeleníti meg. Ha módja van rá, kifejti véleményét napjaink társadalmi-közéleti kérdéseit illetően is. A regénynek ezek a lapjai egy jó szemmel-füllet figyelő, rokonszenvesen gondolkodó embert sejtetnek. Néha az az érzésünk, hogy ezek a gondolatok a „regényesítő” kellékek nélkül jobban érvényesülhettek volna. Nekünk leginkább ezeknek az eszközöknek diszfunkcionális, az író gondolati világával nem szervesülten használata okozott hiányérzetet. Az alakokat megpróbálja belülről ábrázolni, az ő szemükkel látatja, az ő szavaikkal kommentálja az eseményeket. De hamar kiderül: kik a hősei és kik állnak a túlsó oldalon. Az egyénítésnek is egy meglehetősen külsőlegesen eszközére, a beszédstílussal-ábrázolásra szorítkozik.

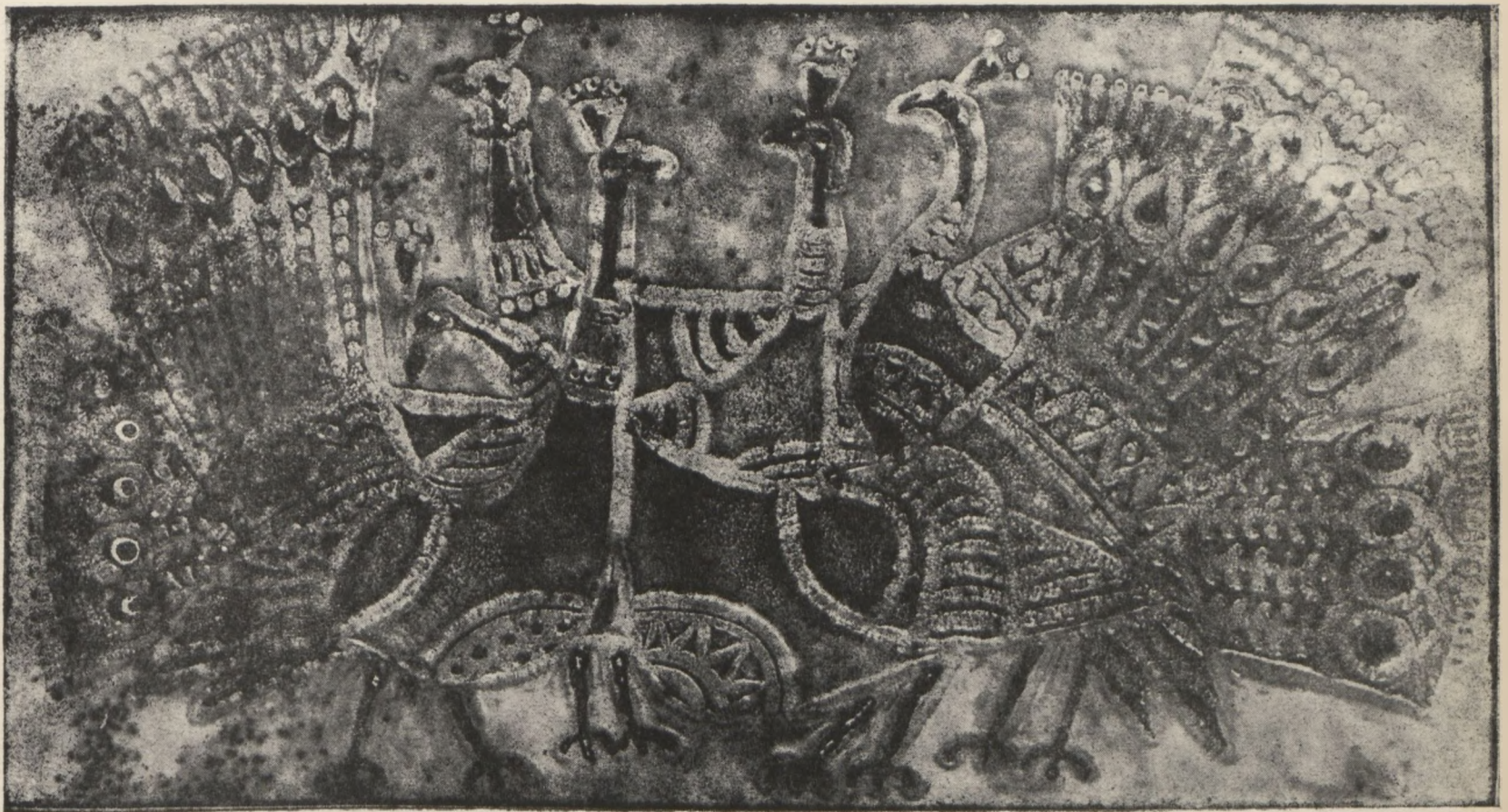
A figurák statikusak: eljátszák, amit az író rájuk osztott. Irke ugyan cselekvő személy, de van benne valamiféle eleve-elrendelés: mintha Elektra lépne elő a görög tragédiákból. Különösen a szülők ábrázolása vértelen, pedig rájuk kíváncsiak lettünk volna (hogy váltak ilyené?). Néha szinte kisüt a könyvből az író indulata, s ez már csak azért is kár, mert a téma több analízist, elmélyültséget érdemel, és mivel a regény különben sem tűri az indulatosságot.

A szerző mellett szól, hogy nehéz, irodalmunk által eddig nem nagyon feltérképezett terepet választott; műve mellett pedig, hogy talán ő, talán mások ezen a csapáson elindulva (ezt szélesítve) több szerencsével járnak. (Szépirodalmi, 1975.)

Rásó József

III. ORSZÁGOS ZOMÁNCMŰVÉSZETI BIENNÁLÉ; SALGÓTARJÁN, 1975

C

C3

C4

C3

C3-7